Dom inus illu- mine- tio mea.

Q. HORATI FLACCI

OPERA OMNIA

LONDINI ET NOVI EBORACI

APUD HENRICUM FROWDE

Q. HORATI FLACCI

OPERA OMNIA

RECENSUIT

E. C. WICKHAM, S.T.P.

OXONII

E PRELO CLARENDONIANO

MDCCCCV

OXONII
Excudebat Horatius Hart
Typographus academicus

AD LECTOREM

In hac Horati editione pauca tantum immutata sunt ex ea quae, annotationibus ab eodem editore instructa, e prelo Clarendoniano prodiit. Lectionis varietates notabiliores nonnullae ascriptae sunt, partim quae in codicibus notae melioris inveniuntur, partim selectae ex sescentis quas docti viri coniectura assecuti sunt.

LINDICOLONIAE

Mens. Aug. A. S. MDCCCXCV

TABULA

Q. HORATI FLACCI
CARMINUM
LIBRI IV

LIBER PRIMUS

I

MAECENAS atavis edite regibus,
o et praesidium et dulce decus meum,
sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat, metaque fervidis
evitata rotis palmaque nobilis
terrarum dominos evehit ad deos;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus;
illum, si proprio condidit horreo,
quicquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus
numquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi

laudat rura sui; mox reficit rates
quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici
nec partem solido demere de die
spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant et lituo tubae
permixtus sonitus bellaque matribus
detestata. Manet sub Iove frigido
venator tenerae coniugis immemor,
seu visa est catulis cerva fidelibus,
seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederae praemia frontium
dis miscent superis, me gelidum nemus
nympharumque leves cum Satyris chori
secernunt populo, si neque tibias
Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quodsi me lyricis vatibus inseres,
sublimi feriam sidera vertice.

II

IAM satis terris nivis atque dirae
grandinis misit Pater, et rubente
dextera sacras iaculatus arces
terruit Urbem,

terruit gentes, grave ne rediret
saeculum Pyrrhae nova monstra questae,
omne cum Proteus pecus egit altos
visere montes,

piscium et summa genus haesit ulmo,
nota quae sedes fuerat columbis,
et superiecto pavidae natarunt
aequore dammae.

Vidimus flavum Tiberim retortis
litore Etrusco violenter undis
ire deiectum monumenta regis
templaque Vestae;

Iliae dum se nimium querenti
iactat ultorem, vagus et sinistra
labitur ripa Iove non probante u-
xorius amnis.

Audiet cives acuisse ferrum,
quo graves Persae melius perirent,
audiet pugnas vitio parentum
rara iuventus.

Quem vocet divum populus ruentis
imperi rebus? Prece qua fatigent
virgines sanctae minus audientem
carmina Vestam?

Cui dabit partes scelus expiandi
Iuppiter? Tandem venias precamur
nube candentes umeros amictus,
augur Apollo;

sive tu mavis, Erycina ridens,
quam Iocus circum volat et Cupido;
sive neglectum genus et nepotes
respicis auctor,

heu nimis longo satiate ludo,
quem iuvat clamor galeaeque leves,
acer et Mauri peditis cruentum
vultus in hostem;

sive mutata iuvenem figura
ales in terris imitaris almae
filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor:

serus in caelum redeas diuque
laetus intersis populo Quirini,
neve te nostris vitiis iniquum
ocior aura

tollat; hic magnos potius triumphos,
hic ames dici pater atque princeps,
neu sinas Medos equitare inultos,
te duce, Caesar.

III

Sic te diva potens Cypri,
sic fratres Helenae, lucida sidera,
ventorumque regat pater,
obstrictis aliis praeter Iäpyga,
navis, quae tibi creditum
debes Vergilium finibus Atticis,
reddas incolumem, precor,
et serves animae dimidium meae.
Illi robur et aes triplex
circa pectus erat, qui fragilem truci

commisit pelago ratem
primus, nec timuit praecipitem Africum
decertantem Aquilonibus
nec tristes Hyadas nec rabiem Noti,
quo non arbiter Hadriae
maior, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,
qui siccis oculis monstra natantia,
qui vidit mare turbidum et
infames scopulos Acroceraunia?
Nequiquam deus abscidit
prudens Oceano dissociabili
terras, si tamen impiae
non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iäpeti genus
ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetheria domo
subductum macies et nova febrium
terris incubuit cohors,
semotique prius tarda necessitas
leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aëra
pennis non homini datis;
perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus ardui est;
caelum ipsum petimus stultitia neque
per nostrum patimur scelus
iracunda Iovem ponere fulmina.

19 turgidum

IV

Solvitur acris hiemps grata vice veris et Favoni,
trahuntque siccas machinae carinas;
ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni,
nec prata canis albicant pruinis.
Iam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna,
iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto
aut flore, terrae quem ferunt solutae.
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
seu poscat agna sive malit haedo.
Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
regumque turres. O beate Sesti,
vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam.
Iam te premet nox fabulaeque Manes
et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,
nec regna vini sortiere talis,
nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
nunc omnis et mox virgines tepebunt.

V

Quis multa gracilis te puer in rosa
perfusus liquidis urget odoribus,
grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,

8 IV. visit

simplex munditiis? Heu quotiens fidem
mutatosque deos flebit et aspera
nigris aequora ventis
emirabitur insolens,

qui nunc te fruitur credulus aurea;
qui semper vacuam, semper amabilem
sperat nescius aurae
fallacis. Miseri, quibus

intemptata nites! Me tabula sacer
votiva paries indicat uvida
suspendisse potenti
vestimenta maris deo.

VI

SCRIBERIS Vario fortis et hostium
victor Maeonii carminis alite,
quam rem cumque ferox navibus aut equis
miles te duce gesserit:

nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii,
nec cursus duplicis per mare Ulixei,
nec saevam Pelopis domum

conamur, tenues grandia, dum pudor
imbellisque lyrae Musa potens vetat
laudes egregii Caesaris et tuas
culpa deterere ingeni.

Quis Martem tunica tectum adamantina
digne scripserit, aut pulvere Troico
nigrum Merionen, aut ope Palladis
Tydiden superis parem?

Nos convivia, nos proelia virginum
sectis in iuvenes unguibus acrium
cantamus vacui, sive quid urimur,
non praeter solitum leves.

VII

LAUDABUNT alii claram Rhodon aut Mytilenen
aut Epheson bimarisve Corinthi
moenia vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos
insignes aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est intactae Palladis urbem
carmine perpetuo celebrare et
undique decerptam fronti praeponere olivam.
Plurimus in Iunonis honorem
aptum dicet equis Argos ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedaemon
nec tam Larissae percussit campus opimae,
quam domus Albuneae resonantis
et praeceps Anio ac Tiburni lucus et uda
mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila caelo
saepe Notus neque parturit imbres
perpetuo, sic tu sapiens finire memento
tristitiam vitaeque labores

molli, Plance, mero, seu te fulgentia signis
castra tenent seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
cum fugeret, tamen uda Lyaeo
tempora populea fertur vinxisse corona,
sic tristes affatus amicos:
quo nos cumque feret melior fortuna parente,
ibimus, o socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro;
certus enim promisit Apollo,
ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes peioraque passi
mecum saepe viri, nunc vino pellite curas;
cras ingens iterabimus aequor.

VIII

LYDIA, dic, per omnes
te deos oro, Sybarin cur properes amando
perdere; cur apricum
oderit campum, patiens pulveris atque solis.
Cur neque militaris
inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
temperat ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? Cur olivum
sanguine viperino
cautius vitat neque iam livida gestat armis
bracchia, saepe disco,
saepe trans finem iaculo nobilis expedito?

27 VII. auspice Teucri, 2 VIII. hoc deos oro,

Quid latet, ut marinae
filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
funera, ne virilis
cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

IX

VIDES, ut alta stet nive candidum
Soracte, nec iam sustineant onus
silvae laborantes geluque
flumina constiterint acuto.

Dissolve frigus, ligna super foco
large reponens, atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
o Thaliarche, merum diota.

Permitte divis cetera, qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantes, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.

Quid sit futurum cras, fuge quaerere et
quem Fors dierum cumque dabit, lucro
appone, nec dulces amores
sperne puer, neque tu choreas,

donec virenti canities abest
morosa. Nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
composita repetantur hora;

nunc et latentis proditor intimo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.

X

MERCURI, facunde nepos Atlantis,
qui feros cultus hominum recentum
voce formasti catus et decorae
more palaestrae,

te canam, magni Iovis et deorum
nuntium curvaeque lyrae parentem,
callidum, quicquid placuit, iocoso
condere furto.

Te, boves olim nisi reddidisses
per dolum amotas, puerum minaci
voce dum terret, viduus pharetra
risit Apollo.

Quin et Atridas duce te superbos
Ilio dives Priamus relicto
Thessalosque ignes et iniqua Troiae
castra fefellit.

Tu pias laetis animas reponis
sedibus virgaque levem coërces
aurea turbam, superis deorum
gratus et imis.

XI

Tu ne quaesieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
finem di dederint, Leuconoë, nec Babylonios
temptaris numeros. Ut melius, quicquid erit, pati!
seu plures hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam,
quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum, sapias, vina liques, et spatio brevi
spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.

XII

Quem virum aut heroa lyra vel acri
tibia sumis celebrare, Clio?
quem deum? Cuius recinet iocosa
nomen imago

aut in umbrosis Heliconis oris
aut super Pindo gelidove in Haemo,
unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,

arte materna rapidos morantem
fluminum lapsus celeresque ventos,
blandum et auritas fidibus canoris
ducere quercus?

Quid prius dicam solitis parentis
laudibus, qui res hominum ac deorum,
qui mare ac terras variisque mundum
temperat horis?

Unde nil maius generatur ipso,
nec viget quicquam simile aut secundum:
proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.

Proeliis audax neque te silebo
Liber, et saevis inimica Virgo
beluis, nec te metuende certa
Phoebe sagitta.

Dicam et Alciden puerosque Ledae,
hunc equis, illum superare pugnis
nobilem: quorum simul alba nautis
stella refulsit,

defluit saxis agitatus umor,
concidunt venti fugiuntque nubes,
et minax—quod sic voluere—ponto
unda recumbit.

Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
nobile letum.

Regulum et Scauros animaeque magnae
prodigum Paulum superante Poeno
gratus insigni referam Camena
Fabriciumque.

Hunc et incomptis Curium capillis
utilem bello tulit et Camillum
saeva paupertas et avitus apto
cum lare fundus.

Crescit occulto velut arbor aevo
fama Marcelli; micat inter omnes
Iulium sidus velut inter ignes
luna minores.

Gentis humanae pater atque custos
orte Saturno, tibi cura magni
Caesaris fatis data: tu secundo
Caesare regnes.

Ille, seu Parthos Latio imminentes
egerit iusto domitos triumpho,
sive subiectos Orientis orae
Seras et Indos,

te minor latum reget aequus orbem;
tu gravi curru quaties Olympum,
tu parum castis inimica mittes
fulmina lucis.

XIII

Cum tu, Lydia, Telephi
cervicem roseam, cerea Telephi
laudas bracchia, vae meum
fervens difficili bile tumet iecur.
Tum nec mens mihi nec color
certa sede manet, umor et in genas
furtim labitur, arguens
quam lentis penitus macerer ignibus.
Uror, seu tibi candidos
turparunt umeros immodicae mero

rixae, sive puer furens
impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
speres perpetuum, dulcia barbare
laedentem oscula, quae Venus
quinta parte sui nectaris imbuit.
Felices ter et amplius,
quos irrupta tenet copula nec malis
divulsus querimoniis
suprema citius solvet amor die.

XIV

O NAVIS, referent in mare te novi
fluctus! O quid agis? Fortiter occupa
portum! Nonne vides, ut
nudum remigio latus,

et malus celeri saucius Africo,
antennaeque gemant, ac sine funibus
vix durare carinae
possint imperiosius

aequor? Non tibi sunt integra lintea,
non di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
silvae filia nobilis,

iactes et genus et nomen inutile,
nil pictis timidus navita puppibus
fidit. Tu, nisi ventis
debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
nunc desiderium curaque non levis,
interfusa nitentes
vites aequora Cycladas.

XV

PASTOR cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,
ingrato celeres obruit otio
ventos, ut caneret fera

Nereus fata: Mala ducis avi domum,
quam multo repetet Graecia milite,
coniurata tuas rumpere nuptias
et regnum Priami vetus.

Heu heu quantus equis, quantus adest viris
sudor! quanta moves funera Dardanae
genti! Iam galeam Pallas et aegida
currusque et rabiem parat.

Nequiquam Veneris praesidio ferox
pectes caesariem grataque feminis
imbelli cithara carmina divides;
nequiquam thalamo graves

hastas et calami spicula Gnosii
vitabis strepitumque et celerem sequi
Aiacem; tamen heu serus adulteros
crines pulvere collines.

Non Laërtiaden, exitium tuae
genti, non Pylium Nestora respicis?
urgent impavidi te Salaminius
Teucer et Sthenelus sciens

pugnae, sive opus est imperitare equis,
non auriga piger; Merionen quoque
nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre,

quem tu, cervus uti vallis in altera
visum parte lupum graminis immemor,
sublimi fugies mollis anhelitu,
non hoc pollicitus tuae.

Iracunda diem proferet Ilio
matronisque Phrygum classis Achilleï;
post certas hiemes uret Achaïcus
ignis Iliacas domos.

XVI

O MATRE pulchra filia pulchrior,
quem criminosis cumque voles modum
pones ïambis, sive flamma
sive mari libet Hadriano.

Non Dindymene, non adytis quatit
mentem sacerdotum incola Pythius,
non Liber aeque, non acuta
sic geminant Corybantes aera,

24 Teucer, te

tristes ut irae, quas neque Noricus
deterret ensis nec mare naufragum
nec saevus ignis nec tremendo
Iuppiter ipse ruens tumultu.

Fertur Prometheus, addere principi
limo coactus particulam undique
desectam, et insani leonis
vim stomacho apposuisse nostro.

Irae Thyesten exitio gravi
stravere et altis urbibus ultimae
stetere causae, cur perirent
funditus imprimeretque muris

hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem : me quoque pectoris
temptavit in dulci iuventa
fervor et in celeres ïambos

misit furentem ; nunc ego mitibus
mutare quaero tristia, dum mihi
fias recantatis amica
opprobriis animumque reddas.

XVII

VELOX amoenum saepe Lucretilem
mutat Lycaeo Faunus et igneam
defendit aestatem capellis
usque meis pluviosque ventos.

Impune tutum per nemus arbutos
quaerunt latentes et thyma deviae
olentis uxores mariti,
nec virides metuunt colubras,

nec Martiales Haediliae lupos,
utcumque dulci, Tyndari, fistula
valles et Usticae cubantis
levia personuere saxa.

Di me tuentur, dis pietas mea
et Musa cordi est. Hic tibi copia
manabit ad plenum benigno
ruris honorum opulenta cornu.

Hic in reducta valle Caniculae
vitabis aestus et fide Teïa
dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen;

hic innocentis pocula Lesbii
duces sub umbra, nec Semeleïus
cum Marte confundet Thyoneus
proelia, nec metues protervum

suspecta Cyrum, ne male dispari
incontinentes iniciat manus
et scindat haerentem coronam
crinibus immeritamque vestem.

XVIII

NULLAM, Vare, sacra vite prius severis arborem
circa mite solum Tiburis et moenia Catili.
Siccis omnia nam dura deus proposuit, neque
mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
debellata, monet Sithoniis non levis Euius,
cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,
invitum quatiam, nec variis obsita frondibus
sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecyntio
cornu tympana, quae subsequitur caecus Amor sui,
et tollens vacuum plus nimio Gloria verticem,
arcanique Fides prodiga, perlucidior vitro.

XIX

MATER saeva Cupidinum
Thebanaeque iubet me Semelae puer
et lasciva Licentia
finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glycerae nitor
splendentis Pario marmore purius:

7 XVIII. Ac ne

urit grata protervitas
et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit, nec patitur Scythas
et versis animosum equis
Parthum dicere nec quae nihil attinent.
Hic vivum mihi caespitem, hic
verbenas, pueri, ponite turaque
bimi cum patera meri:
mactata veniet lenior hostia.

XX

Vile potabis modicis Sabinum
cantharis, Graeca quod ego ipse testa
conditum levi, datus in theatro
cum tibi plausus,

care Maecenas eques, ut paterni
fluminis ripae simul et iocosa
redderet laudes tibi Vaticani
montis imago.

Caecubum et prelo domitam Caleno
tu bibes uvam: mea nec Falernae
temperant vites neque Formiani
pocula colles.

XXI

Dianam tenerae dicite virgines,
intonsum, pueri, dicite Cynthium
Latonamque supremo
dilectam penitus Iovi.

Vos laetam fluviis et nemorum coma,
quaecumque aut gelido prominet Algido,
nigris aut Erymanthi
silvis aut viridis Cragi.

Vos Tempe totidem tollite laudibus
natalemque, mares, Delon Apollinis,
insignemque pharetra
fraternaque umerum lyra.

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
pestemque a populo et principe Caesare in
Persas atque Britannos
vestra motus aget prece.

XXII

Integer vitae scelerisque purus
non eget Mauris iaculis neque arcu
nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra,

sive per Syrtes iter aestuosas
sive facturus per inhospitalem
Caucasum vel quae loca fabulosus
lambit Hydaspes.

Namque me silva lupus in Sabina,
dum meam canto Lalagen et ultra
terminum curis vagor expeditis,
fugit inermem,

quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis,
nec Iubae tellus generat leonum
arida nutrix.

Pone me pigris ubi nulla campis
arbor aestiva recreatur aura,
quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urget;

pone sub curru nimium propinqui
solis in terra domibus negata;
dulce ridentem Lalagen amabo,
dulce loquentem.

XXIII

VITAS hinnuleo me similis, Chloë,
quaerenti pavidam montibus aviis
matrem non sine vano
aurarum et siluae metu.

nam seu mobilibus veris inhorruit
adventus foliis seu virides rubum
dimovere lacertae,
et corde et genibus tremit.

5 vepris inhorruit ad ventum *coni. Bentl. et al.*

Atqui non ego te tigris ut aspera
Gaetulusve leo frangere persequor:
tandem desine matrem
tempestiva sequi viro.

XXIV

Quis desiderio sit pudor aut modus
tam cari capitis? Praecipe lugubres
cantus, Melpomene, cui liquidam pater
vocem cum cithara dedit.

Ergo Quintilium perpetuus sopor
urget! cui Pudor et Iustitiae soror,
incorrupta Fides, nudaque Veritas
quando ullum inveniet parem?

Multis ille bonis flebilis occidit,
nulli flebilior quam tibi, Vergili.
Tu frustra pius heu non ita creditum
poscis Quintilium deos.

Quid si Threïcio blandius Orpheo
auditam moderere arboribus fidem,
num vanae redeat sanguis imagini,
quam virga semel horrida,

non lenis precibus fata recludere,
nigro compulerit Mercurius gregi?
Durum: sed levius fit patientia,
quicquid corrigere est nefas.

XXV

Parcius iunctas quatiunt fenestras
iactibus crebris iuvenes protervi,
nec tibi somnos adimunt, amatque
ianua limen,

quae prius multum facilis movebat
cardines; audis minus et minus iam:
'me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?'

Invicem moechos anus arrogantes
flebis in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento,

cum tibi flagrans amor et libido,
quae solet matres furiare equorum,
saeviet circa iecur ulcerosum,
non sine questu,

laeta quod pubes hedera virente
gaudeat pulla magis atque myrto,
aridas frondes hiemis sodali
dedicet Hebro.

XXVI

Musis amicus tristitiam et metus
tradam protervis in mare Creticum
portare ventis, quis sub Arcto
rex gelidae metuatur orae,

20 Euro, *coni.* *Rutgers*

quid Tiridaten terreat, unice
securus. O, quae fontibus integris
gaudes, apricos necte flores,
necte meo Lamiae coronam,

Pimplea dulcis! Nil sine te mei
prosunt honores: hunc fidibus novis,
hunc Lesbio sacrare plectro
teque tuasque decet sorores.

XXVII

NATIS in usum laetitiae scyphis
pugnare Thracum est: tollite barbarum
morem, verecundumque Bacchum
sanguineis prohibete rixis!

Vino et lucernis Medus acinaces
immane quantum discrepat: impium
lenite clamorem, sodales,
et cubito remanete presso!

Vultis severi me quoque sumere
partem Falerni? Dicat Opuntiae
frater Megillae, quo beatus
vulnere, qua pereat sagitta.

Cessat voluntas? Non alia bibam
mercede. Quae te cumque domat Venus,
non erubescendis adurit
ignibus, ingenuoque semper

amore peccas. Quicquid habes, age,
depone tutis auribus. A! miser,
quanta laborabas Charybdi,
digne puer meliore flamma!

Quae saga, quis te solvere Thessalis
magus venenis, quis poterit deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

XXVIII

Te maris et terrae numeroque carentis harenae
mensorem cohibent, Archyta,
pulveris exigui prope litus parva Matinum
munera, nec quicquam tibi prodest
aërias temptasse domos animoque rotundum
percurrisse polum morituro.
Occidit et Pelopis genitor, conviva deorum,
Tithonusque remotus in auras,
et Iovis arcanis Minos admissus, habentque
Tartara Panthoiden iterum Orco
demissum, quamvis, clipeo Troiana refixo
tempora testatus, nihil ultra
nervos atque cutem morti concesserat atrae,
indice te non sordidus auctor
naturae verique. Sed omnes una manet nox
et calcanda semel via leti.
Dant alios Furiae torvo spectacula Marti;
exitio est avidum mare nautis;

mixta senum ac iuvenum densentur funera; nullum
saeva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagae ne parce malignus harenae
ossibus et capiti inhumato
particulam dare: sic, quodcumque minabitur Eurus
fluctibus Hesperiis, Venusinae
plectantur silvae te sospite, multaque merces,
unde potest, tibi defluat aequo
ab Iove Neptunoque sacri custode Tarenti.
Neglegis immeritis nocituram
postmodo te natis fraudem committere? Fors et
debita iura vicesque superbae
te maneant ipsum: precibus non linquar inultis,
teque piacula nulla resolvent.
Quamquam festinas, non est mora longa; licebit
iniecto ter pulvere curras.

XXIX

Icci, beatis nunc Arabum invides
gazis, et acrem militiam paras
non ante devictis Sabaeae
regibus, horribilique Medo

nectis catenas? Quae tibi virginum
sponso necato barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
ad cyathum statuetur unctis,

doctus sagittas tendere Sericas
arcu paterno? Quis neget arduis
pronos relabi posse rivos
montibus et Tiberim reverti,

cum tu coëmptos undique nobilis
libros Panaeti Socraticam et domum
mutare loricis Hiberis,
pollicitus meliora, tendis?

XXX

O VENUS, regina Cnidi Paphique,
sperne dilectam Cypron, et vocantis
ture te multo Glycerae decoram
transfer in aedem.

Fervidus tecum puer et solutis
Gratiae zonis properentque Nymphae
et parum comis sine te Iuventas
Mercuriusque.

XXXI

QUID dedicatum poscit Apollinem
vates? Quid orat de patera novum
fundens liquorem? Non opimae
Sardiniae segetes feraces,

non aestuosae grata Calabriae
armenta, non aurum aut ebur Indicum,
non rura, quae Liris quieta
mordet aqua taciturnus amnis.

Premant Calena falce quibus dedit
fortuna vitem, dives et aureis
mercator exsiccet culullis
vina Syra reparata merce,

dis carus ipsis, quippe ter et quater
anno revisens aequor Atlanticum
impune. Me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.

Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones, at, precor, integra
cum mente, nec turpem senectam
degere nec cithara carentem.

XXXII

Poscimur. Si quid vacui sub umbra
lusimus tecum, quod et hunc in annum
vivat et plures, age, dic Latinum,
barbite, carmen,

Lesbio primum modulate civi,
qui ferox bello tamen inter arma,
sive iactatam religarat udo
litore navim,

Liberum et Musas Veneremque et illi
semper haerentem puerum canebat
et Lycum nigris oculis nigroque
crine decorum.

18 ac, precor, et, precor 1 Poscimus

O decus Phoebi et dapibus supremi
grata testudo Iovis, o laborum
dulce lenimen, mihi cumque salve
rite vocanti.

XXXIII

Albi, ne doleas plus nimio memor
immitis Glycerae, neu miserabiles
decantes elegos, cur tibi iunior
laesa praeniteat fide,

insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor, Cyrus in asperam
declinat Pholoën; sed prius Apulis
iungentur capreae lupis,

quam turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri, cui placet impares
formas atque animos sub iuga aënea
saevo mittere cum ioco.

Ipsum me, melior cum peteret Venus,
grata detinuit compede Myrtale
libertina, fretis acrior Hadriae
curvantis Calabros sinus.

XXXIV

Parcus deorum cultor et infrequens,
insanientis dum sapientiae
consultus erro, nunc retrorsum
vela dare atque iterare cursus

cogor relictos: namque Diespiter,
igni corusco nubila dividens
plerumque, per purum tonantes
egit equos volucremque currum,

quo bruta tellus et vaga flumina,
quo Styx et invisi horrida Taenari
sedes Atlanteusque finis
concutitur. Valet ima summis

mutare et insignem attenuat deus
obscura promens; hinc apicem rapax
fortuna cum stridore acuto
sustulit, hic posuisse gaudet.

XXXV

O DIVA, gratum quae regis Antium,
praesens vel imo tollere de gradu
mortale corpus vel superbos
vertere funeribus triumphos,

te pauper ambit sollicita prece
ruris colonus, te dominam aequoris,
quicumque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.

Te Dacus asper, te profugi Scythae,
urbesque gentesque et Latium ferox
regumque matres barbarorum et
purpurei metuunt tyranni,

iniurioso ne pede proruas
stantem columnam, neu populus frequens
ad arma cessantes, ad arma
concitet imperiumque frangat.

Te semper anteit saeva Necessitas,
clavos trabales et cuneos manu
gestans aëna, nec severus
uncus abest liquidumque plumbum.

Te Spes et albo rara Fides colit
velata panno, nec comitem abnegat,
utcumque mutata potentes
veste domos inimica linquis.

At vulgus infidum et meretrix retro
periura cedit, diffugiunt cadis
cum faece siccatis amici
ferre iugum pariter dolosi.

Serves iturum Caesarem in ultimos
orbis Britannos et iuvenum recens
examen Eois timendum
partibus Oceanoque rubro.

Eheu cicatricum et sceleris pudet
fratrumque. Quid nos dura refugimus
aetas? Quid intactum nefasti
liquimus? Unde manum iuventus

metu deorum continuit? Quibus
pepercit aris? O utinam nova
incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum!

17 serva

XXXVI

Et ture et fidibus iuvat
placare et vituli sanguine debito
custodes Numidae deos,
qui nunc Hesperia sospes ab ultima
caris multa sodalibus,
nulli plura tamen dividit oscula
quam dulci Lamiae, memor
actae non alio rege puertiae
mutataeque simul togae.
Cressa ne careat pulchra dies nota,
neu promptae modus amphorae,
neu morem in Salium sit requies pedum,
neu multi Damalis meri
Bassum Threïcia vincat amystide,
neu desint epulis rosae,
neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
deponent oculos, nec Damalis novo
divelletur adultero
lascivis hederis ambitiosior.

XXXVII

Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus, nunc Saliaribus
ornare pulvinar deorum
tempus erat dapibus, sodales.

Antehac nefas depromere Caecubum
cellis avitis, dum Capitolio
regina dementes ruinas
funus et imperio parabat

contaminato cum grege turpium
morbo virorum, quidlibet impotens
sperare fortunaque dulci
ebria. Sed minuit furorem

vix una sospes navis ab ignibus,
mentemque lymphatam Mareotico
redegit in veros timores
Caesar, ab Italia volantem

remis adurgens, accipiter velut
molles columbas aut leporem citus
venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis

fatale monstrum: quae generosius
perire quaerens nec muliebriter
expavit ensem nec latentes
classe cita reparavit oras;

ausa et iacentem visere regiam
vultu sereno, fortis et asperas
tractare serpentes, ut atrum
corpore combiberet venenum,

deliberata morte ferocior,
saevis Liburnis scilicet invidens
privata deduci superbo
non humilis mulier triumpho.

XXXVIII

PERSICOS odi, puer, apparatus,
displicent nexae philyra coronae;
mitte sectari, rosa quo locorum
sera moretur.

Simplici myrto nihil allabores
sedulus curo: neque te ministrum
dedecet myrtus neque me sub arta
vite bibentem.

CARMINUM

LIBER SECUNDUS

I

MOTUM ex Metello consule civicum
bellique causas et vitia et modos
ludumque Fortunae gravesque
principum amicitias et arma

nondum expiatis uncta cruoribus,
periculosae plenum opus aleae,
tractas, et incedis per ignes
suppositos cineri doloso.

Paulum severae Musa tragoediae
desit theatris: mox ubi publicas
res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,

insigne maestis praesidium reis
et consulenti, Pollio, curiae,
cui laurus aeternos honores
Delmatico peperit triumpho.

Iam nunc minaci murmure cornuum
perstringis aures, iam litui strepunt,
  iam fulgor armorum fugaces
    terret equos equitumque vultus.

Audire magnos iam videor duces
non indecoro pulvere sordidos,
  et cuncta terrarum subacta
    praeter atrocem animum Catonis.

Iuno et deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat impotens
  tellure victorum nepotes
    rettulit inferias Iugurthae.

Quis non Latino sanguine pinguior
campus sepulcris impia proelia
  testatur auditumque Medis
    Hesperiae sonitum ruinae?

Qui gurges aut quae flumina lugubris
ignara belli? Quod mare Dauniae
  non decoloravere caedes?
    Quae caret ora cruore nostro?

Sed ne relictis, Musa procax, iocis
Ceae retractes munera neniae,
  mecum Dionaeo sub antro
    quaere modos leviore plectro.

II

NULLUS argento color est avaris
abdito terris, inimice lamnae
Crispe Sallusti, nisi temperato
splendeat usu.

Vivet extento Proculeius aevo,
notus in fratres animi paterni;
illum aget penna metuente solvi
fama superstes.

Latius regnes avidum domando
spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus
serviat uni.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
nec sitim pellit, nisi causa morbi
fugerit venis et aquosus albo
corpore languor.

Redditum Cyri solio Phraaten
dissidens plebi numero beatorum
eximit Virtus, populumque falsis
dedocet uti

vocibus, regnum et diadema tutum
deferens uni propriamque laurum,
quisquis ingentes oculo irretorto
spectat acervos.

III

AEQUAM memento rebus in arduis
servare mentem, non secus in bonis
ab insolenti temperatam
laetitia, moriture Delli,

seu maestus omni tempore vixeris,
seu te in remoto gramine per dies
festos reclinatum bearis
interiore nota Falerni.

Quo pinus ingens albaque populus
umbram hospitalem consociare amant
ramis? Quid obliquo laborat
lympha fugax trepidare rivo?

Huc vina et unguenta et nimium breves
flores amoenae ferre iube rosae,
dum res et aetas et sororum
fila trium patiuntur atra.

Cedes coëmptis saltibus et domo
villaque, flavus quam Tiberis lavit,
cedes, et exstructis in altum
divitiis potietur heres.

Divesne prisco natus ab Inacho,
nil interest, an pauper et infima
de gente sub divo moreris,
victima nil miserantis Orci.

Omnes eodem cogimur, omnium
versatur urna serius ocius
sors exitura et nos in aeternum
exsilium impositura cumbae.

IV

Ne sit ancillae tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu, prius insolentem
serva Briseis niveo colore
movit Achillem;

movit Aiacem Telamone natum
forma captivae dominum Tecmessae;
arsit Atrides medio in triumpho
virgine rapta,

barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore et ademptus Hector
tradidit fessis leviora tolli
Pergama Grais.

Nescias, an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes:
regium certe genus et penates
maeret iniquos.

Crede non illam tibi de scelesta
plebe dilectam, neque sic fidelem,
sic lucro aversam potuisse nasci
matre pudenda.

Bracchia et vultum teretesque suras
integer laudo; fuge suspicari,
cuius octavum trepidavit aetas
claudere lustrum.

V

Nondum subacta ferre iugum valet
cervice, nondum munia comparis
aequare nec tauri ruentis
in venerem tolerare pondus.

Circa virentes est animus tuae
campos iuvencae, nunc fluviis gravem
solantis aestum, nunc in udo
ludere cum vitulis salicto

praegestientis. Tolle cupidinem
immitis uvae: iam tibi lividos
distinguet Autumnus racemos
purpureo varius colore.

Iam te sequetur: currit enim ferox
aetas et illi, quos tibi dempserit,
apponet annos; iam proterva
fronte petet Lalage maritum:

dilecta, quantum non Pholoë fugax,
non Chloris albo sic humero nitens,
ut pura nocturno renidet
luna mari, Cnidiusve Gyges,

quem si puellarum insereres choro,
mire sagaces falleret hospites
discrimen obscurum solutis
crinibus ambiguoque vultu.

VI

Septimi, Gades aditure mecum et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra et
barbaras Syrtes, ubi Maura semper
aestuat unda;

Tibur Argeo positum colono
sit meae sedes utinam senectae,
sit modus lasso maris et viarum
militiaeque!

Unde si Parcae prohibent iniquae,
dulce pellitis ovibus Galaesi
flumen et regnata petam Laconi
rura Phalantho.

Ille terrarum mihi praeter omnes
angulus ridet, ubi non Hymetto
mella decedunt viridique certat
baca Venafro;

ver ubi longum tepidasque praebet
Iuppiter brumas, et amicus Aulon
fertili Baccho minimum Falernis
invidet uvis.

19 fertilis

Ille te mecum locus et beatae
postulant arces; ibi tu calentem
debita sparges lacrima favillam
vatis amici.

VII

O SAEPE mecum tempus in ultimum
deducte Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,

Pompei meorum prime sodalium?
Cum quo morantem saepe diem mero
fregi coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

Tecum Philippos et celerem fugam
sensi relicta non bene parmula,
cum fracta virtus, et minaces
turpe solum tetigere mento.

Sed me per hostes Mercurius celer
denso paventem sustulit aere;
te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
parce cadis tibi destinatis.

Oblivioso levia Massico
ciboria exple; funde capacibus
unguenta de conchis. Quis udo
deproperare apio coronas

curatve myrto? Quem Venus arbitrum
dicet vivendi; Non ego sanius
bacchabor Edonis: recepto
dulce mihi furere est amico.

VIII

ULLA si iuris tibi peierati
poena, Barine, nocuisset umquam,
dente si nigro fieres vel uno
turpior ungui,

crederem. Sed tu, simul obligasti
perfidum votis caput, enitescis
pulchrior multo iuvenumque prodis
publica cura.

Expedit matris cineres opertos
fallere et toto taciturna noctis
signa cum caelo gelidaque divos
morte carentes.

Ridet hoc, inquam, Venus ipsa, rident
simplices Nymphae, ferus et Cupido
semper ardentes acuens sagittas
cote cruenta.

Adde, quod pubes tibi crescit omnis,
servitus crescit nova, nec priores
impiae tectum dominae relinquunt
saepe minati.

Te suis matres metuunt iuvencis,
te senes parci miseraeque nuper
virgines nuptae, tua ne retardet
aura maritos.

IX

Non semper imbres nubibus hispidos
manant in agros aut mare Caspium
vexant inaequales procellae
usque, nec Armeniis in oris,

amice Valgi, stat glacies iners
menses per omnes aut Aquilonibus
querqueta Gargani laborant
et foliis viduantur orni :

tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum, nec tibi Vespero
surgente decedunt amores
nec rapidum fugiente Solem.

At non ter aevo functus amabilem
ploravit omnes Antilochum senex
annos, nec impubem parentes
Troïlon aut Phrygiae sorores

flevere semper. Desine mollium
tandem querellarum, et potius nova
cantemus Augusti tropaea
Caesaris et rigidum Niphaten,

Medumque flumen gentibus additum
victis minores volvere vertices,
intraque praescriptum Gelonos
exiguis equitare campis.

X

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urgendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premendo
litus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

Saepius ventis agitatur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turres feriuntque summos
fulgura montes.

Sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus. Informes hiemes reducit
Iuppiter, idem

summovet. Non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat musam neque semper arcum
tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
fortis appare; sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela.

XI

QUID bellicosus Cantaber et Scythes,
Hirpine Quincti, cogitet Hadria
divisus obiecto, remittas
quaerere, nec trepides in usum

poscentis aevi pauca. Fugit retro
levis iuventas et decor, arida
pellente lascivos amores
canitie facilemque somnum.

Non semper idem floribus est honor
vernis neque uno Luna rubens nitet
vultu: quid aeternis minorem
consiliis animum fatigas?

Cur non sub alta vel platano vel hac
pinu iacentes sic temere et rosa
canos odorati capillos,
dum licet, Assyriaque nardo

potamus uncti? Dissipat Euius
curas edaces. Quis puer ocius
restinguet ardentis Falerni
pocula praetereunte lympha?

Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburna, dic age, cum lyra
maturet in comptum Lacaenae
more comas religata nodum.

XII

NOLIS longa ferae bella Numantiae
nec durum Hannibalem nec Siculum mare
Poeno purpureum sanguine mollibus
aptari citharae modis,

nec saevos Lapithas et nimium mero
Hylaeum domitosque Herculea manu
telluris iuvenes, unde periculum
fulgens contremuit domus

Saturni veteris; tuque pedestribus
dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, melius ductaque per vias
regum colla minacium.

Me dulces dominae Musa Licymniae
cantus, me voluit dicere lucidum
fulgentes oculos et bene mutuis
fidum pectus amoribus;

23 incomptum

quam nec ferre pedem dedecuit choris
nec certare ioco nec dare bracchia
ludentem nitidis virginibus sacro
Dianae celebris die.

Num tu, quae tenuit dives Achaemenes,
aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes
permutare velis crine Licymniae,
plenas aut Arabum domos,

cum flagrantia detorquet ad oscula
cervicem aut facili saevitia negat,
quae poscente magis gaudeat eripi,
interdum rapere occupet?

XIII

Ille et nefasto te posuit die,
quicumque primum, et sacrilega manu
produxit, arbos, in nepotum
perniciem opprobriumque pagi;

illum et parentis crediderim sui
fregisse cervicem et penetralia
sparsisse nocturno cruore
hospitis; ille venena Colcha

et quicquid usquam concipitur nefas
tractavit, agro qui statuit meo
te triste lignum, te caducum
in domini caput immerentis.

28 occupat

Quid quisque vitet, numquam homini satis
cautum est in horas: navita Bosporum
  Poenus perhorrescit, neque ultra
    caeca timet aliunde fata,

miles sagittas et celerem fugam
Parthi, catenas Parthus et Italum
  robur; sed improvisa leti
    vis rapuit rapietque gentes.

Quam paene furvae regna Proserpinae
et iudicantem vidimus Aeacum
  sedesque discriptas piorum et
    Aeoliis fidibus querentem

Sappho puellis de popularibus,
et te sonantem plenius aureo,
  Alcaee, plectro dura navis,
    dura fugae mala, dura belli!

Utrumque sacro digna silentio
mirantur umbrae dicere; sed magis
  pugnas et exactos tyrannos
    densum umeris bibit aure vulgus.

Quid mirum, ubi illis carminibus stupens
demittit atras belua centiceps
  aures et intorti capillis
    Eumenidum recreantur angues?

Quin et Prometheus et Pelopis parens
dulci laborem decipitur sono;
  nec curat Orion leones
    aut timidos agitare lyncas.

23 discretas   38 laborum

XIV

EHEU fugaces, Postume, Postume,
labuntur anni nec pietas moram
rugis et instanti senectae
afferet indomitaeque morti:

non, si trecenis, quotquot eunt dies,
amice, places illacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

compescit unda, scilicet omnibus,
quicumque terrae munere vescimur,
enaviganda, sive reges
sive inopes erimus coloni.

Frustra cruento Marte carebimus
fractisque rauci fluctibus Hadriae,
frustra per autumnos nocentem
corporibus metuemus Austrum:

visendus ater flumine languido
Cocytos errans et Danai genus
infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.

Linquenda tellus et domus et placens
uxor, neque harum, quas colis, arborum
te praeter invisas cupressos
ulla brevem dominum sequetur.

Absumet heres Caecuba dignior
servata centum clavibus et mero
tinget pavimentum superbo,
pontificum potiore cenis.

XV

Iam pauca aratro iugera regiae
moles relinquent, undique latius
extenta visentur Lucrino
stagna lacu, platanusque caelebs

evincet ulmos; tum violaria et
myrtus et omnis copia narium
spargent olivetis odorem
fertilibus domino priori;

tum spissa ramis laurea fervidos
excludet ictus. Non ita Romuli
praescriptum et intonsi Catonis
auspiciis veterumque norma.

Privatus illis census erat brevis,
commune magnum: nulla decempedis
metata privatis opacam
porticus excipiebat Arcton,

nec fortuitum spernere caespitem
leges sinebant, oppida publico
sumptu iubentes et deorum
templa novo decorare saxo.

XVI

OTIUM divos rogat in patenti
prensus Aegaeo, simul atra nubes
condidit lunam neque certa fulgent
sidera nautis ;

otium bello furiosa Thrace,
otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis neque purpura ve-
nale neque auro.

Non enim gazae neque consularis
summovet lictor miseros tumultus
mentis et curas laqueata circum
tecta volantes.

vivitur parvo bene, cui paternum
splendet in mensa tenui salinum,
nec leves somnos timor aut cupido
sordidus aufert.

Quid brevi fortes iaculamur aevo
multa? Quid terras alio calentes
sole mutamus? Patriae quis exsul
se quoque fugit?

Scandit aeratas vitiosa naves
cura nec turmas equitum relinquit,
ocior cervis et agente nimbos
ocior Euro.

Laetus in praesens animus quod ultra est
oderit curare et amara lento
temperet risu; nihil est ab omni
parte beatum.

Abstulit clarum cita mors Achillem,
longa Tithonum minuit senectus,
et mihi forsan, tibi quod negarit,
porriget hora.

Te greges centum Siculaeque circum
mugiunt vaccae, tibi tollit hinnitum
apta quadrigis equa, te bis Afro
murice tinctae

vestiunt lanae: mihi parva rura et
spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit et malignum
spernere vulgus.

XVII

Cur me querellis exanimas tuis?
Nec dis amicum est nec mihi te prius
obire, Maecenas, mearum
grande decus columenque rerum.

A! te meae si partem animae rapit
maturior vis, quid moror altera,
nec carus aeque nec superstes
integer? Ille dies utramque

ducet ruinam. Non ego perfidum
dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
utcumque praecedes, supremum
carpere iter comites parati.

Me nec Chimaerae spiritus igneae
nec, si resurgat, centimanus Gyas
divellet umquam: sic potenti
Iustitiae placitumque Parcis.

Seu Libra seu me Scorpios aspicit
formidolosus, pars violentior
natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae,

utrumque nostrum incredibili modo
consentit astrum. Te Iovis impio
tutela Saturno refulgens
eripuit volucrisque Fati

tardavit alas, cum populus frequens
laetum theatris ter crepuit sonum:
me truncus illapsus cerebro
sustulerat, nisi Faunus ictum

dextra levasset, Mercurialium
custos virorum. Reddere victimas
aedemque votivam memento:
nos humilem feriemus agnam.

14 gigas *codd. plerique*

XVIII

Non ebur neque aureum
  mea renidet in domo lacunar,
non trabes Hymettiae
  premunt columnas ultima recisas
Africa, neque Attali
  ignotus heres regiam occupavi,
nec Laconicas mihi
  trahunt honestae purpuras clientae:
at fides et ingeni
  benigna vena est, pauperemque dives
me petit; nihil supra
  deos lacesso nec potentem amicum
largiora flagito,
  satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
  novaeque pergunt interire lunae.
Tu secanda marmora
  locas sub ipsum funus et sepulcri
immemor struis domos,
  marisque Bais obstrepentis urges
summovere litora,
  parum locuples continente ripa.
Quid, quod usque proximos
  revellis agri terminos et ultra
limites clientium
  salis avarus? Pellitur paternos
in sinu ferens deos
  et uxor et vir sordidosque natos.

24

Nulla certior tamen
rapacis Orci fine destinata
aula divitem manet
erum. Quid ultra tendis? Aequa tellus
pauperi recluditur
regumque pueris, nec satelles Orci
callidum Promethea
revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum atque Tantali
genus coërcet, hic levare functum
pauperem laboribus
vocatus atque non vocatus audit.

XIX

Bacchum in remotis carmina rupibus
vidi docentem—credite posteri—
Nymphasque discentes et aures
capripedum Satyrorum acutas.

Euoe, recenti mens trepidat metu
plenoque Bacchi pectore turbidum
laetatur. Euoe, parce Liber,
parce, gravi metuende thyrso!

Fas pervicaces est mihi Thyiadas
vinique fontem, lactis et uberes
cantare rivos atque truncis
lapsa cavis iterare mella;

fas et beatae coniugis additum
stellis honorem tectaque Penthei
disiecta non leni ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.

Tu flectis amnes, tu mare barbarum,
tu separatis uvidus in iugis
nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines:

tu, cum parentis regna per arduum
cohors Gigantum scanderet impia,
Rhoetum retorsisti leonis
unguibus horribilique mala;

quamquam choreis aptior et iocis
ludoque dictus non sat idoneus
pugnae ferebaris: sed idem
pacis eras mediusque belli.

Te vidit insons Cerberus aureo
cornu decorum, leniter atterens
caudam, et recedentis trilingui
ore pedes tetigitque crura.

XX

Non usitata nec tenui ferar
penna biformis per liquidum aethera
vates, neque in terris morabor
longius, invidiaque maior

urbes relinquam. Non ego, pauperum
sanguis parentum, non ego, quem vocas,
dilecte Maecenas, obibo
nec Stygia cohibebor unda.

Iam iam residunt cruribus asperae
pelles, et album mutor in alitem
superne, nascunturque leves
per digitos umerosque plumae.

Iam Daedaleo notior Icaro
visam gementis litora Bospori
Syrtesque Gaetulas canorus
ales Hyperboreosque campos.

Me Colchus et qui dissimulat metum
Marsae cohortis Dacus et ultimi
noscent Geloni, me peritus
Discet Hiber Rhodanique potor.

Absint inani funere neniae
luctusque turpes et querimoniae;
compesce clamorem ac sepulcri
mitte supervacuos honores.

CARMINUM

LIBER TERTIUS

I

ODI profanum vulgus et arceo;
favete linguis: carmina non prius
audita Musarum sacerdos
virginibus puerisque canto.

Regum timendorum in proprios greges,
reges in ipsos imperium est Iovis
clari Giganteo triumpho,
cuncta supercilio moventis.

Est, ut viro vir latius ordinet
arbusta sulcis, hic generosior
descendat in Campum petitor,
moribus hic meliorque fama

contendat, illi turba clientium
sit maior: aequa lege Necessitas
sortitur insignes et imos;
omne capax movet urna nomen.

Destrictus ensis cui super impia
cervice pendet, non Siculae dapes
dulcem elaborabunt saporem,
non avium citharaeque cantus

somnum reducent. Somnus agrestium
lenis virorum non humiles domos
fastidit umbrosamque ripam,
non Zephyris agitata Tempe.

Desiderantem quod satis est neque
tumultuosum sollicitat mare,
nec saevus Arcturi cadentis
impetus aut orientis Haedi,

non verberatae grandine vineae
fundusque mendax, arbore nunc aquas
culpante, nunc torrentia agros
sidera, nunc hiemes iniquas.

Contracta pisces aequora sentiunt
iactis in altum molibus ; huc frequens
caementa demittit redemptor
cum famulis dominusque terrae

fastidiosus. Sed Timor et Minae
scandunt eodem, quo dominus, neque
decedit aerata triremi et
post equitem sedet atra Cura.

Quodsi dolentem nec Phrygius lapis
nec purpurarum sidere clarior
delenit usus nec Falerna
vitis Achaemeniumque costum,

cur invidendis postibus et novo
sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

II

ANGUSTAM amice pauperiem pati
robustus acri militia puer
condiscat et Parthos feroces
vexet eques metuendus hasta

vitamque sub divo et trepidis agat
in rebus. Illum ex moenibus hosticis
matrona bellantis tyranni
prospiciens et adulta virgo

suspiret, eheu, ne rudis agminum
sponsus lacessat regius asperum
tactu leonem, quem cruenta
per medias rapit ira caedes.

Dulce et decorum est pro patria mori:
mors et fugacem persequitur virum,
nec parcit imbellis iuventae
poplitibus timidoque tergo.

Virtus repulsae nescia sordidae
intaminatis fulget honoribus,
nec sumit aut ponit secures
arbitrio popularis aurae.

Virtus recludens immeritis mori
caelum negata temptat iter via,
coetusque vulgares et udam
spernit humum fugiente penna.

Est et fideli tuta silentio
merces: vetabo, qui Cereris sacrum
vulgarit arcanae, sub isdem
sit trabibus fragilemque mecum

solvat phaselon; saepe Diespiter
neglectus incesto addidit integrum:
raro antecedentem scelestum
deseruit pede Poena claudo.

III

IUSTUM et tenacem propositi virum
non civium ardor prava iubentium,
non vultus instantis tyranni
mente quatit solida neque Auster,

dux inquieti turbidus Hadriae,
nec fulminantis magna manus Iovis;
si fractus illabatur orbis,
impavidum ferient ruinae.

Hac arte Pollux et vagus Hercules
enisus arces attigit igneas,
quos inter Augustus recumbens
purpureo bibit ore nectar.

Hac te merentem, Bacche pater, tuae
vexere tigres indocili iugum
collo trahentes; hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,

gratum elocuta consiliantibus
Iunone divis: Ilion, Ilion
fatalis incestusque iudex
et mulier peregrina vertit

in pulverem, ex quo destituit deos
mercede pacta Laomedon, mihi
castaeque damnatum Minervae
cum populo et duce fraudulento.

Iam nec Lacaenae splendet adulterae
famosus hospes nec Priami domus
periura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit,

nostrisque ductum seditionibus
bellum resedit. Protinus et graves
iras et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,

Marti redonabo; illum ego lucidas
inire sedes, ducere nectaris
sucos, et adscribi quietis
ordinibus patiar deorum.

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exsules
in parte regnanto beati;
dum Priami Paridisque busto

34 discere

insultet armentum et catulos ferae
celent inultae, stet Capitolium
fulgens triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

Horrenda late nomen in ultimas
extendat oras, qua medius liquor
secernit Europen ab Afro,
qua tumidus rigat arva Nilus,

aurum irrepertum et sic melius situm,
cum terra celat, spernere fortior
quam cogere humanos in usus
omne sacrum rapiente dextra.

Quicumque mundo terminus obstitit,
hunc tanget armis, visere gestiens,
qua parte debacchentur ignes,
qua nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
hac lege dico, ne nimium pii
rebusque fidentes avitae
tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri
fortuna tristi clade iterabitur,
ducente victrices catervas
coniuge me Iovis et sorore.

Ter si resurgat murus aëneus
auctore Phoebo, ter pereat meis
excisus Argivis, ter uxor
capta virum puerosque ploret.

54 tangat

Non hoc iocosae conveniet lyrae:
quo, Musa, tendis? Desine pervicax
referre sermones deorum et
magna modis tenuare parvis.

IV

DESCENDE caelo et dic age tibia
regina longum Calliope melos,
seu voce nunc mavis acuta,
seu fidibus citharave Phoebi.

Auditis, an me ludit amabilis
insania? Audire et videor pios
errare per lucos, amoenae
quos et aquae subeunt et aurae.

Me fabulosae Vulture in Apulo
nutricis extra limen Apuliae
ludo fatigatumque somno
fronde nova puerum palumbes

texere, mirum quod foret omnibus,
quicumque celsae nidum Acherontiae
saltusque Bantinos et arvum
pingue tenent humilis Forenti,

ut tuto ab atris corpore viperis
dormirem et ursis, ut premerer sacra
lauroque collataque myrto,
non sine dis animosus infans.

10 nutricis . . . limina Pulliae *codd. aliqui. inde alii alia coniectaverunt.*

Vester, Camenae, vester in arduos
tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Praeneste seu Tibur supinum
seu liquidae placuere Baiae.

Vestris amicum fontibus et choris
non me Philippis versa acies retro,
devota non exstinxit arbos,
nec Sicula Palinurus unda.

Utcumque mecum vos eritis, libens
insanientem navita Bosporum
temptabo et urentes harenas
litoris Assyrii viator;

visam Britannos hospitibus feros
et laetum equino sanguine Concanum,
visam pharetratos Gelonos
et Scythicum inviolatus amnem.

Vos Caesarem altum, militia simul
fessas cohortes abdidit oppidis,
finire quaerentem labores
Pierio recreatis antro.

Vos lene consilium et datis et dato
gaudetis, almae. Scimus, ut impios
Titanas immanemque turmam
fulmine sustulerit caduco,

qui terram inertem, qui mare temperat
ventosum, et urbes regnaque tristia
divosque mortalesque turbas
imperio regit unus aequo.

38 addidit, reddidit

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
fidens iuventus horrida bracchiis,
fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

Sed quid Typhoeus et validus Mimas,
aut quid minaci Porphyrion statu,
quid Rhoetus evulsisque truncis
Enceladus iaculator audax

contra sonantem Palladis aegida
possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus, hinc matrona Iuno et
numquam umeris positurus arcum,

qui rore puro Castaliae lavit
crines solutos, qui Lyciae tenet
dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.

Vis consili expers mole ruit sua:
vim temperatam di quoque provehunt
in maius; idem odere vires
omne nefas animo moventes.

Testis mearum centimanus Gyas
sententiarum, notus et integrae
temptator Orion Dianae,
virginea domitus sagitta.

Iniecta monstris Terra dolet suis
maeretque partus fulmine luridum
missos ad Orcum; nec peredit
impositam celer ignis Aetnam,

69 gigas *codd. plerique*

incontinentis nec Tityi iecur
reliquit ales, nequitiae additus
custos; amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

V

CAELO tonantem credidimus Iovem
regnare: praesens divus habebitur
Augustus adiectis Britannis
imperio gravibusque Persis.

Milesne Crassi coniuge barbara
turpis maritus vixit et hostium—
pro curia inversique mores!—
consenuit socerorum in armis

sub rege Medo Marsus et Apulus,
anciliorum et nominis et togae
oblitus aeternaeque Vestae,
incolumi Iove et urbe Roma?

Hoc caverat mens provida Reguli
dissentientis condicionibus
foedis et exemplo trahentis
perniciem veniens in aevum,

si non periret immiserabilis
captiva pubes. Signa ego Punicis
adfixa delubris et arma
militibus sine caede, dixit,

15 exempli *coni. Bentl.* trahenti *coni. Canter.*

derepta vidi; vidi ego civium
retorta tergo bracchia libero
portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro.

Auro repensus scilicet acrior
miles redibit.—Flagitio additis
damnum: neque amissos colores
lana refert medicata fuco,

nec vera virtus, cum semel excidit,
curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
cerva plagis, erit ille fortis,

qui perfidis se credidit hostibus,
et Marte Poenos proteret altero,
qui lora restrictis lacertis
sensit iners timuitque mortem.

Hic, unde vitam sumeret inscius,
pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
altior Italiae ruinis!

Fertur pudicae coniugis osculum
parvosque natos ut capitis minor
ab se removisse et virilem
torvus humi posuisse vultum:

donec labantes consilio patres
firmaret auctor numquam alias dato,
interque maerentes amicos
egregius properaret exsul.

37 aptius *codd. al.* hinc *coni. Bentl.* timuitque mortem hinc unde vitam sumeret aptius, pacem et duello miscuit.

Atqui sciebat quae sibi barbarus
tortor pararet; non aliter tamen
dimovit obstantes propinquos
et populum reditus morantem,

quam si clientum longa negotia
diiudicata lite relinqueret,
tendens Venafranos in agros
aut Lacedaemonium Tarentum.

VI

DELICTA maiorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
aedesque labentes deorum et
foeda nigro simulacra fumo.

Dis te minorem quod geris, imperas:
hinc omne principium, huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

Iam bis Monaeses et Pacori manus
non auspicatos contudit impetus
nostros et adiecisse praedam
torquibus exiguis renidet.

Paene occupatam seditionibus
delevit Urbem Dacus et Aethiops,
hic classe formidatus, ille
missilibus melior sagittis.

Fecunda culpae saecula nuptias
primum inquinavere et genus et domos;
hoc fonte derivata clades
in patriam populumque fluxit.

Motus doceri gaudet Ionicos
matura virgo et fingitur artibus
iam nunc et incestos amores
de tenero meditatur ungui;

mox iuniores quaerit adulteros
inter mariti vina, neque eligit
cui donet impermissa raptim
gaudia luminibus remotis;

sed iussa coram non sine conscio
surgit marito, seu vocat institor
seu navis Hispanae magister,
dedecorum pretiosus emptor.

Non his iuventus orta parentibus
infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum Hannibalemque dirum;

sed rusticorum mascula militum
proles, Sabellis docta ligonibus
versare glebas et severae
matris ad arbitrium recisos

portare fustes, sol ubi montium
mutaret umbras et iuga demeret
bobus fatigatis, amicum
tempus agens abeunte curru.

Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum peior avis tulit
nos nequiores, mox daturos
progeniem vitiosiorem.

VII

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
primo restituent vere Favonii
Thyna merce beatum,
constantis iuvenem fide,

Gygen? Ille Notis actus ad Oricum
post insana Caprae sidera frigidas
noctes non sine multis
insomnis lacrimis agit.

Atqui sollicitae nuntius hospitae,
suspirare Chloën et miseram tuis
dicens ignibus uri,
temptat mille vafer modis.

Ut Proetum mulier perfida credulum
falsis impulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
maturare necem, refert.

Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens;
et peccare docentes
fallax historias monet.

20 movet

Frustra: nam scopulis surdior Icari
voces audit adhuc integer. At tibi
ne vicinus Enipeus
plus iusto placeat, cave;

quamvis non alius flectere equum sciens
aeque conspicitur gramine Martio,
nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo.

Prima nocte domum claude neque in vias
sub cantu querulae despice tibiae,
et te saepe vocanti
duram difficilis mane.

VIII

Martiis caelebs quid agam Kalendis,
quid velint flores et acerra turis
plena, miraris, positusque carbo in
caespite vivo,

docte sermones utriusque linguae?
Voveram dulces epulas et album
Libero caprum prope funeratus
arboris ictu.

Hic dies anno redeunte festus
corticem adstrictum pice dimovebit
amphorae fumum bibere institutae
consule Tullo.

Sume, Maecenas, cyathos amici
sospitis centum et vigiles lucernas
perfer in lucem: procul omnis esto
clamor et ira.

Mitte civiles super urbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi luctuosis
dissidet armis,

servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus catena,
iam Scythae laxo meditantur arcu
cedere campis.

Neglegens, ne qua populus laboret
parce privatus nimium cavere:
dona praesentis cape laetus horae et
linque severa.

IX

Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.
Donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloën,
multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.
Me nunc Thressa Chloë regit,
dulces docta modos et citharae sciens,

pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti.
Me torret face mutua
Thurini Calaïs filius Ornyti,
pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti.
Quid, si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aëneo,
si flava excutitur Chloë
reiectaeque patet ianua Lydiae?
Quamquam sidere pulchrior
ille est, tu levior cortice et improbo
iracundior Hadria,
tecum vivere amem, tecum obeam libens.

X

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
saevo nupta viro, me tamen asperas
porrectum ante fores obicere incolis
plorares Aquilonibus.

Audis quo strepitu ianua, quo nemus
inter pulchra satum tecta remugiat
ventis, et positas ut glaciet nives
puro numine Iuppiter?

Ingratam Veneri pone superbiam,
ne currente retro funis eat rota.
non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.

O quamvis neque te munera nec preces
nec tinctus viola pallor amantium
nec vir Pieria paelice saucius
curvat, supplicibus tuis

parcas, nec rigida mollior aesculo
nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
caelestis patiens latus.

XI

MERCURI,—nam te docilis magistro
movit Amphion lapides canendo,—
tuque testudo resonare septem
callida nervis,

nec loquax olim neque grata, nunc et
divitum mensis et amica templis,
dic modos, Lyde quibus obstinatas
applicet aures,

quae velut latis equa trima campis
ludit exultim metuitque tangi,
nuptiarum expers et adhuc protervo
cruda marito.

Tu potes tigres comitesque silvas
ducere et rivos celeres morari;
cessit immanis tibi blandienti
ianitor aulae,

Cerberus, quamvis furiale centum
muniant angues caput eius atque
spiritus taeter saniesque manet
ore trilingui.

Quin et Ixion Tityosque vultu
risit invito, stetit urna paulum
sicca, dum grato Danai puellas
carmine mulces.

Audiat Lyde scelus atque notas
virginum poenas et inane lymphae
dolium fundo pereuntis imo,
seraque fata,

quae manent culpas etiam sub Orco.
Impiae,—nam quid potuere maius?—
Impiae sponsos potuere duro
perdere ferro.

Una de multis face nuptiali
digna periurum fuit in parentem
splendide mendax et in omne virgo
nobilis aevum,

surge, quae dixit iuveni marito,
surge, ne longus tibi somnus, unde
non times, detur; socerum et scelestas
falle sorores,

quae velut nactae vitulos leaenae
singulos eheu lacerant: ego illis
mollior nec te feriam neque intra
claustra tenebo.

Me pater saevis oneret catenis,
quod viro clemens misero peperci :
me vel extremos Numidarum in agros
classe releget.

I, pedes quo te rapiunt et aurae,
dum favet nox et Venus, i secundo
omine et nostri memorem sepulchro
scalpe querellam.

XII

MISERARUM est neque amori dare ludum neque dulci
mala vino lavere, aut exanimari metuentes
patruae verbera linguae.

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparaei nitor Hebri,

simul unctos Tiberinis umeros lavit in undis,
eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
neque segni pede victus :

catus idem per apertum fugientes agitato
grege cervos iaculari et celer alto latitantem
fruticeto excipere aprum.

11 arto

XIII

O FONS Bandusiae, splendidior vitro,
dulci digne mero non sine floribus,
cras donaberis haedo,
cui frons turgida cornibus

primis et venerem et proelia destinat;
frustra: nam gelidos inficiet tibi
rubro sanguine rivos
lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae
nescit tangere, tu frigus amabile
fessis vomere tauris
praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium,
me dicente cavis impositam ilicem
saxis, unde loquaces
lymphae desiliunt tuae.

XIV

HERCULIS ritu modo dictus, o plebs,
morte venalem petiisse laurum
Caesar Hispana repetit penates
victor ab ora.

Unico gaudens mulier marito
prodeat iustis operata divis,
et soror clari ducis et decorae
supplice vitta

XIV 6 operata sacris,

virginum matres iuvenumque nuper
sospitum. Vos, o pueri et puellae
iam virum expertae, male ominatis
parcite verbis.

Hic dies vere mihi festus atras
eximet curas; ego nec tumultum
nec mori per vim metuam tenente
Caesare terras.

I, pete unguentum, puer, et coronas
et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum si qua potuit vagantem
fallere testa.

Dic et argutae properet Neaerae
murrheum nodo cohibere crinem;
si per invisum mora ianitorem
fiet, abito.

Lenit albescens animos capillus
litium et rixae cupidos protervae;
non ego hoc ferrem calidus iuventa
consule Planco.

XV

Uxor pauperis Ibyci,
tandem nequitiae fige modum tuae
famosisque laboribus:
maturo propior desine funeri

11 nominatis

inter ludere virgines
  et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoën satis,
  et te, Chlori, decet: filia rectius
expugnat iuvenum domos,
  pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
  lascivae similem ludere capreae:
te lanae prope nobilem
  tonsae Luceriam, non citharae decent
nec flos purpureus rosae
  nec poti vetulam faece tenus cadi.

XVI

INCLUSAM Danaën turris aënea
robustaeque fores et vigilum canum
tristes excubiae munierant satis
    nocturnis ab adulteris,

si non Acrisium virginis abditae
custodem pavidum Iuppiter et Venus
risissent: fore enim tutum iter et patens
    converso in pretium deo.

Aurum per medios ire satellites
et perrumpere amat saxa potentius
ictu fulmineo: concidit auguris
    Argivi domus ob lucrum

demersa exitio; diffidit urbium
portas vir Macedo et subruit aemulos
reges muneribus; munera navium
saevos illaqueant duces.

Crescentem sequitur cura pecuniam
maiorumque fames. Iure perhorrui
late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.

Quanto quisque sibi plura negaverit,
ab dis plura feret: nil cupientium
nudus castra peto et transfuga divitum
partes linquere gestio,

contemptae dominus splendidior reï,
quam si quicquid arat impiger Apulus
occultare meis dicerer horreis,
magnas inter opes inops.

Purae rivus aquae silvaque iugerum
paucorum et segetis certa fides meae
fulgentem imperio fertilis Africae
fallit sorte beatior.

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes
nec Laestrygonia Bacchus in amphora
languescit mihi nec pinguia Gallicis
crescunt vellera pascuis,

importuna tamen pauperies abest,
nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
vectigalia porrigam,

quam si Mygdoniis regnum Alyattei
campis continuem. Multa petentibus
desunt multa: bene est, cui deus obtulit
parca, quod satis est, manu.

XVII

AELI vetusto nobilis ab Lamo,—
quando et priores hinc Lamias ferunt
denominatos et nepotum
per memores genus omne fastos;

auctore ab illo ducis originem,
qui Formiarum moenia dicitur
princeps et innantem Maricae
litoribus tenuisse Lirim

late tyrannus:—cras foliis nemus
multis et alga litus inutili
demissa tempestas ab Euro
sternet, aquae nisi fallit augur

annosa cornix. Dum potes, aridum
compone lignum: cras Genium mero
curabis et porco bimenstri
cum famulis operum solutis.

XVIII

FAUNE, Nympharum fugientum amator,
per meos fines et aprica rura
lenis incedas abeasque parvis
aequus alumnis,

5 ducit *coni. Heinsius*

si tener pleno cadit haedus anno,
larga nec desunt Veneris sodali
vina craterae, vetus ara multo
    fumat odore.

Ludit herboso pecus omne campo,
cum tibi Nonae redeunt Decembres;
festus in pratis vacat otioso
    cum bove pagus;

inter audaces lupus errat agnos;
spargit agrestes tibi silva frondes;
gaudet invisam pepulisse fossor
    ter pede terram.

XIX

QUANTUM distet ab Inacho
  Codrus pro patria non timidus mori,
narras et genus Aeaci
  et pugnata sacro bella sub Ilio:
quo Chium pretio cadum
  mercemur, quis aquam temperet ignibus
quo praebente domum et quota
  Pelignis caream frigoribus, taces.
Da lunae propere novae,
  da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
  miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,
  ternos ter cyathos attonitus petet

vates; tres prohibet supra
  rixarum metuens tangere Gratia
nudis iuncta sororibus.
  Insanire iuvat: cur Berecyntiae
cessant flamina tibiae?
  Cur pendet tacita fistula cum lyra?
Parcentes ego dexteras
  odi: sparge rosas; audiat invidus
dementem strepitum Lycus
  et vicina seni non habilis Lyco.
Spissa te nitidum coma,
  puro te similem, Telephe, Vespero,
tempestiva petit Rhode:
  me lentus Glycerae torret amor meae.

XX

NON vides, quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paulo fugies inaudax
    proelia raptor,

cum per obstantes iuvenum catervas
ibit insignem repetens Nearchum,
grande certamen, tibi praeda cedat
    maior an illi.

Interim, dum tu celeres sagittas
promis, haec dentes acuit timendos,
arbiter pugnae posuisse nudo
    sub pede palmam

fertur et leni recreare vento
sparsum odoratis umerum capillis,
qualis aut Nireus fuit aut aquosa
raptus ab Ida.

XXI

O NATA mecum consule Manlio,
seu tu querellas sive geris iocos
seu rixam et insanos amores
seu facilem, pia testa, somnum,

quocumque lectum nomine Massicum
servas, moveri digna bono die,
descende, Corvino iubente
promere languidiora vina.

Non ille, quamquam Socraticis madet
sermonibus, te negleget horridus:
narratur et prisci Catonis
saepe mero caluisse virtus.

Tu lene tormentum ingenio admoves
plerumque duro; tu sapientium
curas et arcanum iocoso
consilium retegis Lyaeo;

tu spem reducis mentibus anxiis,
viresque et addis cornua pauperi
post te neque iratos trementi
regum apices neque militum arma.

5. numine

Te Liber et, si laeta aderit, Venus
segnesque nodum solvere Gratiae
vivaeque producent lucernae,
dum rediens fugat astra Phoebus.

XXII

MONTIUM custos nemorumque, Virgo,
quae laborantes utero puellas
ter vocata audis adimisque leto,
diva triformis,

imminens villae tua pinus esto,
quam per exactos ego laetus annos
verris obliquum meditantis ictum
sanguine donem.

XXIII

CAELO supinas si tuleris manus
nascente Luna, rustica Phidyle,
si ture placaris et horna
fruge Lares avidaque porca,

nec pestilentem sentiet Africum
fecunda vitis nec sterilem seges
robiginem aut dulces alumni
pomifero grave tempus anno.

Nam quae nivali pascitur Algido
devota quercus inter et ilices
aut crescit Albanis in herbis
victima pontificum secures

cervice tinget: te nihil attinet
temptare multa caede bidentium
parvos coronantem marino
rore deos fragilique myrto.

Immunis aram si tetigit manus,
non sumptuosa blandior hostia
mollivit aversos Penates
farre pio et saliente mica.

XXIV

INTACTIS opulentior
thesauris Arabum et divitis Indiae
caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum,
si figit adamantinos
summis verticibus dira Necessitas
clavos, non animum metu,
non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythae,
quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
vivunt et rigidi Getae,
immetata quibus iugera liberas
fruges et Cererem ferunt,
nec cultura placet longior annua,
defunctumque laboribus
aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus

4 *codd. boni* Ponticum; *vel* publicum; *unde Lachmannus pro* Tyrrhenum *quod habent codd. omnes* terrenum *coniectauit.*

privignis mulier temperat innocens,
nec dotata regit virum
coniunx nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
virtus et metuens alterius viri
certo foedere castitas;
et peccare nefas aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
caedes et rabiem tollere civicam,
si quaeret PATER URBIUM
subscribi statuis, indomitam audeat
refrenare licentiam,
clarus postgenitis: quatenus—heu nefas!—
virtutem incolumem odimus,
sublatam ex oculis quaerimus invidi.
Quid tristes querimoniae,
si non supplicio culpa reciditur,
quid leges sine moribus
vanae proficiunt, si neque fervidis
pars inclusa caloribus
mundi nec Boreae finitimum latus
durataeque solo nives
mercatorem abigunt, horrida callidi
vincunt aequora navitae,
magnum pauperies opprobrium iubet
quidvis et facere et pati
virtutisque viam deserit arduae?
Vel nos in Capitolium,
quo clamor vocat et turba faventium,
vel nos in mare proximum
gemmas et lapides, aurum et inutile,

summi materiem mali,
mittamus, scelerum si bene paenitet.
Eradenda cupidinis
pravi sunt elementa et tenerae nimis
mentes asperioribus
formandae studiis. Nescit equo rudis
haerere ingenuus puer
venarique timet, ludere doctior,
seu Graeco iubeas trocho
seu malis vetita legibus alea,
cum periura patris fides
consortem socium fallat et hospitem
indignoque pecuniam
heredi properet. Scilicet improbae
crescunt divitiae; tamen
curtae nescio quid semper abest reï.

XXV

Quo me, Bacche, rapis tui
plenum? quae nemora aut quos agor in specus
velox mente nova? quibus
antris egregii Caesaris audiar
aeternum meditans decus
stellis inserere et consilio Iovis?
Dicam insigne recens adhuc
indictum ore alio. Non secus in iugis
exsomnis stupet Euias
Hebrum prospiciens et nive candidam
Thracen ac pede barbaro
lustratam Rhodopen, ut mihi devio

ripas et vacuum nemus
mirari libet. O Naïadum potens
Baccharumque valentium
proceras manibus vertere fraxinos,
nil parvum aut humili modo,
nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenaee, sequi deum
cingentem viridi tempora pampino.

XXVI

Vixi puellis nuper idoneus
et militavi non sine gloria;
nunc arma defunctumque bello
barbiton hic paries habebit,

laevum marinae qui Veneris latus
custodit. Hic hic ponite lucida
funalia et vectes et arcus
oppositis foribus minaces.

O quae beatam diva tenes Cyprum et
Memphin carentem Sithonia nive,
regina, sublimi flagello,
tange Chloën semel arrogantem.

XXVII

Impios parrae recinentis omen
ducat et praegnans canis aut ab agro
rava decurrens lupa Lanuvino,
fetaque vulpes:

rumpat et serpens iter institutum,
si per obliquum similis sagittae
terruit mannos: ego cui timebo
providus auspex,

antequam stantes repetat paludes
imbrium divina avis imminentum,
oscinem corvum prece suscitabo
solis ab ortu.

Sis licet felix, ubicunque mavis,
et memor nostri, Galatea, vivas,
teque nec laevus vetet ire picus
nec vaga cornix.

Sed vides, quanto trepidet tumultu
pronus Orion. Ego quid sit ater
Hadriae novi sinus et quid albus
peccet Iapyx.

Hostium uxores puerique caecos
sentiant motus orientis Austri et
aequoris nigri fremitum et trementes
verbere ripas.

Sic et Europe niveum doloso
credidit tauro latus et scatentem
beluis pontum mediasque fraudes
palluit audax.

Nuper in pratis studiosa florum et
debitae Nymphis opifex coronae,
nocte sublustri nihil astra praeter
vidit et undas.

5 rumpit 15 vetat *ex uno cod. Lambinus*

Quae simul centum tetigit potentem
oppidis Creten: Pater, o relictum
filiae nomen, pietasque, dixit,
victa furore!

Unde quo veni? Levis una mors est
virginum culpae. Vigilansne ploro
turpe commissum, an vitiis carentem
ludit imago

vana, quae porta fugiens eburna
somnium ducit? Meliusne fluctus
ire per longos fuit, an recentes
carpere flores?

Si quis infamem mihi nunc iuvencum
dedat iratae, lacerare ferro et
frangere enitar modo multum amati
cornua monstri.

Impudens liqui patrios Penates,
impudens Orcum moror. O deorum
si quis haec audis, utinam inter errem
nuda leones!

Antequam turpis macies decentes
occupet malas teneraeque sucus
defluat praedae, speciosa quaero
pascere tigres.

Vilis Europe, pater urget absens:
quid mori cessas? Potes hac ab orno
pendulum zona bene te secuta
laedere collum.

Sive te rupes et acuta leto
saxa delectant, age te procellae
crede veloci, nisi herile mavis
carpere pensum,

regius sanguis, dominaeque tradi
barbarae paelex. Aderat querenti
perfidum ridens Venus et remisso
filius arcu.

Mox, ubi lusit satis: Abstineto,
dixit, irarum calidaeque rixae,
cum tibi invisus laceranda reddet
cornua taurus.

Uxor invicti Iovis esse nescis:
mitte singultus, bene ferre magnam
disce fortunam; tua sectus orbis
nomina ducet.

XXVIII

Festo quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum
Lyde strenua Caecubum
munitaeque adhibe vim sapientiae.
Inclinare meridiem
sentis ac, veluti stet volucris dies,
parcis deripere horreo
cessantem Bibuli consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum et virides Nereïdum comas;

tu curva recines lyra
Latonam et celeris spicula Cynthiae,
summo carmine, quae Cnidon
fulgentesque tenet Cycladas et Paphum
iunctis visit oloribus;
dicetur merita Nox quoque nenia.

XXIX

TYRRHENA regum progenies, tibi
non ante verso lene merum cado
cum flore, Maecenas, rosarum et
pressa tuis balanus capillis

iamdudum apud me est. Eripe te morae;
nec semper udum Tibur et Aefulae
declive contempleris arvum et
Telegoni iuga parricidae.

Fastidiosam desere copiam et
molem propinquam nubibus arduis;
omitte mirari beatae
fumum et opes strepitumque Romae.

Plerumque gratae divitibus vices
mundaeque parvo sub lare pauperum
cenae sine aulaeis et ostro
sollicitam explicuere frontem.

Iam clarus occultum Andromedae pater
ostendit ignem, iam Procyon furit
et stella vesani Leonis,
sole dies referente siccos:

6 ne

iam pastor umbras cum grege languido
rivumque fessus quaerit et horridi
dumeta Silvani, caretque
ripa vagis taciturna ventis.

Tu, civitatem quis deceat status,
curas, et Urbi sollicitus times,
quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaisque discors.

Prudens futuri temporis exitum
caliginosa nocte premit deus
ridetque, si mortalis ultra
fas trepidat. Quod adest memento

componere aequus; cetera fluminis
ritu feruntur, nunc medio alveo
cum pace delabentis Etruscum
in mare, nunc lapides adesos

stirpesque raptas et pecus et domus
volventis una non sine montium
clamore vicinaeque silvae,
cum fera diluvies quietos

irritat amnes. Ille potens sui
laetusque deget, cui licet in diem
dixisse Vixi: cras vel atra
nube polum Pater occupato,

vel sole puro; non tamen irritum,
quodcumque retro est, efficiet neque
diffinget infectumque reddet,
quod fugiens semel hora vexit.

Fortuna saevo laeta negotio et
ludum insolentem ludere pertinax
transmutat incertos honores,
nunc mihi, nunc alii benigna.

Laudo manentem; si celeres quatit
pennas, resigno quae dedit et mea
virtute me involvo probamque
pauperiem sine dote quaero.

Non est meum, si mugiat Africis
malus procellis, ad miseras preces
decurrere et votis pacisci
ne Cypriae Tyriaeque merces

addant avaro divitias mari:
tunc me biremis praesidio scaphae
tutum per Aegaeos tumultus
aura feret geminusque Pollux.

XXX

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax, non Aquilo impotens
possit diruere aut innumerabilis
annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar multaque pars mei
vitabit Libitinam: usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium
scandet cum tacita virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus

et qua pauper aquae Daunus agrestium
regnavit populorum, ex humili potens
princeps Aeolium carmen ad Italos
deduxisse modos. Sume superbiam
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro cinge volens, Melpomene, comam.

CARMINUM

LIBER QUARTUS

I

Intermissa, Venus, diu
  rursus bella moves? Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonae
  sub regno Cinarae. Desine, dulcium
mater saeva Cupidinum,
  circa lustra decem flectere mollibus
iam durum imperiis: abi,
  quo blandae iuvenum te revocant preces.
Tempestivius in domum
  Pauli, purpureis ales oloribus,
comissabere Maximi,
  si torrere iecur quaeris idoneum:
namque et nobilis et decens
  et pro sollicitis non tacitus reis
et centum puer artium
  late signa feret militiae tuae,
et, quandoque potentior
  largi muneribus riserit aemuli,

Albanos prope te lacus
  ponet marmoream sub trabe citrea,
illic plurima naribus
  duces tura, lyraeque et Berecyntiae
delectabere tibiae
  mixtis carminibus non sine fistula;
illic bis pueri die
  numen cum teneris virginibus tuum
laudantes pede candido
  in morem Salium ter quatient humum.
Me nec femina nec puer
  iam nec spes animi credula mutui,
nec certare iuvat mero,
  nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu, Ligurine, cur
  manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
  inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis ego somniis
  iam captum teneo, iam volucrem sequor
te per gramina Martii
  campi, te per aquas, dure, volubiles.

II

PINDARUM quisquis studet aemulari,
Iule, ceratis ope Daedalea
nititur pennis vitreo daturus
    nomina ponto.

22, 23 lyra, Berecyntia, tibia

Monte decurrens velut amnis, imbres
quem super notas aluere ripas,
fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore,

laurea donandus Apollinari,
seu per audaces nova dithyrambos
verba devolvit numerisque fertur
lege solutis;

seu deos regesque canit, deorum
sanguinem, per quos cecidere iusta
morte Centauri, cecidit tremendae
flamma Chimaerae;

sive quos Elea domum reducit
palma caelestes pugilemve equumve
dicit et centum potiore signis
munere donat,

flebili sponsae iuvenemve raptum
plorat et vires animumque moresque
aureos educit in astra nigroque
invidet Orco.

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
tendit, Antoni, quotiens in altos
nubium tractus. Ego apis Matinae
more modoque

grata carpentis thyma per laborem
plurimum circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
carmina fingo.

Concines maiore poëta plectro
Caesarem, quandoque trahet feroces
per sacrum clivum merita decorus
fronde Sygambros,

quo nihil maius meliusve terris
fata donavere bonique divi
nec dabunt, quamvis redeant in aurum
tempora priscum.

Concines laetosque dies et Urbis
publicum ludum super impetrato
fortis Augusti reditu forumque
litibus orbum.

Tum meae, si quid loquar audiendum,
vocis accedet bona pars, et, O Sol
pulcher! o laudande! canam, recepto
Caesare felix.

Teque, dum procedis, io Triumphe,
non semel dicemus, io Triumphe,
civitas omnis dabimusque divis
tura benignis.

Te decem tauri totidemque vaccae,
me tener solvet vitulus, relicta
matre qui largis iuvenescit herbis
in mea vota,

fronte curvatos imitatus ignes
tertium lunae referentis ortum,
qua notam duxit, niveus videri,
cetera fulvus.

49 procedit

III

QUEM tu, Melpomene, semel
  nascentem placido lumine videris,
illum non labor Isthmius
  clarabit pugilem, non equus impiger
curru ducet Achaico
  victorem, neque res bellica Deliis
ornatum foliis ducem,
  quod regum tumidas contuderit minas,
ostendet Capitolio:
  sed quae Tibur aquae fertile praefluunt
et spissae nemorum comae
  fingent Aeolio carmine nobilem.
Romae principis urbium
  dignatur suboles inter amabiles
vatum ponere me choros,
  et iam dente minus mordeor invido.
O, testudinis aureae
  dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
O mutis quoque piscibus
  donatura cycni, si libeat, sonum,
totum muneris hoc tui est,
  quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
  quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

IV

QUALEM ministrum fulminis alitem,
cui rex deorum regnum in aves vagas
permisit expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo,

olim iuventas et patrius vigor
nido laborum propulit inscium
vernique iam nimbis remotis
insolitos docuere nisus

venti paventem, mox in ovilia
demisit hostem vividus impetus,
nunc in reluctantes dracones
egit amor dapis atque pugnae;

qualemve laetis caprea pascuis
intenta fulvae matris ab ubere
iam lacte depulsum leonem
dente novo peritura vidit:

videre Raeti bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici;—quibus
mos unde deductus per omne
tempus Amazonia securi

dextras obarmet, quaerere distuli,
nec scire fas est omnia;—sed diu
lateque victrices catervae
consiliis iuvenis revictae

sensere, quid mens rite, quid indoles
nutrita faustis sub penetralibus
posset, quid Augusti paternus
in pueros animus Nerones.

Fortes creantur fortibus et bonis;
est in iuvencis, est in equis patrum
virtus, neque imbellem feroces
progenerant aquilae columbam;

doctrina sed vim promovet insitam,
rectique cultus pectora roborant;
utcumque defecere mores,
indecorant bene nata culpae.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
testis Metaurum flumen et Hasdrubal
devictus et pulcher fugatis
ille dies Latio tenebris,

qui primus alma risit adorea,
dirus per urbes Afer ut Italas
ceu flamma per taedas vel Eurus
per Siculas equitavit undas.

Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
vastata Poenorum tumultu
fana deos habuere rectos,

dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
sectamur ultro, quos opimus
fallere et effugere est triumphus.

36 dedecorant

Gens, quae cremato fortis ab Ilio
iactata Tuscis aequoribus sacra
natosque maturosque patres
pertulit Ausonias ad urbes,

duris ut ilex tonsa bipennibus
nigrae feraci frondis in Algido,
per damna, per caedes, ab ipso
ducit opes animumque ferro.

Non hydra secto corpore firmior
vinci dolentem crevit in Herculem,
monstrumve submisere Colchi
maius Echioniaeve Thebae.

Merses profundo: pulchrior evenit:
luctere: multa proruet integrum
cum laude victorem geretque
proelia coniugibus loquenda.

Carthagini iam non ego nuntios
mittam superbos: occidit, occidit
spes omnis et fortuna nostri
nominis Hasdrubale interempto.

Nil Claudiae non perficiunt manus,
quas et benigno numine Iuppiter
defendit et curae sagaces
expediunt per acuta belli.

73 perficient

V

Divis orte bonis, optime Romulae
custos gentis, abes iam nimium diu;
maturum reditum pollicitus patrum
sancto concilio redi.

Lucem redde tuae, dux bone, patriae:
instar veris enim vultus ubi tuus
affulsit populo, gratior it dies
et soles melius nitent.

Ut mater iuvenem, quem Notus invido
flatu Carpathii trans maris aequora
cunctantem spatio longius annuo
dulci distinet a domo,

votis ominibusque et precibus vocat.
curvo nec faciem litore dimovet:
sic desideriis icta fidelibus
quaerit patria Caesarem.

Tutus bos etenim rura perambulat,
nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
pacatum volitant per mare navitae,
culpari metuit Fides,

nullis polluitur casta domus stupris,
mos et lex maculosum edomuit nefas,
laudantur simili prole puerperae,
culpam poena premit comes.

Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
quis Germania quos horrida parturit
fetus, incolumi Caesare? quis ferae
bellum curet Hiberiae?

Condit quisque diem collibus in suis,
et vitem viduas ducit ad arbores;
hinc ad vina redit laetus et alteris
te mensis adhibet deum;

te multa prece, te prosequitur mero
defuso pateris et Laribus tuum
miscet numen, uti Graecia Castoris
et magni memor Herculis.

Longas o utinam, dux bone, ferias
praestes Hesperiae! dicimus integro
sicci mane die, dicimus uvidi,
cum sol Oceano subest.

VI

DIVE, quem proles Niobea magnae
vindicem linguae Tityosque raptor
sensit et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,

ceteris maior, tibi miles impar,
filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turres quateret tremenda
cuspide pugnax.

Ille, mordaci velut icta ferro
pinus aut impulsa cupressus Euro,
procidit late posuitque collum in
pulvere Teucro.

Ille non inclusus equo Minervae
sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
falleret aulam;

sed palam captis gravis, heu nefas! heu!
nescios fari pueros Achivis
ureret flammis, etiam latentem
matris in alvo,

ni tuis victus Venerisque gratae
vocibus divum pater annuisset
rebus Aeneae potiore ductos
alite muros.

Doctor argutae fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniae defende decus Camenae,
levis Agyieu.

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
carminis nomenque dedit poëtae.
Virginum primae puerique claris
patribus orti,

Deliae tutela deae fugaces
lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
pollicis ictum,

21 flexus

rite Latonae puerum canentes,
rite crescentem face Noctilucam,
prosperam frugum celeremque pronos
volvere menses.

Nupta iam dices: Ego dis amicum,
saeculo festas referente luces,
reddidi carmen, docilis modorum
vatis Horati.

VII

DIFFUGERE nives, redeunt iam gramina campis
arboribusque comae;
mutat terra vices et decrescentia ripas
flumina praetereunt;
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus et almum
quae rapit hora diem:
frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
interitura, simul
pomifer Autumnus fruges effuderit, et mox
bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
nos, ubi decidimus,
quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
pulvis et umbra sumus.
Quis scit, an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi?

15 pius Aeneas

Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
quae dederis animo.
Cum semel occideris et de te splendida Minos
fecerit arbitria,
non, Torquate, genus, non te facundia, non te
restituet pietas;
infernis neque enim tenebris Diana pudicum
liberat Hippolytum,
nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
vincula Pirithoo.

VIII

DONAREM pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus,
donarem tripodas, praemia fortium
Graiorum, neque tu pessima munerum
ferres, divite me scilicet artium,
quas aut Parrhasius protulit aut Scopas,
hic saxo, liquidis ille coloribus
sollers nunc hominem ponere, nunc deum.
Sed non haec mihi vis, nec tibi talium
res est aut animus deliciarum egens.
gaudes carminibus; carmina possumus
donare et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,
per quae spiritus et vita redit bonis
post mortem ducibus, non celeres fugae
reiectaeque retrorsum Hannibalis minae,
non incendia Carthaginis impiae
eius, qui domita nomen ab Africa

lucratus rediit, clarius indicant
laudes quam Calabrae Pierides: neque,
si chartae sileant quod bene feceris,
mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
virtus et favor et lingua potentium
vatum divitibus consecrat insulis.
dignum laude virum Musa vetat mori:
caelo Musa beat. Sic Iovis interest
optatis epulis impiger Hercules,
clarum Tyndaridae sidus ab infimis
quassas eripiunt aequoribus rates,
ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

IX

NE forte credas interitura, quae
longe sonantem natus ad Aufidum
non ante vulgatas per artes
verba loquor socianda chordis:

non, si priores Maeonius tenet
sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae;

nec, si quid olim lusit Anacreon,
delevit aetas; spirat adhuc amor
vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

Non sola comptos arsit adulteri
crines et aurum vestibus illitum
  mirata regalesque cultus
    et comites Helene Lacaena,

primusve Teucer tela Cydonio
direxit arcu; non semel Ilios
  vexata; non pugnavit ingens
    Idomeneus Sthenelusve solus

dicenda Musis proelia; non ferox
Hector vel acer Deïphobus graves
  excepit ictus pro pudicis
    coniugibus puerisque primus.

Vixere fortes ante Agamemnona
multi; sed omnes illacrimabiles
  urgentur ignotique longa
    nocte, carent quia vate sacro.

Paulum sepultae distat inertiae
celata virtus. Non ego te meis
  chartis inornatum silebo,
    totve tuos patiar labores

impune, Lolli, carpere lividas
obliviones. Est animus tibi
  rerumque prudens et secundis
    temporibus dubiisque rectus,

vindex avarae fraudis et abstinens
ducentis ad se cuncta pecuniae,
  consulque non unius anni,
    sed quotiens bonus atque fidus

iudex honestum praetulit utili,
reiecit alto dona nocentium
vultu, per obstantes catervas
explicuit sua victor arma.

Non possidentem multa vocaveris
recte beatum : rectius occupat
nomen beati, qui deorum
muneribus sapienter uti

duramque callet pauperiem pati
peiusque leto flagitium timet,
non ille pro caris amicis
aut patria timidus perire.

X

O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens,
insperata tuae cum veniet pluma superbiae,
et, quae nunc umeris involitant, deciderint comae,
nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,
mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam,
dices, heu, quotiens te speculo videris alterum :
Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit,
vel cur his animis incolumes non redeunt genae?

XI

Est mihi nonum superantis annum
plenus Albani cadus ; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis ;
est hederae vis

multa, qua crines religata fulges;
ridet argento domus; ara castis
vincta verbenis avet immolato
spargier agno;

cuncta festinat manus, huc et illuc
cursitant mixtae pueris puellae;
sordidum flammae trepidant rotantes
vertice fumum.

Ut tamen noris quibus advoceris
gaudiis, Idus tibi sunt agendae,
qui dies mensem Veneris marinae
findit Aprilem,

iure sollemnis mihi sanctiorque
paene natali proprio, quod ex hac
luce Maecenas meus adfluentes
ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit
non tuae sortis iuvenem puella
dives et lasciva tenetque grata
compede vinctum.

Terret ambustus Phaëthon avaras
spes, et exemplum grave praebet ales
Pegasus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,

semper ut te digna sequare et ultra
quam licet sperare nefas putando
disparem vites. Age iam, meorum
finis amorum—

non enim posthac alia calebo
femina—condisce modos, amanda
voce quos reddas; minuentur atrae
carmine curae.

XII

Iam veris comites, quae mare temperant,
impellunt animae lintea Thraciae;
iam nec prata rigent nec fluvii strepunt
hiberna nive turgidi.

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
infelix avis et Cecropiae domus
aeternum opprobrium, quod male barbaras
regum est ulta libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguium
custodes ovium carmina fistula
delectantque deum, cui pecus et nigri
colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Vergili;
sed pressum Calibus ducere Liberum
si gestis, iuvenum nobilium cliens,
nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
spes donare novas largus amaraque
curarum eluere efficax.

Ad quae si properas gaudia, cum tua
velox merce veni: non ego te meis
immunem meditor tingere poculis,
plena dives ut in domo.

Verum pone moras et studium lucri,
nigrorumque memor, dum licet, ignium
misce stultitiam consiliis brevem:
dulce est desipere in loco.

XIII

AUDIVERE, Lyce, di mea vota, di
audivere, Lyce: fis anus, et tamen
vis formosa videri
ludisque et bibis impudens

et cantu tremulo pota Cupidinem
lentum sollicitas. Ille virentis et
doctae psallere Chiae
pulchris excubat in genis.

importunus enim transvolat aridas
quercus et refugit te, quia luridi
dentes, te quia rugae
turpant et capitis nives.

Nec Coae referunt iam tibi purpurae
nec cari lapides tempora, quae semel
notis condita fastis
inclusit volucris dies.

14 clari

Quo fugit Venus, heu, quove color? Decens
quo motus? Quid habes illius, illius,
quae spirabat amores,
quae me surpuerat mihi,

felix post Cinaram notaque et artium
gratarum facies? Sed Cinarae breves
annos fata dederunt,
servatura diu parem

cornicis vetulae temporibus Lycen,
possent ut iuvenes visere fervidi
multo non sine risu
dilapsam in cineres facem.

XIV

QUAE cura patrum quaeve Quiritium
plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum
per titulos memoresque fastos

aeternet, o, qua sol habitabiles
illustrat oras, maxime principum?
quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper,

quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Breunosque veloces et arces
Alpibus impositas tremendis

28 delapsam

deiecit acer plus vice simplici;
maior Neronum mox grave proelium
commisit immanesque Raetos
auspiciis pepulit secundis,

spectandus in certamine Martio,
devota morti pectora liberae
quantis fatigaret ruinis;
indomitas prope qualis undas

exercet Auster, Pleïadum choro
scindente nubes, impiger hostium
vexare turmas et frementem
mittere equum medios per ignes.

Sic tauriformis volvitur Aufidus,
qui regna Dauni praefluit Apuli,
cum saevit horrendamque cultis
diluviem meditatur agris,

ut barbarorum Claudius agmina
ferrata vasto diruit impetu
primosque et extremos metendo
stravit humum sine clade victor,

te copias, te consilium et tuos
praebente divos. Nam tibi, quo die
portus Alexandrea supplex
et vacuam patefecit aulam,

Fortuna lustro prospera tertio
belli secundos reddidit exitus,
laudemque et optatum peractis
imperiis decus arrogavit.

28 minitatur

Te Cantaber non ante domabilis
Medusque et Indus, te profugus Scythes
miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae.

Te, fontium qui celat origines,
Nilusque et Hister, te rapidus Tigris,
te beluosus qui remotis
obstrepit Oceanus Britannis,

te non paventis funera Galliae
duraeque tellus audit Hiberiae,
te caede gaudentes Sygambri
compositis venerantur armis.

XV

PHOEBUS volentem proelia me loqui
victas et urbes increpuit lyra,
ne parva Tyrrhenum per aequor
vela darem. Tua, Caesar, aetas

fruges et agris rettulit uberes
et signa nostro restituit Iovi
derepta Parthorum superbis
postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem
rectum evaganti frena licentiae
iniecit emovitque culpas
et veteres revocavit artes,

49 paventes

per quas Latinum nomen et Italae
crevere vires famaque et imperi
porrecta maiestas ad ortus
solis ab Hesperio cubili.

Custode rerum Caesare non furor
civilis aut vis exiget otium,
non ira, quae procudit enses
et miseras inimicat urbes.

Non, qui profundum Danuvium bibunt.
edicta rumpent Iulia, non Getae,
non Seres infidive Persae,
non Tanaïn prope flumen orti.

Nosque et profestis lucibus et sacris
inter iocosi munera Liberi
cum prole matronisque nostris,
rite deos prius apprecati,

virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis
Troiamque et Anchisen et almae
progeniem Veneris canemus.

18 eximet

Q. HORATI FLACCI

CARMEN SAECULARE

PHOEBE silvarumque potens Diana,
lucidum caeli decus, o colendi
semper et culti, date, quae precamur
tempore sacro,

quo Sibyllini monuere versus
virgines lectas puerosque castos
dis, quibus septem placuere colles,
dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
promis et celas aliusque et idem
nasceris, possis nihil urbe Roma
visere maius.

Rite maturos aperire partus
lenis, Ilithyia, tuere matres,
sive tu Lucina probas vocari
seu Genitalis:

diva, producas subolem patrumque
prosperes decreta super iugandis
feminis prolisque novae feraci
lege marita,

certus undenos decies per annos
orbis ut cantus referatque ludos
ter die claro totiensque grata
nocte frequentes.

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
quod semel dictum est stabilisque rerum
terminus servet, bona iam peractis
iungite fata.

Fertilis frugum pecorisque Tellus
spicea donet Cererem corona;
nutriant fetus et aquae salubres
et Iovis aurae.

Condito mitis placidusque telo
supplices audi pueros, Apollo;
siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas:

Roma si vestrum est opus, Iliaeque
litus Etruscum tenuere turmae,
iussa pars mutare Lares et urbem
sospite cursu,

cui per ardentem sine fraude Troiam
castus Aeneas patriae superstes
liberum munivit iter, daturus
plura relictis:

di, probos mores docili iuventae,
di, senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque prolemque
et decus omne!

Quaeque vos bobus veneratur albis
clarus Anchisae Venerisque sanguis,
impetret, bellante prior, iacentem
lenis in hostem!

Iam mari terraque manus potentes
Medus Albanasque timet secures,
iam Scythae responsa petunt superbi
nuper et Indi.

Iam Fides et Pax et Honos Pudorque
priscus et neglecta redire Virtus
audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

Augur et fulgente decorus arcu
Phoebus acceptusque novem Camenis,
qui salutari levat arte fessos
corporis artus,

si Palatinas videt aequus aras,
remque Romanam Latiumque felix
alterum in lustrum meliusque semper
prorogat aevum.

Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
quindecim Diana preces virorum
curat et votis puerorum amicas
applicat aures.

Haec Iovem sentire deosque cunctos
spem bonam certamque domum reporto,
doctus et Phoebi chorus et Dianae
dicere laudes.

65 arces 68 proroget
71 curet 72 applicet

Q. HORATI FLACCI

EPODON LIBER

I

IBIS Liburnis inter alta navium,
  amice, propugnacula,
paratus omne Caesaris periculum
  subire, Maecenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita si superstite
  iucunda, si contra, gravis?
utrumne iussi persequemur otium,
  non dulce, ni tecum simul,
an hunc laborem mente laturi decet
  qua ferre non molles viros?
Feremus et te vel per Alpium iuga
  inhospitalem et Caucasum
vel Occidentis usque ad ultimum sinum
  forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo,
  imbellis ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu,
  qui maior absentes habet;
ut assidens implumibus pullis avis
  serpentium allapsus timet

magis relictis, non, ut adsit, auxili
  latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
  bellum in tuae spem gratiae,
non ut iuvencis illigata pluribus
  aratra nitantur mea,
pecusve Calabris ante sidus fervidum
  Lucana mutet pascuis,
neque ut superni villa candens Tusculi
  Circaea tangat moenia.
Satis superque me benignitas tua
  ditavit: haud paravero,
quod aut avarus ut Chremes terra premam,
  discinctus aut perdam nepos.

II

BEATUS ille, qui procul negotiis,
  ut prisca gens mortalium,
paterna rura bobus exercet suis,
  solutus omni fenore,
neque excitatur classico miles truci,
  neque horret iratum mare,
forumque vitat et superba civium
  potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
  altas maritat populos,
aut in reducta valle mugientium
  prospectat errantes greges,
inutilesque falce ramos amputans
  feliciores inserit,

aut pressa puris mella condit amphoris,
  aut tondet infirmas oves;
vel cum decorum mitibus pomis caput
  Autumnus agris extulit,
ut gaudet insitiva decerpens pira,
  certantem et uvam purpurae,
qua muneretur te, Priape, et te, pater
  Silvane, tutor finium!
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
  modo in tenaci gramine:
labuntur altis interim rivis aquae,
  queruntur in silvis aves,
fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
  somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
  imbres nivesque comparat,
aut trudit acres hinc et hinc multa cane
  apros in obstantes plagas,
aut amite levi rara tendit retia,
  turdis edacibus dolos,
pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
  iucunda captat praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
  haec inter obliviscitur?
Quodsi pudica mulier in partem iuvet
  domum atque dulces liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
  pernicis uxor Apuli,
sacrum vetustis exstruat lignis focum
  lassi sub adventum viri,

25 ripis

claudensque textis cratibus laetum pecus
  distenta siccet ubera,
et horna dulci vina promens dolio
  dapes inemptas apparet:
non me Lucrina iuverint conchylia
  magisve rhombus aut scari,
si quos Eois intonata fluctibus
  hiemps ad hoc vertat mare;
non Afra avis descendat in ventrem meum,
  non attagen Ionicus
iucundior, quam lecta de pinguissimis
  oliva ramis arborum
aut herba lapathi prata amantis et gravi
  malvae salubres corpori,
vel agna festis caesa Terminalibus
  vel haedus ereptus lupo.
Has inter epulas ut iuvat pastas oves
  videre properantes domum,
videre fessos vomerem inversum boves
  collo trahentes languido,
positosque vernas, ditis examen domus,
  circum renidentes Lares!
Haec ubi locutus faenerator Alfius,
  iam iam futurus rusticus,
omnem redegit Idibus pecuniam,
  quaerit Kalendis ponere.

III

PARENTIS olim si quis impia manu
  senile guttur fregerit,
edit cicutis allium nocentius.
  O dura messorum ilia!
quid hoc veneni saevit in praecordiis?
  Num viperinus his cruor
incoctus herbis me fefellit? an malas
  Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnes candidum
  Medea mirata est ducem,
ignota tauris illigaturum iuga
  perunxit hoc Iasonem;
hoc delibutis ulta donis paelicem
  serpente fugit alite.
Nec tantus umquam siderum insedit vapor
  siticulosae Apuliae,
nec munus umeris efficacis Herculis
  inarsit aestuosius.
At si quid umquam tale concupiveris,
  iocose Maecenas, precor,
manum puella savio opponat tuo,
  extrema et in sponda cubet.

IV

LUPIS et agnis quanta sortito obtigit,
  tecum mihi discordia est,
Hibericis peruste funibus latus
  et crura dura compede.

Licet superbus ambules pecunia,
  fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
  cum bis trium ulnarum toga,
ut ora vertat huc et huc euntium
  liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
  praeconis ad fastidium
arat Falerni mille fundi iugera
  et Appiam mannis terit,
sedilibusque magnus in primis eques
  Othone contempto sedet!
Quid attinet tot ora navium gravi
  rostrata duci pondere
contra latrones atque servilem manum,
  hoc, hoc tribuno militum?

V

At, o deorum quicquid in caelo regit
  terras et humanum genus,
quid iste fert tumultus? et quid omnium
  vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
  Lucina veris affuit,
per hoc inane purpurae decus precor,
  per improbaturum haec Iovem,
quid ut noverca me intueris aut uti
  petita ferro belua?
Ut haec trementi questus ore constitit
  insignibus raptis puer,

impube corpus, quale posset impia
  mollire Thracum pectora,
Canidia, brevibus implicata viperis
  crines et incomptum caput,
iubet sepulcris caprificos erutas,
  iubet cupressus funebres
et uncta turpis ova ranae sanguine
  plumamque nocturnae strigis
herbasque, quas Iolcos atque Hiberia
  mittit venenorum ferax,
et ossa ab ore rapta ieiunae canis
  flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
  spargens Avernales aquas
horret capillis ut marinus asperis
  echinus aut currens aper.
Abacta nulla Veia conscientia
  ligonibus duris humum
exhauriebat ingemens laboribus,
  quo posset infossus puer
longo die bis terque mutatae dapis
  inemori spectaculo,
cum promineret ore, quantum exstant aqua
  suspensa mento corpora;
exsecta uti medulla et aridum iecur
  amoris esset poculum,
interminato cum semel fixae cibo
  intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
  Ariminensem Foliam

37 exsucta

et otiosa credidit Neapolis
  et omne vicinum oppidum,
quae sidera excantata voce Thessala
  lunamque caelo deripit.
Hic irresectum saeva dente livido
  Canidia rodens pollicem
quid dixit aut quid tacuit? O rebus meis
  non infideles arbitrae,
Nox et Diana, quae silentium regis
  arcana cum fiunt sacra,
nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos
  iram atque numen vertite!
Formidolosis dum latent silvis ferae
  dulci sopore languidae,
senem, quod omnes rideant, adulterum
  latrent Suburanae canes
nardo perunctum, quale non perfectiùs
  meae laborarint manus.—
Quid accidit? Cur dira barbarae minus
  venena Medeae valent,
quibus superbam fugit ulta paelicem,
  magni Creontis filiam,
cum palla, tabo munus imbutum, novam
  incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
  radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
  oblivione paelicum.—
A! a! solutus ambulat veneficae
  scientioris carmine.

55 formidolosae   60 laborarunt

Non usitatis, Vare, potionibus,
  o multa fleturum caput,
ad me recurres, nec vocata mens tua
  Marsis redibit vocibus:
maius parabo, maius infundam tibi
  fastidienti poculum,
priusque caelum sidet inferius mari,
  tellure porrecta super,
quam non amore sic meo flagres uti
  bitumen atris ignibus.—
Sub haec puer iam non ut ante mollibus
  lenire verbis impias,
sed dubius unde rumperet silentium
  misit Thyesteas preces:
Venena magnum fas nefasque, non valent
  convertere humanam vicem;
diris agam vos; dira detestatio
  nulla expiatur victima:
quin, ubi perire iussus exspiravero,
  nocturnus occurram Furor
petamque vultus umbra curvis unguibus,
  quae vis deorum est manium,
et inquietis assidens praecordiis
  pavore somnos auferam:
vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
  contundet obscenas anus;
post insepulta membra different lupi
  et Esquilinae alites;
neque hoc parentes heu mihi superstites
  effugerit spectaculum.

VI

Quid immerentes hospites vexas canis
ignavus adversum lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
amica vis pastoribus,
agam per altas aure sublata nives,
quaecumque praecedet fera:
tu, cum timenda voce complesti nemus,
proiectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
parata tollo cornua,
qualis Lycambae spretus infido gener
aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
inultus ut flebo puer?

VII

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
fusum est Latini sanguinis,
non, ut superbas invidae Carthaginis
Romanus arces ureret,
intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via,
sed ut secundum vota Parthorum sua
urbs haec periret dextera?

Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
  umquam nisi in dispar feris.
Furorne caecus, an rapit vis acrior?
  an culpa? Responsum date!—
Tacent et albus ora pallor inficit
  mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt
  scelusque fraternae necis,
ut immerentis fluxit in terram Remi
  sacer nepotibus cruor.

VIII

ROGARE longo putidam te saeculo
  vires quid enervet meas,
cum sit tibi dens ater et rugis vetus
  frontem senectus exaret,
hietque turpis inter aridas nates
  podex velut crudae bovis?
Sed incitat me pectus et mammae putres,
  equina quales ubera,
venterque mollis et femur tumentibus
  exile suris additum!
Esto beata, funus atque imagines
  ducant triumphales tuum,
nec sit marita, quae rotundioribus
  onusta bacis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
  iacere pulvillos amant?

Illiterati num minus nervi rigent,
  minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
  ore allaborandum est tibi.

IX

Quando repostum Caecubum ad festas dapes
  victore laetus Caesare
tecum sub alta—sic Iovi gratum—domo,
  beate Maecenas, bibam
sonante mixtum tibiis carmen lyra,
  hac Dorium, illis barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius
  dux fugit ustis navibus,
minatus Urbi vincla, quae detraxerat
  servis amicus perfidis.
Romanus, eheu,—posteri negabitis—
  emancipatus feminae
fert vallum et arma miles et spadonibus
  servire rugosis potest,
interque signa turpe militaria
  sol aspicit conopium.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
  Galli, canentes Caesarem,
hostiliumque navium portu latent
  puppes sinistrorsum citae.
Io Triumphe, tu moraris aureos
  currus et intactas boves?

IX 17 ad huc at huc

Io Triumphe, nec Iugurthino parem
  bello reportasti ducem,
neque Africanum, cui super Carthaginem
  virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis Punico
  lugubre mutavit sagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
  ventis iturus non suis,
exercitatas aut petit Syrtes Noto,
  aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos
  et Chia vina aut Lesbia:
vel, quod fluentem nauseam coërceat,
  metire nobis Caecubum:
curam metumque Caesaris rerum iuvat
  dulci Lyaeo solvere.

X

MALA soluta navis exit alite,
  ferens olentem Maevium:
ut horridis utrumque verberes latus,
  Auster, memento fluctibus!
niger rudentes Eurus inverso mari
  fractosque remos differat;
insurgat Aquilo, quantus altis montibus
  frangit trementes ilices;
nec sidus atra nocte amicum appareat,
  qua tristis Orion cadit;
quietiore nec feratur aequore,
  quam Graia victorum manus,

25 Africano. *Madvig coni.* Africani

cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
in impiam Aiacis ratem!
O quantus instat navitis sudor tuis
tibique pallor luteus
et illa non virilis eiulatio,
preces et aversum ad Iovem,
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quodsi praeda curvo litore
porrecta mergos iuverit,
libidinosus immolabitur caper
et agna Tempestatibus.

XI

PETTI, nihil me sicut antea iuvat
scribere versiculos amore percussum gravi,
amore, qui me praeter omnes expetit
mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu me, per Urbem—nam pudet tanti mali—
fabula quanta fui! Conviviorum et paenitet,
in quis amantem languor et silentium
arguit et latere petitus imo spiritus.
Contrane lucrum nil valere candidum
pauperis ingenium? querebar applorans tibi,
simul calentis inverecundus deus
fervidiore mero arcana promorat loco.

22 iuveris

Quodsi meis inaestuet praecordiis
  libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
fomenta vulnus nil malum levantia,
  desinet imparibus certare summotus pudor.
Ubi haec severus te palam laudaveram,
  iussus abire domum ferebar incerto pede
ad non amicos heu mihi postes et heu
  limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
  vincere mollitie amor Lycisci me tenet,
unde expedire non amicorum queant
  libera consilia nec contumeliae graves,
sed alius ardor aut puellae candidae
  aut teretis pueri longam renodantis comam.

XII

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
  Munera quid mihi quidve tabellas
mittis nec firmo iuveni neque naris obesae?
  Namque sagacius unus odoror,
polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
  quam canis acer, ubi lateat sus.
Qui sudor vietis et quam malus undique membris
  crescit odor, cum pene soluto
indomitam properat rabiem sedare; neque illi
  iam manet umida creta colorque
stercore fucatus crocodili, iamque subando
  tenta cubilia tectaque rumpit!
Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:
  Inachia langues minus ac me;

Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
mollis opus. Pereat male, quae te
Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem,
cum mihi Cous adesset Amyntas,
cuius in indomito constantior inguine nervus
quam nova collibus arbor inhaeret.
Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
cui properabantur? Tibi nempe,
ne foret aequales inter conviva, magis quem
diligeret mulier sua quam te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
agna lupos capreaeque leones!

XIII

HORRIDA tempestas caelum contraxit et imbres
nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc siluae
Threïcio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
occasionem de die, dumque virent genua
et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo:
cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
reducet in sedem vice. Nunc et Achaemenio
perfundi nardo iuvat et fide Cyllenea
levare diris pectora sollicitudinibus;
nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte, mortalis dea nate puer Thetide,
te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
findunt Scamandri flumina lubricus et Simoïs.

unde tibi reditum certo subtemine Parcae
rupere, nec mater domum caerula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis.

XIV

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
oblivionem sensibus,
pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
arente fauce traxerim,
candide Maecenas, occidis saepe rogando:
deus, deus nam me vetat
inceptos, olim promissum carmen, ïambos
ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum,
qui persaepe cava testudine flevit amorem
non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser: quodsi non pulchrior ignis
accendit obsessam Ilion,
gaude sorte tua; me libertina neque uno
contenta Phryne macerat.

XV

Nox erat et caelo fulgebat luna sereno
inter minora sidera,
cum tu magnorum numen laesura deorum
in verba iurabas mea,

artius atque hedera procera adstringitur ilex,
lentis adhaerens bracchiis:
dum pecori lupus et nautis infestus Orion
turbaret hibernum mare,
intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute Neaera!
nam si quid in Flacco viri est,
non feret assiduas potiori te dare noctes,
et quaeret iratus parem,
nec semel offensae cedet constantia formae,
si certus intrarit dolor.
Et tu, quicumque es felicior atque meo nunc
superbus incedis malo,
sis pecore et multa dives tellure licebit
tibique Pactolus fluat,
nec te Pythagorae fallant arcana renati,
formaque vincas Nirea,
eheu translatos alio maerebis amores:
ast ego vicissim risero.

XVI

ALTERA iam teritur bellis civilibus aetas,
suis et ipsa Roma viribus ruit:
quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
minacis aut Etrusca Porsenae manus,
aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
novisque rebus infidelis Allobrox,
nec fera caerulea domuit Germania pube
parentibusque abominatus Hannibal,

impia perdemus devoti sanguinis aetas,
ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor et Urbem
eques sonante verberabit ungula,
quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
nefas videre! dissipabit insolens.
Forte quid expediat communiter aut melior pars
malis carere quaeritis laboribus.
Nulla sit hac potior sententia, Phocaeorum
velut profugit exsecrata civitas
agros atque Lares patrios habitandaque fana
apris reliquit et rapacibus lupis,
ire pedes quocumque ferent, quocumque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere?—Secunda
ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: Simul imis saxa renarint
vadis levata, ne redire sit nefas;
neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,
in mare seu celsus procurrerit Appenninus,
novaque monstra iunxerit libidine
mirus amor, iuvet ut tigres subsidere cervis,
adulteretur et columba miluo,
credula nec ravos timeant armenta leones,
ametque salsa levis hircus aequora.
Haec, et quae poterunt reditus abscindere dulces,
eamus omnis exsecrata civitas,
aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
inominata perprimat cubilia!

33 flavos

Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum
Etrusca praeter et volate litora.
Nos manet Oceanus circumvagus : arva, beata
petamus arva divites et insulas,
reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis
et imputata floret usque vinea,
germinat et numquam fallentis termes olivae,
suamque pulla ficus ornat arborem,
mella cava manant ex ilice, montibus altis
levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
refertque tenta grex amicus ubera ;
nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
neque intumescit alta viperis humus :
pluraque felices mirabimur : ut neque largis
aquosus Eurus arva radat imbribus,
pinguia nec siccis urantur semina glebis,
utrumque rege temperante caelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
neque impudica Colchis intulit pedem ;
non huc Sidonii torserunt cornua nautae
laboriosa nec cohors Ulixei :
nulla nocent pecori contagia, nullius astri
gregem aestuosa torret impotentia.
Iuppiter illa piae secrevit litora genti,
ut inquinavit aere tempus aureum ;
aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum
piis secunda vate me datur fuga.

XVII

IAM iam efficaci do manus scientiae,
supplex et oro regna per Proserpinae,
per et Dianae non movenda numina,
per atque libros carminum valentium
refixa caelo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris
citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereïum,
in quem superbus ordinarat agmina
Mysorum et in quem tela acuta torserat:
unxere matres Iliae addictum feris
alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
postquam relictis moenibus rex procidit
heu pervicacis ad pedes Achilleï:
saetosa duris exuere pellibus
laboriosi remiges Ulixeï
volente Circa membra; tunc mens et sonus
relapsus atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
amata nautis multum et institoribus:
fugit iuventas et verecundus color
reliquit ossa pelle amicta lurida;
tuis capillus albus est odoribus;
nullum ab labore me reclinat otium;
urget diem nox et dies noctem, neque est
levare tenta spiritu praecordia:
ergo negatum vincor ut credam miser,

11 luxere

Sabella pectus increpare carmina
caputque Marsa dissilire nenia.
Quid amplius vis? O mare, o terra ardeo,
quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
virens in Aetna flamma; tu, donec cinis
iniuriosis aridus ventis ferar,
cales venenis officina Colchicis.
Quae finis aut quod me manet stipendium?
Effare; iussas cum fide poenas luam,
paratus expiare, seu poposceris
centum iuvencos, sive mendaci lyra
voles sonari: tu pudica, tu proba
perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenae Castor offensus vice
fraterque magni Castoris, victi prece,
adempta vati reddidere lumina:
et tu, potes nam, solve me dementia,
o nec paternis obsoleta sordibus,
neque in sepulcris pauperum prudens anus
novendiales dissipare pulveres;
tibi hospitale pectus et purae manus,
tuusque venter Pactumeius, et tuo
cruore rubros obstetrix pannos lavit,
utcumque fortis exsilis puerpera.
  Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
vulgata, sacrum liberi Cupidinis,
et Esquilini pontifex venefici

impune ut Urbem nomine impleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent:
ingrata misero vita ducenda est in hoc,
novis ut usque suppetas laboribus.
Optat quietem Pelopis infidi pater,
egens benignae Tantalus semper dapis,
optat Prometheus obligatus aliti,
optat supremo collocare Sisyphus
in monte saxum; sed vetant leges Iovis.
Voles modo altis desilire turribus,
modo ense pectus Norico recludere,
frustraque vincla gutturi nectes tuo,
fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor umeris tunc ego inimicis eques,
meaeque terra cedet insolentiae.
An quae movere cereas imagines,
ut ipse nosti curiosus, et polo
deripere lunam vocibus possim meis,
possim crematos excitare mortuos
desiderique temperare pocula,
plorem artis in te nil agentis exitus?

60 proderit 62 si

Q. HORATI FLACCI

SATIRARUM

LIBER PRIMUS

I

QUI fit, Maecenas, ut nemo quam sibi sortem
seu ratio dederit seu fors obiecerit illa
contentus vivat, laudet diversa sequentes?
'O fortunati mercatores!' gravis annis
miles ait multo iam fractus membra labore.
Contra mercator, navem iactantibus Austris:
'Militia est potior. Quid enim? concurritur: horae
momento cita mors venit aut victoria laeta.'
Agricolam laudat iuris legumque peritus,
sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille datis vadibus qui rure extractus in urbem est
solos felices viventes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc, adeo sunt multa, loquacem
delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
quo rem deducam. Si quis deus, 'En ego,' dicat,
'iam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,

mercator; tu, consultus modo, rusticus: hinc vos,
vos hinc mutatis discedite partibus: eia!
quid statis?' nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causae est merito quin illis Iuppiter ambas
iratus buccas inflet, neque se fore posthac
tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?
praeterea ne sic, ut qui iocularia, ridens
percurram: quamquam ridentem dicere verum
quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
doctores, elementa velint ut discere prima:
sed tamen amoto quaeramus seria ludo:
ille gravem duro terram qui vertit aratro,
perfidus hic caupo, miles nautaeque per omne
audaces mare qui currunt, hac mente laborem
sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
parvula, nam exemplo est, magni formica laboris
ore trahit quodcumque potest atque addit acervo,
quem struit haud ignara ac non incauta futuri.
Quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
non usquam prorepit et illis utitur ante
quaesitis sapiens; cum te neque fervidus aestus
demoveat lucro, neque hiemps, ignis, mare, ferrum,
nil obstet tibi dum ne sit te ditior alter.
Quid iuvat immensum te argenti pondus et auri
furtim defossa timidum deponere terra?
'Quod si comminuas vilem redigatur ad assem.'
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
milia frumenti tua triverit area centum,
non tuus hoc capiet venter plus ac meus: ut si

38 patiens

reticulum panis venales inter onusto
forte vehas umero, nihilo plus accipias quam
qui nil portarit. Vel dic quid referat intra
naturae fines viventi, iugera centum an
mille aret? 'At suave est ex magno tollere acervo.'
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna,
vel cyatho, et dicas, 'Magno de flumine mallem
quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.' Eo fit
plenior ut si quos delectet copia iusto,
cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantuli eget quanto est opus, is neque limo
turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso
'Nil satis est,' inquit, 'quia tanti quantum habeas sis.'
Quid facias illi? Iubeas miserum esse libenter
quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis
sordidus ac dives, populi contemnere voces
sic solitus: 'Populus me sibilat; at mihi plaudo
ipse domi simul ac nummos contemplor in arca.'
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
flumina—Quid rides? mutato nomine de te
fabula narratur: congestis undique saccis
indormis inhians et tamquam parcere sacris
cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus, quem praebeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius, adde
quis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque

formidare malos fures, incendia, servos
ne te compilent fugientes, hoc iuvat? Horum
semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
'At si condoluit temptatum frigore corpus,
aut alius casus lecto te adfixit, habes qui
adsideat, fomenta paret, medicum roget ut te
suscitet ac gnatis reddat carisque propinquis.'
Non uxor salvum te vult, non filius; omnes
vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
si nemo praestet quem non merearis amorem?
An si cognatos, nullo natura labore
quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
infelix operam perdas, ut si quis asellum
in Campo doceat parentem currere frenis?
Denique sit finis quaerendi, cumque habeas plus
pauperiem metuas minus, et finire laborem
incipias, parto quod avebas, ne facias quod
Ummidius quidam: non longa est fabula: dives
ut metiretur nummos; ita sordidus ut se
non umquam servo melius vestiret; adusque
supremum tempus ne se penuria victus
opprimeret metuebat. At hunc liberta securi
divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
'Quid mi igitur suades? ut vivam Naevius aut sic
ut Nomentanus?' Pergis pugnantia secum
frontibus adversis componere: non ego avarum
cum veto te fieri vappam iubeo ac nebulonem.
Est inter Tanain quiddam socerumque Viselli.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

81 adflixit   88 at si

quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc unde abii redeo, qui nemo, ut avarus,
se probet, ac potius laudet diversa sequentes,
quodque aliena capella gerat distentius uber
tabescat, neque se maiori pauperiorum
turbae comparet, hunc atque hunc superare laboret.
Sic festinanti semper locupletior obstat,
ut, cum carceribus missos rapit ungula currus,
instat equis auriga suos vincentibus, illum
praeteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit ut raro qui se vixisse beatum
dicat, et exacto contentus tempore vita
cedat uti conviva satur, reperire queamus.
Iam satis est. Ne me Crispini scrinia lippi
compilasse putes, verbum non amplius addam.

II

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolae,
mendici, mimae, balatrones, hoc genus omne
maestum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. Contra hic, ne prodigus esse
dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
frigus quo duramque famem propellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
praeclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,
omnia conductis coëmens obsonia nummis,
sordidus atque animi quod parvi nolit haberi,
respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.

108 nemon ut

Fufidius vappae famam timet ac nebulonis,
dives agris, dives positis in fenore nummis :
quinas hic capiti mercedes exsecat atque
quanto perditior quisque est tanto acrius urget ;
nomina sectatur modo sumpta veste virili
sub patribus duris tironum. ‘Maxime,’ quis non,
‘Iuppiter !’ exclamat simul atque audivit? ‘At in se
pro quaestu sumptum facit hic.’ Vix credere possis
quam sibi non sit amicus, ita ut pater ille, Terenti
fabula quem miserum gnato vixisse fugato
inducit, non se peius cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quaerat, ‘Quo res haec pertinet?’ illuc :
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Maltinus tunicis demissis ambulat ; est qui
inguen ad obscenum subductis usque facetus ;
pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse nisi illas
quarum subsuta talos tegat instita veste ;
contra alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cum exiret fornice, ‘Macte
virtute esto,’ inquit sententia dia Catonis,
‘nam simul ac venas inflavit taetra libido
huc iuvenes aequum est descendere, non alienas
permolere uxores.’ ‘Nolim laudarier,’ inquit,
‘sic me,’ mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operae pretium, procedere recte
qui moechis non vultis, ut omni parte laborent ;
utque illis multo corrupta dolore voluptas,
atque haec rara cadat dura inter saepe pericla.
Hic se praecipitem tecto dedit ; ille flagellis

ad mortem caesus; fugiens hic decidit acrem
praedonum in turbam; dedit hic pro corpore nummos;
hunc perminxerunt calones; quin etiam illud
accidit, ut quidam testes caudamque salacem
demeteret ferro. 'Iure' omnes; Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda,
libertinarum dico, Sallustius in quas
non minus insanit quam qui moechatur. At hic si
qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste
munifico esse licet, vellet bonus atque benignus
esse, daret quantum satis esset nec sibi damno
dedecorique foret. Verum hoc se amplectitur uno,
hoc amat et laudat: 'Matronam nullam ego tango.'
Ut quondam Marsaeus, amator Originis ille,
qui patrium mimae donat fundumque laremque,
'Nil fuerit mi,' inquit, 'cum uxoribus umquam alienis.'
Verum est cum mimis, est cum meretricibus, unde
fama malum gravius quam res trahit. An tibi abunde
personam satis est, non illud quicquid ubique
officit evitare? Bonam deperdere famam,
rem patris oblimare, malum est ubicumque. Quid inter
est in matrona, ancilla, peccesne togata?
Villius in Fausta Sullae gener, hoc miser uno
nomine deceptus, poenas dedit usque superque
quam satis est, pugnis caesus ferroque petitus,
exclusus fore cum Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis

diceret haec animus: 'Quid vis tibi? numquid ego a te
magno prognatum deposco consule cunnum
velatumque stola mea cum conferbuit ira?'
Quid responderet? 'Magno patre nata puella est.'
At quanto meliora monet pugnantiaque istis
dives opis natura suae, tu si modo recte
dispensare velis ac non fugienda petendis
immiscere. Tuo vitio rerumne labores
nil referre putas? Quare ne paeniteat te
desine matronas sectarier, unde laboris
plus haurire mali est quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos viridesque lapillos
(sit licet hoc, Cerinthe, tuum) tenerum est femur aut crus
rectius, atque etiam melius persaepe togatae est.
Adde huc quod mercem sine fucis gestat, aperte
quod venale habet ostendit, nec si quid honesti est,
iactat habetque palam, quaerit quo turpia celet.
Regibus hic mos est: ubi equos mercantur opertos
inspiciunt, ne si facies ut saepe decora
molli fulta pede est emptorem inducat hiantem,
quod pulchrae clunes, breve quod caput, ardua cervix.
Hoc illi recte: ne corporis optima Lyncei
contemplere oculis, Hypsaea caecior illa
quae mala sunt spectes. O crus! o bracchia! Verum
depugis, nasuta, brevi latere ac pede longo est.
Matronae praeter faciem nil cernere possis,
cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata (nam te
hoc facit insanum), multae tibi tum officient res,

custodes, lectica, ciniflones, parasitae,
ad talos stola demissa et circumdata palla,
plurima quae invideant pure apparere tibi rem.
Altera nil obstat: Cois tibi paene videre est
ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
metiri possis oculo latus. An tibi mavis
insidias fieri pretiumque avellier ante
quam mercem ostendi? 'Leporem venator ut alta
in nive sectetur, positum sic tangere nolit,'
cantat et apponit: 'meus est amor huic similis; nam
transvolat in medio posita et fugientia captat.'
Hiscine versiculis speras tibi posse dolores
atque aestus curasque graves e pectore pelli?
nonne cupidinibus statuat natura modum quem,
quid latura sibi quid sit dolitura negatum,
quaerere plus prodest et inane abscindere soldo?
Num tibi cum fauces urit sitis aurea quaeris
pocula? num esuriens fastidis omnia praeter
pavonem rhombumque? Tument tibi cum inguina, num si
ancilla aut verna est praesto puer impetus in quem
continuo fiat malis tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo venerem facilemque.
Illam, 'Post paulo,' 'Sed pluris,' 'Si exierit vir,'
Gallis, hanc Philodemus ait sibi quae neque magno
stet pretio neque cunctetur cum est iussa venire.
Candida rectaque sit; munda hactenus ut neque longa
nec magis alba velit quam dat natura videri.
Haec ubi supposuit dextro corpus mihi laevum

Ilia et Egeria est: do nomen quodlibet illi,
nec vereor ne dum futuo vir rure recurrat,
ianua frangatur, latret canis, undique magno
pulsa domus strepitu resonet, vepallida lecto
desiliat mulier, miseram se conscia clamet,
cruribus haec metuat, doti deprensa, egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est ac pede nudo,
ne nummi pereant aut puga aut denique fama.
Deprendi miserum est; Fabio vel iudice vincam.

III

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
ut numquam inducant animum cantare rogati,
iniussi numquam desistant. Sardus habebat
ille Tigellius hoc. Caesar, qui cogere posset,
si peteret per amicitiam patris atque suam non
quicquam proficeret; si collibuisset ab ovo
usque ad mala citaret, 'Io Bacche!' modo summa
voce, modo hac resonat quae chordis quattuor ima.
Nil aequale homini fuit illi; saepe velut qui
currebat fugiens hostem, persaepe velut qui
Iunonis sacra ferret; habebat saepe ducentos,
saepe decem servos; modo reges atque tetrarchas,
omnia magna loquens; modo, 'Sit mihi mensa tripes et
concha salis puri et toga quae defendere frigus
quamvis crassa queat.' Decies centena dedisses
huic parco paucis contento, quinque diebus

7 Bacchae

nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
mane, diem totum stertebat; nil fuit umquam
sic impar sibi.—Nunc aliquis dicat mihi: 'Quid tu?
nullane habes vitia?' Immo alia et fortasse minora.
Maenius absentem Novium cum carperet, 'Heus tu,'
quidam ait, 'ignoras te, an ut ignotum dare nobis
verba putas?' 'Egomet mi ignosco,' Maenius inquit.
Stultus et improbus hic amor est dignusque notari.
Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
cur in amicorum vitiis tam cernis acutum
quam aut aquila aut serpens Epidaurius? At tibi contra
evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulo, minus aptus acutis
naribus horum hominum; rideri possit eo quod
rusticius tonso toga defluit, et male laxus
in pede calceus haeret: at est bonus ut melior vir
non alius quisquam, at tibi amicus, at ingenium ingens
inculto latet hoc sub corpore. Denique te ipsum
concute num qua tibi vitiorum inseverit olim
natura, aut etiam consuetudo mala; namque
neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc praevertamur, amatorem quod amicae
turpia decipiunt caecum vitia, aut etiam ipsa haec
delectant, veluti Balbinum polypus Hagnae.
Vellem in amicitia sic erraremus; et isti
errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater ut gnati sic nos debemus amici
si quod sit vitium non fastidire: strabonem

appellat paetum pater, et pullum male parvus
si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus; hunc varum distortis cruribus, illum
balbutit scaurum pravis fultum male talis.
Parcius hic vivit, frugi dicatur. Ineptus
et iactantior hic paulo est, concinnus amicis
postulat ut videatur. At est truculentior atque
plus aequo liber, simplex fortisque habeatur;
caldior est, acres inter numeretur. Opinor
haec res et iungit iunctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque
sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
nobiscum vivit, multum demissus homo; illi
tardo cognomen, pingui, damus. Hic fugit omnes
insidias nullique malo latus obdit apertum,
cum genus hoc inter vitae versemur ubi acris
invidia atque vigent ubi crimina; pro bene sano
ac non incauto fictum astutumque vocamus.
Simplicior quis et est, qualem me saepe libenter
obtulerim tibi, Maecenas, ut forte legentem
aut tacitum impellat quovis sermone molestus;
'Communi sensu plane caret,' inquimus. Eheu,
quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
nam vitiis nemo sine nascitur; optimus ille est
qui minimis urgetur. Amicus dulcis ut aequum est
cum mea compenset vitiis bona; pluribus hisce
(si modo plura mihi bona sunt) inclinet, amari
si volet: hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui ne tuberibus propriis offendat amicum
postulat ignoscet verrucis illius; aequum est

57 homo ille

peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique, quatenus excidi penitus vitium irae
cetera item nequeunt stultis haerentia, cur non
ponderibus modulisque suis ratio utitur, ac res
ut quaeque est ita suppliciis delicta coercet?
Si quis eum servum patinam qui tollere iussus
semesos pisces tepidumque ligurrierit ius
in cruce suffigat, Labeone insanior inter
sanos dicatur. Quanto hoc furiosius atque
maius peccatum est! paulum deliquit amicus,
quod nisi concedas habeare insuavis: acerbus
odisti et fugis ut Rusonem debitor aeris,
qui nisi, cum tristes misero venere Kalendae,
mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
porrecto iugulo historias captivus ut audit.
Comminxit lectum potus mensave catillum
Evandri manibus tritum deiecit, ob hanc rem
aut positum ante mea quia pullum in parte catini
sustulit esuriens, minus hoc iucundus amicus
sit mihi? Quid faciam si furtum fecerit, aut si
prodiderit commissa fide sponsumve negarit?
Quis paria esse fere placuit peccata, laborant
cum ventum ad verum est; sensus moresque repugnant
atque ipsa utilitas, iusti prope mater et aequi.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porro
pugnabant armis quae post fabricaverat usus,
donec verba quibus voces sensusque notarent
nominaque invenere; dehinc absistere bello,

oppida coeperunt munire et ponere leges,
ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus taeterrima belli
causa, sed ignotis perierunt mortibus illi,
quos venerem incertam rapientes more ferarum
viribus editior caedebat, ut in grege taurus.
Iura inventa metu iniusti fateare necesse est,
tempora si fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum,
dividit ut bona diversis, fugienda petendis;
nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque
qui teneros caules alieni fregerit horti
et qui nocturnus sacra divum legerit. Adsit
regula peccatis quae poenas irroget aequas,
ne scutica dignum horribili sectere flagello.
Nam ut ferula caedas meritum maiora subire
verbera non vereor, cum dicas esse pares res
furta latrociniis, et magnis parva mineris
falce recisurum simili te, si tibi regnum
permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
et sutor bonus et solus formosus et est rex,
cur optas quod habes? 'Non nosti quid pater,' inquit,
'Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam
nec soleas fecit, sutor tamen est sapiens.' 'Qui?'
'Ut quamvis tacet Hermogenes cantor tamen atque
optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni
abiecto instrumento artis clausaque taberna,
tonsor erat, sapiens operis sic optimus omnis
est opifex solus, sic rex.' Vellunt tibi barbam
lascivi pueri; quos tu nisi fuste coerces

132 sutor erat

urgeris turba circum te stante miserque
rumperis et latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
rex ibis neque te quisquam stipator ineptum
praeter Crispinum sectabitur, et mihi dulces
ignoscent si quid peccaro stultus amici,
inque vicem illorum patiar delicta libenter,
privatusque magis vivam te rege beatus.

IV

EUPOLIS atque Cratinus Aristophanesque poëtae,
atque alii quorum comoedia prisca virorum est,
si quis erat dignus describi quod malus ac fur,
quod moechus foret aut sicarius aut alioqui
famosus, multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus
mutatis tantum pedibus numerisque, facetus,
emunctae naris, durus componere versus:
nam fuit hoc vitiosus: in hora saepe ducentos,
ut magnum, versus dictabat stans pede in uno:
cum flueret lutulentus erat quod tollere velles;
garrulus atque piger scribendi ferre laborem,
scribendi recte: nam ut multum, nil moror. Ecce,
Crispinus minimo me provocat: 'Accipe, si vis,
accipiam tabulas; detur nobis locus, hora,
custodes; videamus uter plus scribere possit.'
Di bene fecerunt inopis me quodque pusilli
finxerunt animi, raro et perpauca loquentis:
at tu conclusas hircinis follibus auras,

15 accipe iam

usque laborantes dum ferrum molliat ignis,
ut mavis imitare. Beatus Fannius ultro
delatis capsis et imagine ; cum mea nemo
scripta legat vulgo recitare timentis ob hanc rem,
quod sunt quos genus hoc minime iuvat, utpote plures
culpari dignos. Quemvis media elige turba :
aut ob avaritiam aut misera ambitione laborat :
hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum ;
hunc capit argenti splendor ; stupet Albius aere ;
hic mutat merces surgente a sole ad eum quo
vespertina tepet regio, quin per mala praeceps
fertur uti pulvis collectus turbine, ne quid
summa deperdat metuens aut ampliet ut rem :
omnes hi metuunt versus, odere poëtas.
'Faenum habet in cornu ; longe fuge : dummodo risum
excutiat sibi non hic cuiquam parcet amico ;
et quodcumque semel chartis illeverit omnes
gestiet a furno redeuntes scire lacuque
et pueros et anus.' Agedum, pauca accipe contra.
Primum ego me illorum dederim quibus esse poëtas
excerpam numero : neque enim concludere versum
dixeris esse satis ; neque si qui scribat uti nos
sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior atque os
magna sonaturum, des nominis huius honorem.
Idcirco quidam comoedia necne poëma
esset quaesivere, quod acer spiritus ac vis
nec verbis nec rebus inest, nisi quod pede certo
differt sermoni, sermo merus. 'At pater ardens

saevit, quod meretrice nepos insanus amica
filius uxorem grandi cum dote recuset,
ebrius et, magnum quod dedecus, ambulet ante
noctem cum facibus.' Numquid Pomponius istis
audiret leviora, pater si viveret? Ergo
non satis est puris versum perscribere verbis,
quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
quo personatus pacto pater. His, ego quae nunc,
olim quae scripsit Lucilius, eripias si
tempora certa modosque, et quod prius ordine verbum est
posterius facias, praeponens ultima primis,
non, ut si solvas 'Postquam Discordia taetra
belli ferratos postes portasque refregit,'
invenias etiam disiecti membra poëtae.
Hactenus haec: alias iustum sit necne poëma,
nunc illud tantum quaeram, meritone tibi sit
suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
ambulat et Caprius, rauci male cumque libellis,
magnus uterque timor latronibus; at bene si quis
et vivat puris manibus contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Caeli Birrique latronum,
non ego sim Capri neque Sulci; cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
quis manus insudet vulgi Hermogenisque Tigelli.
Nec recito cuiquam nisi amicis, idque coactus,
non ubivis coramve quibuslibet. In medio qui
scripta foro recitent sunt multi quique lavantes:
suave locus voci resonat conclusus. Inanes
hoc iuvat, haud illud quaerentes, num sine sensu,

70 ego sum

tempore num faciant alieno. 'Laedere gaudes,'
inquit, 'et hoc studio pravus facis.' Unde petitum
hoc in me iacis? Est auctor quis denique eorum
vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
qui non defendit alio culpante, solutos
qui captat risus hominum famamque dicacis,
fingere qui non visa potest, commissa tacere
qui nequit, hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.
Saepe tribus lectis videas cenare quaternos,
e quibus unus amet quavis aspergere cunctos
praeter eum qui praebet aquam; post hunc quoque potus,
condita cum verax aperit praecordia Liber.
Hic tibi comis et urbanus liberque videtur,
infesto nigris. Ego si risi quod ineptus
pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum,
lividus et mordax videor tibi? Mentio si quae
de Capitolini furtis iniecta Petilli
te coram fuerit, defendas ut tuus est mos:
'Me Capitolinus convictore usus amicoque
a puero est, causaque mea permulta rogatus
fecit, et incolumis laetor quod vivit in urbe;
sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
fugerit.' Hic nigrae sucus lolliginis, haec est
aerugo mera: quod vitium procul afore chartis
atque animo prius, ut si quid promittere de me
possum aliud vere, promitto. Liberius si
dixero quid, si forte iocosius, hoc mihi iuris
cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me,
ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando.
Cum me hortaretur, parce, frugaliter, atque

viverem uti contentus eo quod mi ipse parasset:
'nonne vides Albi ut male vivat filius, utque
Baius inops? Magnum documentum ne patriam rem
perdere quis velit.' A turpi meretricis amore
cum deterreret: 'Scetani dissimilis sis.'
Ne sequerer moechas concessa cum venere uti
possem: 'Deprensi non bella est fama Treboni,'
aiebat. 'Sapiens, vitatu quidque petitu
sit melius, causas reddet tibi: mi satis est si
traditum ab antiquis morem servare tuamque,
dum custodis eges, vitam famamque tueri
incolumem possum; simul ac duraverit aetas
membra animumque tuum, nabis sine cortice.' Sic me
formabat puerum dictis; et sive iubebat
ut facerem quid: 'Habes auctorem quo facias hoc;
unum ex iudicibus selectis obiciebat;
sive vetabat: 'An hoc inhonestum et inutile factu
necne sit addubites, flagret rumore malo cum
hic atque ille?' Avidos vicinum funus ut aegros
exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit,
sic teneros animos aliena opprobria saepe
absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis
perniciem quaecumque ferunt, mediocribus et quis
ignoscas vitiis teneor. Fortassis et istinc
largiter abstulerit longa aetas, liber amicus,
consilium proprium: neque enim, cum lectulus aut me
porticus excepit, desum mihi: 'Rectius hoc est:
Hoc faciens vivam melius: Sic dulcis amicis
occurram: Hoc quidam non belle; numquid ego illi

imprudens olim faciam simile?' Haec ego mecum
compressis agito labris; ubi quid datur oti
illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
ex vitiis unum; cui si concedere nolis,
multa poëtarum veniat manus auxilio quae
sit mihi (nam multo plures sumus), ac veluti te
Iudaei cogemus in hanc concedere turbam.

V

Egressum magna me accepit Aricia Roma
hospitio modico; rhetor comes Heliodorus,
Graecorum longe doctissimus; inde Forum Appi,
differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
praecinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
indico bellum, cenantes haud animo aequo
exspectans comites. Iam nox inducere terris
umbras et caelo diffundere signa parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautae
ingerere. 'Huc appelle!' 'Trecentos inseris: ohe
iam satis est!' Dum aes exigitur, dum mula ligatur,
tota abit hora. Mali culices ranaeque palustres
avertunt somnos, absentem ut cantat amicam
multa prolutus vappa nauta atque viator
certatim. Tandem fessus dormire viator
incipit, ac missae pastum retinacula mulae
nauta piger saxo religat stertitque supinus.
Iamque dies aderat, nil cum procedere lintrem

sentimus, donec cerebrosus prosilit unus
ac mulae nautaeque caput lumbosque saligno
fuste dolat. Quarta vix demum exponimur hora.
Ora manusque tua lavimus, Feronia, lympha.
Milia tum pransi tria repimus atque subimus
impositum saxis late candentibus Anxur.
Huc venturus erat Maecenas optimus atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
legati, aversos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
illinere. Interea Maecenas advenit atque
Cocceius Capitoque simul Fonteius, ad unguem
factus homo, Antoni non ut magis alter amicus.
Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
linquimus, insani ridentes praemia scribae,
praetextam et latum clavum prunaeque vatillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Murena praebente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima; namque
Plotius et Varius Sinuessae Vergiliusque
occurrunt, animae quales neque candidiores
terra tulit neque quis me sit devinctior alter.
O qui complexus et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quae villula, tectum
praebuit, et parochi quae debent ligna salemque.
Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.
Lusum it Maecenas, dormitum ego Vergiliusque;
namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
Hinc nos Coccei recipit plenissima villa,

40 Virgilius, *ut ubique optimi ex codd. Horatianis*

quae super est Caudi cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurrae pugnam Messique Cicirri,
Musa, velim memores, et quo patre natus uterque
contulerit lites. Messi clarum genus Osci;
Sarmenti domina exstat: ab his maioribus orti
ad pugnam venere. Prior Sarmentus: 'Equi te
esse feri similem dico.' Ridemus, et ipse
Messius 'Accipio,' caput et movet. 'O, tua cornu
ni foret exsecto frons,' inquit, 'quid faceres, cum
sic mutilus miniteris?' At illi foeda cicatrix
saetosam laevi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat:
Nil illi larva aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicirrus ad haec: Donasset iamne catenam
ex voto Laribus, quaerebat; scriba quod esset,
nihilo deterius dominae ius esse. Rogabat
denique cur umquam fugisset, cui satis una
farris libra foret, gracili sic tamque pusillo.
Prorsus iucunde cenam producimus illam.
Tendimus hinc recta Beneventum; ubi sedulus hospes
paene macros arsit dum turdos versat in igni:
nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cenam servosque timentes
tum rapere, atque omnes restinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
ostentare mihi, quos torret Atabulus et quos
nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
villa recepisset, lacrimoso non sine fumo,

udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
ad mediam noctem exspecto: somnus tamen aufert
intentum Veneri; tum immundo somnia visu
nocturnam vestem maculant ventremque supinum.
Quattuor hinc rapimur viginti et milia raedis,
mansuri oppidulo quod versu dicere non est,
signis perfacile est: venit vilissima rerum
hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra
callidus ut soleat umeris portare viator;
nam Canusi lapidosus, aquae non ditior urna
qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit maestus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
carpentes iter et factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior, via peior ad usque
Bari moenia piscosi; dein Gnatia Lymphis
iratis exstructa dedit risusque iocosque,
dum flamma sine tura liquescere limine sacro
persuadere cupit. Credat Iudaeus Apella,
non ego: namque deos didici securum agere aevum,
nec si quid miri faciat natura, deos id
tristes ex alto caeli demittere tecto.
Brundisium longae finis chartaeque viaeque est.

VI

Non quia, Maecenas, Lydorum quicquid Etruscos
incoluit fines nemo generosior est te,
nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus
olim qui magnis legionibus imperitarent,

ut plerique solent, naso suspendis adunco
ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas quali sit quisque parente
natus dum ingenuus, persuades hoc tibi vere,
ante potestatem Tulli atque ignobile regnum
multos saepe viros nullis maioribus ortos
et vixisse probos, amplis et honoribus auctos;
contra Laevinum, Valeri genus, unde superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
non umquam pretio pluris licuisse, notante
iudice quo nosti populo, qui stultus honores
saepe dat indignis et famae servit ineptus,
qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet
nos facere a vulgo longe longeque remotos?
Namque esto populus Laevino mallet honorem
quam Decio mandare novo, censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
vel merito quoniam in propria non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos Gloria curru
non minus ignotos generosis. Quo tibi, Tilli,
sumere depositum clavum fierique tribuno?
Invidia accrevit, privato quae minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus
pellibus et latum demisit pectore clavum,
audit continuo: 'Quis homo hic est? quo patre
natus?'
Ut si qui aegrotet quo morbo Barrus, haberi
et cupiat formosus, eat quacumque, puellis
iniciat curam quaerendi singula, quali
sit facie, sura, quali pede, dente, capillo:
sic qui promittit cives, urbem sibi curae,

imperium fore et Italiam, delubra deorum,
quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
omnes mortales curare et quaerere cogit.
'Tune Syri, Damae, aut Dionysi filius, audes
deicere de saxo cives aut tradere Cadmo?'
'At Novius collega gradu post me sedet uno;
namque est ille, pater quod erat meus.' 'Hoc tibi Paulus
et Messala videris?' At hic, si plostra ducenta
concurrantque foro tria funera, magna sonabit
cornua quod vincatque tubas; saltem tenet hoc nos.'
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
quem rodunt omnes libertino patre natum,
nunc quia sim tibi, Maecenas, convictor; at olim
quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est; quia non ut forsit honorem
iure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum,
praesertim cautum dignos adsumere, prava
ambitione procul. Felicem dicere non hoc
me possum casu quod te sortitus amicum;
nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
Vergilius, post hunc Varius, dixere quid essem.
Ut veni coram singultim pauca locutus,
infans namque pudor prohibebat plura profari,
non ego me claro natum patre, non ego circum
me Satureiano vectari rura caballo,
sed quod eram narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca: abeo; et revocas nono post mense iubesque
esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco
quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.

Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
mendosa est natura alioqui recta, velut si
egregio inspersos reprehendas corpore naevos;
si neque avaritiam neque sordes nec mala lustra
obiciet vere quisquam mihi, purus et insons
(ut me collaudem) si et vivo carus amicis;
causa fuit pater his, qui macro pauper agello
noluit in Flavi ludum me mittere, magni
quo pueri magnis e centurionibus orti,
laevo suspensi loculos tabulamque lacerto,
ibant octonis referentes Idibus aera:
sed puerum est ausus Romam portare, docendum
artes quas doceat quivis eques atque senator
semet prognatos. Vestem servosque sequentes,
in magno ut populo, si qui vidisset, avita
ex re praeberi sumptus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
circum doctores aderat. Quid multa? Pudicum,
qui primus virtutis honos, servavit ab omni
non solum facto, verum opprobrio quoque turpi;
nec timuit sibi ne vitio quis verteret olim
si praeco parvas aut, ut fuit ipse, coactor
mercedes sequerer; neque ego essem questus: at hoc nunc
laus illi debetur et a me gratia maior.
nil me paeniteat sanum patris huius, eoque
non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
sic me defendam. Longe mea discrepat istis
et vox et ratio: nam si natura iuberet

75 octonos . . . aeris

a certis annis aevum remeare peractum
atque alios legere ad fastum quoscumque parentes,
optaret sibi quisque, meis contentus honestos
fascibus et sellis nollem mihi sumere, demens
iudicio vulgi, sanus fortasse tuo, quod
nollem onus haud umquam solitus portare molestum.
Nam mihi continuo maior quaerenda foret res,
atque salutandi plures, ducendus et unus
et comes alter uti ne solus rusve peregreve
exirem; plures calones atque caballi
pascendi, ducenda petorrita. Nunc mihi curto
ire licet mulo vel si libet usque Tarentum,
mantica cui lumbos onere ulceret atque eques armos:
obiciet nemo sordes mihi quas tibi, Tilli,
cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur
te pueri lasanum portantes oenophorumque.
Hoc ego commodius quam tu, praeclare senator,
milibus atque aliis vivo. Quacumque libido est,
incedo solus; percontor quanti olus ac far;
fallacem Circum vespertinumque pererro
saepe Forum; adsisto divinis; inde domum me
ad porri et ciceris refero laganique catinum;
cena ministratur pueris tribus, et lapis albus
pocula cum cyatho duo sustinet; adstat echinus
vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus mihi quod cras
surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se,
vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam iaceo; post hanc vagor, aut ego lecto
aut scripto quod me tacitum iuvet unguor olivo,

non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
admonuit fugio Campum lusumque trigonem.
Pransus non avide, quantum interpellet inani
ventre diem durare, domesticus otior. Haec est
vita solutorum misera ambitione gravique;
his me consolor victurum suavius ac si
quaestor avus pater atque meus patruusque fuisset.

VII

Proscripti Regis Rupili pus atque venenum
hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas,
durus homo atque odio qui posset vincere Regem,
confidens, tumidus, adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque
convenit, (hoc etenim sunt omnes iure molesti
quo fortes quibus adversum bellum incidit; inter
Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
ira fuit capitalis ut ultima divideret mors,
non aliam ob causam nisi quod virtus in utroque
summa fuit: duo si discordia vexet inertes,
aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
cum Lycio Glauco, discedat pigrior ultro
muneribus missis) Bruto praetore tenente

126 rabiosi tempora signi

ditem Asiam, Rupili et Persi par pugnat, uti non
compositum melius cum Bitho Bacchius. In ius
acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam ; ridetur ab omni
conventu ; laudat Brutum laudatque cohortem :
solem Asiae Brutum appellat, stellasque salubres
appellat comites, excepto Rege ; canem illum
invisum agricolis sidus venisse. Ruebat
flumen ut hibernum fertur quo rara securis.
Tum Praenestinus salso multoque fluenti
expressa arbusto regerit convicia, durus
vindemiator et invictus, cui saepe viator
cessisset magna compellans voce cucullum.
At Graecus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat : 'Per magnos, Brute, deos te
oro qui reges consueris tollere, cur non
hunc Regem iugulas? Operum hoc, mihi crede,
tuorum est.'

VIII

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum,
cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
maluit esse deum. Deus inde ego furum aviumque
maxima formido ; nam fures dextra coërcet
obscenoque ruber porrectus ab inguine palus ;
ast importunas volucres in vertice harundo
terret fixa vetatque novis considere in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadavera cellis
conservus vili portanda locabat in arca :

hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurrae Nomentanoque nepoti:
mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
hic dabat: Heredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus atque
aggere in aprico spatiari, quo modo tristes
albis informem spectabant ossibus agrum;
cum mihi non tantum furesque feraeque suëtae
hunc vexare locum curae sunt atque labori,
quantum carminibus quae versant atque venenis
humanos animos: has nullo perdere possum
nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis passoque capillo,
cum Sagana maiore ululantem: pallor utrasque
fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
unguibus et pullam divellere mordicus agnam
coeperunt; cruor in fossam confusus, ut inde
manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea et effigies erat, altera cerea: maior
lanea, quae poenis compesceret inferiorem;
cerea suppliciter stabat servilibus ut quae
iam peritura modis. Hecaten vocat altera, saevam
altera Tisiphonen; serpentes atque videres
infernas errare canes, Lunamque rubentem
ne foret his testis post magna latere sepulcra.
Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
corvorum, atque in me veniat mictum atque cacatum
Iulius et fragilis Pediatia furque Voranus.

32 utque

Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
umbrae cum Sagana resonarent triste et acutum,
utque lupi barbam variae cum dente colubrae
abdiderint furtim terris, et imagine cerea
largior arserit ignis, et ut non testis inultus
horruerim voces Furiarum et facta duarum:
nam displosa sonat quantum vesica pepedi
diffissa nate ficus: at illae currere in urbem;
Canidiae dentes, altum Saganae caliendrum
excidere atque herbas atque incantata lacertis
vincula cum magno risuque iocoque videres.

IX

IBAM forte via Sacra, sicut meus est mos,
nescio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum,
arreptaque manu, 'Quid agis, dulcissime rerum?'
'Suaviter, ut nunc est,' inquam, 'et cupio omnia quae vis.'
Cum adsectaretur: 'Num quid vis?' occupo. At ille
'Noris nos,' inquit; 'docti sumus.' Hic ego, 'Pluris
hoc,' inquam, 'mihi eris.' Misere discedere quaerens,
ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
dicere nescio quid puero, cum sudor ad imos
manaret talos. 'O te, Bolane, cerebri
felicem!' aiebam tacitus, cum quidlibet ille
garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
nil respondebam, 'Misere cupis,' inquit, 'abire;
iamdudum video; sed nil agis; usque tenebo;

prosequar hinc quo nunc iter est tibi.' 'Nil opus est te
circumagi; quendam volo visere non tibi notum;
trans Tiberim longe cubat is prope Caesaris hortos.'
'Nil habeo quod agam et non sum piger: usque sequar te.'
Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus,
cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
'Si bene me novi non Viscum pluris amicum,
non Varium facies: nam quis me scribere plures
aut citius possit versus? quis membra movere
mollius? Invideat quod et Hermogenes ego canto.'
Interpellandi locus hic erat: 'Est tibi mater,
cognati, quis te salvo est opus?' 'Haud mihi quisquam.
Omnes composui.' 'Felices! nunc ego resto.
Confice; namque instat fatum mihi triste Sabella
quod puero cecinit divina mota anus urna:
Hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis
nec laterum dolor aut tussis, nec tarda podagra;
garrulus hunc quando consumet cumque: loquaces
si sapiat vitet simul atque adoleverit aetas.'
Ventum erat ad Vestae, quarta iam parte diei
praeterita, et casu tunc respondere vadato
debebat, quod ni fecisset perdere litem.
'Si me amas,' inquit, 'paulum hic ades.' 'Inteream si
aut valeo stare aut novi civilia iura;
et propero quo scis.' 'Dubius sum quid faciam,' inquit,

16 persequar

'Tene relinquam an rem.' 'Me sodes.' 'Non faciam' ille;
et praecedere coepit. Ego, ut contendere durum est
cum victore, sequor. 'Maecenas quomodo tecum?'
Hinc repetit; 'Paucorum hominum et mentis bene sanae;
nemo dexterius fortuna est usus. Haberes
magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
hunc hominem velles si tradere: dispeream ni
summosses omnes.' 'Non isto vivimus illic
quo tu rere modo; domus hac nec purior ulla est
nec magis his aliena malis; nil mi officit,' inquam,
'ditior hic aut est quia doctior; est locus uni
cuique suus.' 'Magnum narras, vix credibile!' 'Atqui
sic habet.' 'Accendis, quare cupiam magis illi
proximus esse.' 'Velis tantummodo, quae tua virtus,
expugnabis; et est qui vinci possit, eoque
difficiles aditus primos habet.' 'Haud mihi deero:
muneribus servos corrumpam; non, hodie si
exclusus fuero, desistam; tempora quaeram,
occurram in triviis; deducam. Nil sine magno
vita labore dedit mortalibus.' Haec dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus et illum
qui pulchre nosset. Consistimus. 'Unde venis?' et
'Quo tendis?' rogat et respondet. Vellere coepi,
et prensare manu lentissima bracchia, nutans,
distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus
ridens dissimulare: meum iecur urere bilis.
'Certe nescio quid secreto velle loqui te
aiebas mecum.' 'Memini bene, sed meliore

tempore dicam; hodie tricesima sabbata: vin tu
curtis Iudaeis oppedere?' 'Nulla mihi,' inquam,
'religio est.' 'At mi; sum paulo infirmior, unus
multorum: ignosces: alias loquar.' Huncine solem
tam nigrum surrexe mihi! Fugit improbus ac me
sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
adversarius, et: 'Quo tu turpissime?' magna
inclamat voce; et 'Licet antestari?' Ego vero
oppono auriculam. Rapit in ius; clamor utrinque;
undique concursus. Sic me servavit Apollo.

X

[Lucili, quam sis mendosus, teste Catone
defensore tuo, pervincam, qui male factos
emendare parat versus; hoc lenius ille,
quo melior vir et est longe subtilior illo,
qui multum puer et loris et funibus udis
exoratus, ut esset opem qui ferre poëtis
antiquis posset contra fastidia nostra,
grammaticorum equitum doctissimus. Ut redeam
illuc:]
Nempe incomposito dixi pede currere versus
Lucili. Quis tam Lucili fautor inepte est
ut non hoc fateatur? At idem quod sale multo
urbem defricuit charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera:
nam sic
et Laberi mimos ut pulchra poëmata mirer
Ergo non satis est risu diducere rictum
auditoris: et est quaedam tamen hic quoque virtus:

est brevitate opus, ut currat sententia, neu se
impediat verbis lassas onerantibus aures;
et sermone opus est modo tristi, saepe iocoso,
defendente vicem modo rhetoris atque poetae,
interdum urbani, parcentis viribus atque
extenuantis eas consulto. Ridiculum acri
fortius et melius magnas plerumque secat res.
Illi scripta quibus comoedia prisca viris est
hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher
Hermogenes umquam legit, neque simius iste
nil praeter Calvum et doctus cantare Catullum.
'At magnum fecit quod verbis Graeca Latinis
miscuit.' O seri studiorum! quine putetis
difficile et mirum Rhodio quod Pitholeonti
contigit? 'At sermo lingua concinnus utraque
suavior, ut Chio nota si commixta Falerni est.'
Cum versus facias, te ipsum percontor, an et cum
dura tibi peragenda rei sit causa Petilli?
Scilicet oblitus patriaeque patrisque, Latine
cum Pedius causas exsudet Publicola atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
verba foris malis, Canusini more bilinguis?
Atque ego cum Graecos facerem, natus mare citra,
versiculos, vetuit me tali voce Quirinus,
post mediam noctem visus cum somnia vera;
'In silvam non ligna feras insanius ac si
magnas Graecorum malis implere catervas.'
Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona, dumque
defingit Rheni luteum caput, haec ego ludo,
quae neque in aede sonent certantia iudice Tarpa,

27 patrisque Latini

nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
Arguta meretrice potes Davoque Chremeta
eludente senem comis garrire libellos
unus vivorum, Fundani; Pollio regum
facta canit pede ter percusso; forte epos acer
ut nemo Varius ducit; molle atque facetum
Vergilio annuerunt gaudentes rure Camenae.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino
atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem,
inventore minor; neque ego illi detrahere ausim
haerentem capiti cum multa laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
plura quidem tollenda relinquendis. Age, quaeso,
tu nihil in magno doctus reprehendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Acci?
Non ridet versus Enni gravitate minores,
cum de se loquitur non ut maiore reprensis?
Quid vetat et nosmet Lucili scripta legentes
quaerere, num illius, num rerum dura negarit
versiculos natura magis factos et euntes
mollius, ac si quis pedibus quid claudere senis,
hoc tantum contentus, amet scripsisse ducentos
ante cibum versus, totidem cenatus; Etrusci
quale fuit Cassi rapido ferventius amni
ingenium, capsis quem fama est esse librisque
ambustum propriis? Fuerit Lucilius, inquam,
comis et urbanus, fuerit limatior idem
quam rudis et Graecis intacti carminis auctor,
quamque poëtarum seniorum turba: sed ille,
si foret hoc nostrum fato dilatus in aevum,

68 delapsus (*codd. plerique* dilapsus)

detereret sibi multa, recideret omne quod ultra
perfectum traheretur, et in versu faciendo
saepe caput scaberet vivos et roderet ungues.
Saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sint
scripturus, neque te ut miretur turba labores,
contentus paucis lectoribus. An tua demens
vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego: nam satis est equitem mihi plaudere, ut audax
contemptis aliis explosa Arbuscula dixit.
Men moveat cimex Pantilius, aut cruciet quod
vellicet absentem Demetrius, aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laedat conviva Tigelli?
Plotius et Varius, Maecenas Vergiliusque,
Valgius, et probet haec Octavius, optimus atque
Fuscus, et haec utinam Viscorum laudet uterque!
Ambitione relegata te dicere possum,
Pollio, te, Messala, tuo cum fratre, simulque
vos, Bibule et Servi, simul his te, candide Furni,
complures alios, doctos ego quos et amicos
prudens praetereo; quibus haec, sunt qualiacumque,
arridere velim, doliturus si placeant spe
deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I, puer, atque meo citus haec subscribe libello.

SATIRARUM

LIBER SECUNDUS

I

SUNT quibus in satira videar nimis acer et ultra
legem tendere opus; sine nervis altera quicquid
composui pars esse putat, similesque meorum
mille die versus deduci posse. Trebati,
quid faciam praescribe. 'Quiescas.' Ne faciam, inquis,
omnino versus? 'Aio.' Peream male si non
optimum erat: verum nequeo dormire. 'Ter uncti
transnanto Tiberim somno quibus est opus alto,
irriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut si tantus amor scribendi te rapit, aude
Caesaris invicti res dicere, multa laborum
praemia laturus.' Cupidum, pater optime, vires
deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
agmina nec fracta pereuntes cuspide Gallos
aut labentis equo describat vulnera Parthi.
'Attamen et iustum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius.' Haud mihi deero

1 videor

cum res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
verba per attentam non ibunt Caesaris aurem,
cui male si palpere recalcitrat undique tutus.
'Quanto rectius hoc quam tristi laedere versu
Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem,
cum sibi quisque timet, quamquam est intactus, et odit!'
Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto
accessit fervor capiti numerusque lucernis.
Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem
pugnis; quot capitum vivunt, totidem studiorum
milia: me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu nostrum melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
credebat libris, neque, si male cesserat, usquam
decurrens alio, neque si bene; quo fit ut omnis
votiva pateat veluti descripta tabella
vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Apulus anceps:
nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus,
missus ad hoc, pulsis, vetus est ut fama, Sabellis,
quo ne per vacuum Romano incurreret hostis,
sive quod Apula gens seu quod Lucania bellum
incuteret violenta. Sed hic stilus haud petet ultro
quemquam animantem et me veluti custodiet ensis
vagina tectus; quem cur destringere coner
tutus ab infestis latronibus? O pater et rex
Iuppiter, ut pereat positum robigine telum,
nec quisquam noceat cupido mihi pacis! At ille
qui me commorit, (melius non tangere, clamo)
flebit et insignis tota cantabitur urbe.

Cervius iratus leges minitatur et urnam,
Canidia Albuci quibus est inimica venenum,
grande malum Turius, si quid se iudice certes.
Ut quo quisque valet suspectos terreat, utque
imperet hoc natura potens, sic collige mecum :
dente lupus, cornu taurus petit : unde nisi intus
monstratum ? Scaevae vivacem crede nepoti
matrem ; nil faciet sceleris pia dextera : mirum,
ut neque calce lupus quemquam neque dente petit
bos :
sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam : seu me tranquilla senectus
exspectat seu Mors atris circumvolat alis,
dives, inops, Romae, seu fors ita iusserit, exul,
quisquis erit vitae scribam color. 'O puer, ut sis
vitalis metuo, et maiorum ne quis amicus
frigore te feriat.' Quid, cum est Lucilius ausus
primus in hunc operis componere carmina morem,
detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
cederet, introrsum turpis, num Laelius aut qui
duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
ingenio offensi aut laeso doluere Metello
famosisque Lupo cooperto versibus ? Atqui
primores populi arripuit populumque tributim,
scilicet uni aequus virtuti atque eius amicis.
Quin ubi se a vulgo et scaena in secreta remorant
virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli,
nugari cum illo et discincti ludere donec
decoqueretur olus soliti. Quicquid sum ego, quamvis
infra Lucili censum ingeniumque, tamen me
cum magnis vixisse invita fatebitur usque

invidia, et fragili quaerens illidere dentem
offendet solido; nisi quid tu, docte Trebati,
dissentis. 'Equidem nihil hinc diffindere possum;
sed tamen ut monitus caveas, ne forte negoti
incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
iudiciumque.' Esto, si quis mala; sed bona si quis
iudice condiderit laudatus Caesare? si quis
opprobriis dignum latraverit, integer ipse?
'Solventur risu tabulae, tu missus abibis.'

II

QUAE virtus et quanta, boni, sit vivere parvo
(nec meus hic sermo est, sed quae praecepit Ofellus
rusticus, abnormis sapiens, crassaque Minerva,)
discite, non inter lances mensasque nitentes
cum stupet insanis acies fulgoribus et cum
acclinis falsis animus meliora recusat,
verum hic impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam si potero. Male verum examinat omnis
corruptus iudex. Leporem sectatus equove
lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
militia assuetum graecari, seu pila velox
molliter austerum studio fallente laborem,
seu te discus agit, pete cedentem aëra disco;
cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno

79 diffingere   3 abnormi

ne biberis diluta. Foris est promus et atrum
defendens pisces hiemat mare: cum sale panis
latrantem stomachum bene leniet. Unde putas aut
qui partum? Non in caro nidore voluptas
summa sed in te ipso est. Tu pulmentaria quaere
sudando; pinguem vitiis albumque neque ostrea
nec scarus aut poterit peregrina iuvare lagois.
Vix tamen eripiam posito pavone velis quin
hoc potius quam gallina tergere palatum,
corruptus vanis rerum, quia veneat auro
rara avis et picta pandat spectacula cauda;
tamquam ad rem attineat quicquam. Num vesceris ista
quam laudas pluma? Cocto num adest honor idem?
Carne tamen quamvis distat nil, hac magis illam
imparibus formis deceptum te petere! Esto:
unde datum sentis lupus hic Tiberinus an alto
captus hiet, pontesne inter iactatus an amnis
ostia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrem
mullum in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species video: quo pertinet ergo
proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
maiorem natura modum dedit, his breve pondus.
Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit.
'Porrectum magno magnum spectare catino
vellem,' ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos,
praesentes Austri, coquite horum obsonia,—quamquam
putet aper rhombusque recens, mala copia quando

29 illa 30 patet

aegrum sollicitat stomachum, cum rapula plenus
atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
pauperies epulis regum; nam vilibus ovis
nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
Galloni praeconis erat acipensere mensa
infamis. Quid? tunc rhombos minus aequora alebant?
Tutus erat rhombus tutoque ciconia nido
donec vos auctor docuit praetorius. Ergo
si quis nunc mergos suaves edixerit assos,
parebit pravi docilis Romana iuventus.
Sordidus a tenui victu distabit, Ofello
iudice; nam frustra vitium vitaveris illud
si te alio pravum detorseris. Avidienus,
cui Canis ex vero ductum cognomen adhaeret,
quinquennes oleas est et silvestria corna,
ac nisi mutatum parcit defundere vinum, et
cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
ille repotia natales aliosve dierum
festos albatus celebret, cornu ipse bilibri
caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
utrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis, aiunt.
Mundus erit qua non offendat sordibus, atque
in neutram partem cultus miser. Hic neque servis,
Albuci senis exemplo, dum munia didit
saevus erit; nec sic ut simplex Naevius unctam
convivis praebebit aquam; vitium hoc quoque magnum.

53 distabat *codd. plerique* 56 dictum

Accipe nunc victus tenuis quae quantaque secum
afferat. Imprimis valeas bene: nam variae res
ut noceant homini credas, memor illius escae
quae simplex olim tibi sederit; at simul assis
miscueris elixa, simul conchylia turdis,
dulcia se in bilem vertent stomachoque tumultum
lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis
cena desurgat dubia? Quin corpus onustum
hesternis vitiis animum quoque praegravat una,
atque affigit humo divinae particulam aurae.
Alter ubi dicto citius curata sopori
membra dedit vegetus praescripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam,
sive diem festum rediens advexerit annus,
seu recreare volet tenuatum corpus, ubique
accedent anni et tractari mollius aetas
imbecilla volet; tibi quidnam accedet ad istam
quam puer et validus praesumis mollitiem, seu
dura valetudo inciderit seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
illis nullus erat sed credo hac mente, quod hospes
tardius adveniens vitiatum commodius quam
integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famae quae carmine gratior aurem
occupat humanam: grandes rhombi patinaeque
grande ferunt una cum damno dedecus; adde
iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
et frustra mortis cupidum, cum deerit egenti

95 occupet

as, laquei pretium. 'Iure,' inquit, 'Trausius istis
iurgatur verbis; ego vectigalia magna
divitiasque habeo tribus amplas regibus.' Ergo
quod superat non est melius quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam, te divite? Quare
templa ruunt antiqua deum? Cur, improbe, carae
non aliquid patriae tanto emetiris acervo?
Uni nimirum recte tibi semper erunt res.
O magnus posthac inimicis risus! Uterne
ad casus dubios fidet sibi certius? Hic qui
pluribus adsuerit mentem corpusque superbum,
an qui contentus parvo metuensque futuri
in pace ut sapiens aptarit idonea bello?
Quo magis his credas, puer hunc ego parvus Ofellum
integris opibus novi non latius usum
quam nunc accisis. Videas metato in agello
cum pecore et gnatis fortem mercede colonum,
'Non ego,' narrantem, 'temere edi luce profesta
quicquam praeter olus fumosae cum pede pernae.
Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
vicinus, bene erat non piscibus urbe petitis,
sed pullo atque haedo; tum pensilis uva secundas
et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat culpa potare magistra,
ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
explicuit vino contractae seria frontis.
Saeviat atque novos moveat Fortuna tumultus;
quantum hinc imminuet? Quanto aut ego parcius
aut vos,
O pueri, nituistis ut huc novus incola venit?

Nam propriae telluris erum natura neque illum
nec me nec quemquam statuit: nos expulit ille;
illum aut nequities aut vafri inscitia iuris,
postremum expellet certe vivacior heres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
dictus, erit nulli proprius, sed cedet in usum
nunc mihi nunc alii. Quocirca vivite fortes
fortiaque adversis opponite pectora rebus.'

III

'Sic raro scribis, ut toto non quater anno
membranam poscas, scriptorum quaeque retexens,
iratus tibi quod vini somnique benignus
nil dignum sermone canas. Quid fiet? At ipsis
Saturnalibus huc fugisti. Sobrius ergo
dic aliquid dignum promissis: incipe. Nil est:
culpantur frustra calami, immeritusque laborat
iratis natus paries dis atque poëtis.
Atqui vultus erat multa et praeclara minantis
si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro,
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relicta?
Contemnere miser; vitanda est improba Siren
desidia, aut quicquid vita meliore parasti
ponendum aequo animo.' Di te, Damasippe, deaeque
verum ob consilium donent tonsore. Sed unde

1 si

tam bene me nosti? 'Postquam omnis res mea Ianum
ad medium fracta est aliena negotia curo,
excussus propriis. Olim nam quaerere amabam
quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere,
quid sculptum infabre, quid fusum durius esset;
callidus huic signo ponebam milia centum;
hortos egregiasque domos mercarier unus
cum lucro noram; unde frequentia Mercuriale
imposuere mihi cognomen compita.' Novi,
et miror morbi purgatum te illius. 'Atqui
emovit veterem mire novus, ut solet in cor
traiecto lateris miseri capitisve dolore,
ut lethargicus hic cum fit pugil et medicum urget.'
dum ne quid simile huic. esto ut libet. 'O bone, ne te
frustrere, insanis et tu stultique prope omnes,
si quid Stertinius veri crepat, unde ego mira
descripsi docilis praecepta haec, tempore quo me
solatus iussit sapientem pascere barbam
atque a Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam male re gesta cum vellem mittere operto
me capite in flumen, dexter stetit et, Cave faxis
te quicquam indignum; pudor, inquit, te malus angit,
insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primum nam inquiram quid sit furere: hoc si erit in te
solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia et quemcunque inscitia veri
caecum agit, insanum Chrysippi porticus et grex

autumat. Haec populos, haec magnos formula reges
excepto sapiente tenet. Nunc accipe, quare
desipiant omnes aeque ac tu, qui tibi nomen
insano posuere. Velut silvis, ubi passim
palantes error certo de tramite pellit,
ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utrique
error, sed variis illudit partibus; hoc te
crede modo insanum, nihilo ut sapientior ille,
qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum
stultitiae nihilum metuenda timentis, ut ignes,
ut rupes fluviosque in campo obstare queratur;
alterum et huic varum et nihilo sapientius ignes
per medios fluviosque ruentis. Clamet amica
mater, honesta soror, cum cognatis pater, uxor:
'Hic fossa est ingens, hic rupes maxima, serva!'
Non magis audierit quam Fufius ebrius olim,
cum Ilionam edormit, Catienis mille ducentis
'Mater, te appello!' clamantibus. Huic ego vulgus
errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
integer est mentis Damasippi creditor. Esto!
Accipe quod numquam reddas mihi, si tibi dicam,
tune insanus eris si acceperis? an magis excors
reiecta praeda quam praesens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio; non est satis: adde Cicutae
nodosi tabulas centum, mille adde catenas:
effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus.
Cum rapies in ius malis ridentem alienis,
fiet aper, modo avis, modo saxum et cum volet arbor.

Si male rem gerere insani est, contra bene sani,
putidius multo cerebrum est, mihi crede, Perelli,
dictantis quod tu numquam rescribere possis.
Audire atque togam iubeo componere, quisquis
ambitione mala aut argenti pallet amore,
quisquis luxuria tristive superstitione
aut alio mentis morbo calet; huc propius me,
dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima avaris,
nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes Staberi summam incidere sepulcro:
ni sic fecissent gladiatorum dare centum
damnati populo paria atque epulum arbitrio Arri,
frumenti quantum metit Africa. 'Sive ego prave
seu recte hoc volui, ne sis patruus mihi.' Credo
hoc Staberi prudentem animum vidisse. 'Quid ergo
sensit cum summam patrimoni insculpere saxo
heredes voluit?' Quoad vixit credidit ingens
pauperiem vitium et cavit nihil acrius, ut si
forte minus locuples uno quadrante perisset
ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
virtus, fama, decus, divina humanaque pulchris
divitiis parent; quas qui construxerit ille
clarus erit, fortis, iustus. Sapiensne? Etiam; et rex,
et quicquid volet. Hoc veluti virtute paratum
speravit magnae laudi fore. Quid simile isti
Graecus Aristippus? qui servos proicere aurum
in media iussit Libya, quia tardius irent
propter onus segnes. Uter est insanior horum?

Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
nec studio citharae nec Musae deditus ulli;
si scalpra et formas non sutor, nautica vela
aversus mercaturis; delirus et amens
undique dicatur merito. Qui discrepat istis
qui nummos aurumque recondit, nescius uti
compositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
porrectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
audeat esuriens dominus contingere granum,
ac potius foliis parcus vescatur amaris;
si positis intus Chii veterisque Falerni
mille cadis—nihil est, tercentum milibus—acre
potet acetum; age, si et stramentis incubet, unde-
octoginta annos natus, cui stragula vestis,
blattarum ac tinearum epulae, putrescat in arca;
nimirum insanus paucis videatur, eo quod
maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius aut etiam haec libertus ut ebibat heres,
dis inimice senex, custodis? Ne tibi desit?
Quantulum enim summae curtabit quisque dierum,
ungere si caules oleo meliore caputque
coeperis impexa foedum porrigine? Quare,
si quidvis satis est, periuras, surripis, aufers
undique? Tun sanus? Populum si caedere saxis
incipias servosque tuos quos aere pararis,
insanum te omnes pueri clamentque puellae:
cum laqueo uxorem interimis matremque veneno
incolumi capite es. Quid enim, neque tu hoc facis
Argis,

nec ferro ut demens genitricem occidis Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente,
ac non ante malis dementem actum Furiis quam
in matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus male tutae mentis Orestes
nil sane fecit quod tu reprehendere possis:
non Pyladen ferro violare aususve sororem
Electram, tantum maledicit utrique vocando
hanc Furiam, hunc aliud iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla vappamque profestis,
quondam lethargo grandi est oppressus, ut heres
iam circum loculos et claves laetus ovansque
curreret. Hunc medicus multum celer atque fidelis
excitat hoc pacto: mensam poni iubet atque
effundi saccos nummorum, accedere plures
ad numerandum; hominem sic erigit; addit et illud:
'Ni tua custodis, avidus iam haec auferet heres.'
'Men vivo?' 'Ut vivas igitur, vigila: hoc age.'
'Quid vis?'
'Deficient inopem venae te ni cibus atque
ingens accedit stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? Agedum, sume hoc ptisanarium oryzae.'
'Quanti emptae?' 'Parvo.' 'Quanti ergo?' 'Octussibus.' 'Eheu!
Quid refert morbo an furtis pereamque rapinis?'
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
Stultus et insanus. Quid, si quis non sit avarus,
continuo sanus? Minime. 'Cur, Stoïce?' Dicam.

Non est cardiacus (Craterum dixisse putato)
hic aeger: recte est igitur surgetque? Negabit,
quod latus aut renes morbo temptentur acuto.
Non est periurus neque sordidus:—immolet aequis
hic porcum Laribus: verum ambitiosus et audax:—
naviget Anticyram. Quid enim differt, barathrone
dones quicquid habes an numquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusi duo praedia, dives
antiquo censu, gnatis divisse duobus
fertur et hoc moriens pueris dixisse vocatis
ad lectum: 'Postquam te talos, Aule, nucesque
ferre sinu laxo, donare et ludere vidi,
te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem;
extimui ne vos ageret vesania discors,
tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam
Quare per divos oratus uterque Penates,
tu cave ne minuas, tu ne maius facias id
quod satis esse putat pater et natura coërcet.
Praeterea ne vos titillet gloria, iure
iurando obstringam ambo: uter aedilis fueritve
vestrum praetor, is intestabilis et sacer esto.
In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
latus ut in Circo spatiere et aëneus ut stes,
nudus agris, nudus nummis, insane, paternis;
scilicet ut plausus quos fert Agrippa feras tu,
astuta ingenuum vulpes imitata leonem.'
Ne quis humasse velit Aiacem, Atrida, vetas cur?
'Rex sum.' Nil ultra quaero plebeius. 'Et aequam
rem imperito; ac si cui videor non iustus, inulto
dicere quod sentit permitto.' Maxime regum,
di tibi dent capta classem reducere Troia!

Ergo consulere et mox respondere licebit?
'Consule.' Cur Aiax, heros ab Achille secundus,
putescit toties servatis clarus Achivis,
gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato,
per quem tot iuvenes patrio caruere sepulcro?
'Mille ovium insanus morti dedit, inclitum Ulixen
et Menelaum una mecum se occidere clamans.'
Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
ante aras spargisque mola caput, improbe, salsa,
rectum animi servas? 'Quorsum?' Insanus quid enim Aiax
fecit cum stravit ferro pecus? Abstinuit vim
uxore et gnato; mala multa precatus Atridis,
non ille aut Teucrum aut ipsum violavit Ulixen.
'Verum ego, ut haerentes adverso litore naves
eriperem, prudens placavi sanguine divos.'
Nempe tuo, furiose. 'Meo, sed non furiosus.'
Qui species alias veri scelerisque tumultu
permixtas capiet, commotus habebitur, atque
stultitiane erret nihilum distabit an ira.
Aiax immeritos cum occidit desipit agnos:
cum prudens scelus ob titulos admittis inanes,
stas animo, et purum est vitio tibi, cum tumidum est, cor?
Si quis lectica nitidam gestare amet agnam,
huic vestem, ut gnatae, paret ancillas, paret aurum,
Rufam aut Posillam appellet fortique marito
destinet uxorem; interdicto huic omne adimat ius
praetor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si quis gnatam pro muta devovet agna

201 servas cursum? *coni. Bothius* 208 veris

integer est animi? Ne dixeris. Ergo ubi prava
stultitia, hic summa est insania; qui sceleratus,
et furiosus erit; quem cepit vitrea fama,
hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam et Nomentanum arripe mecum:
vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimoni mille talenta
edicit piscator uti, pomarius, auceps,
unguentarius ac Tusci turba impia vici,
cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,
mane domum veniant. Quid tum? Venere frequentes.
Verba facit leno: 'Quicquid mihi, quicquid et horum
cuique domi est, id crede tuum et vel nunc pete vel cras.'
Accipe quid contra iuvenis responderit aequus:
'In nive Lucana dormis ocreatus ut aprum
cenem ego; tu pisces hiberno ex aequore verris.
Segnis ego, indignus qui tantum possideam: aufer:
sume tibi decies; tibi tantumdem; tibi triplex
unde uxor media currit de nocte vocata.'
Filius Aesopi detractam ex aure Metellae,
scilicet ut decies solidum absorberet, aceto
diluit insignem bacam: qui sanior ac si
illud idem in rapidum flumen iaceretve cloacam?
Quinti progenies Arri, par nobile fratrum,
nequitia et nugis pravorum et amore gemellum,
luscinias soliti impenso prandere coëmptas,
quorsum abeant? Sani ut creta, an carbone notati?

Aedificare casas, plostello adiungere mures,
ludere par impar, equitare in harundine longa,
si quem delectet barbatum, amentia verset.
Si puerilius his ratio esse evincet amare,
nec quicquam differre utrumne in pulvere, trimus
quale prius, ludas opus, an meretricis amore
sollicitus plores, quaero, faciasne quod olim
mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
fasciolas, cubital, focalia, potus ut ille
dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
postquam est impransi correptus voce magistri?
Porrigis irato puero cum poma recusat:
'Sume, catelle!' negat: si non des, optet: amator
exclusus qui distat, agit ubi secum, eat an non,
quo rediturus erat non arcessitus, et haeret
invisis foribus? 'Nec nunc, cum me vocet ultro,
accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit; revocat: redeam? Non si obsecret.' Ecce
servus non paulo sapientior: 'O ere, quae res
nec modum habet neque consilium ratione modoque
tractari non vult. In amore haec sunt mala, bellum,
pax rursum: haec si quis tempestatis prope ritu
mobilia et caeca fluitantia sorte laboret
reddere certa sibi, nihilo plus explicet ac si
insanire paret certa ratione modoque.'
Quid, cum Picenis excerpens semina pomis
gaudes si cameram percusti forte, penes te es?
Quid, cum balba feris annoso verba palato,
aedificante casas qui sanior? Adde cruorem
stultitiae atque ignem gladio scrutare. Modo, inquam,

Hellade percussa Marius cum praecipitat se
cerritus fuit, an commotae crimine mentis
absolves hominem et sceleris damnabis eundem
ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
lautis mane senex manibus currebat et, 'Unum—
quid tam magnum?' addens,—'unum me surpite morti,
dis etenim facile est!' orabat; sanus utrisque
auribus atque oculis; mentem, nisi litigiosus,
exciperet dominus cum venderet. Hoc quoque vulgus
Chrysippus ponet fecunda in gente Meneni.
'Iuppiter, ingentes qui das adimisque dolores,'
mater ait pueri menses iam quinque cubantis,
'Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
mane die quo tu indicis ieiunia nudus
in Tiberi stabit.' Casus medicusve levarit
aegrum ex praecipiti, mater delira necabit
in gelida fixum ripa febrimque reducet;
quone malo mentem concussa? Timore deorum.
Haec mihi Stertinius, sapientum octavus, amico
arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me totidem audiet atque
respicere ignoto discet pendentia tergo.'
Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris,
qua me stultitia, quoniam non est genus unum,
insanire putas? Ego nam videor mihi sanus.
'Quid, caput abscissum manibus cum portat Agave
nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?'

303 demens cum

Stultum me fateor, liceat concedere veris,
atque etiam insanum; tantum hoc edissere, quo me
aegrotare putes animi vitio? 'Accipe: primum
aedificas, hoc est, longos imitaris ab imo
ad summum totus moduli bipedalis, et idem
corpore maiorem rides Turbonis in armis
spiritum et incessum: qui ridiculus minus illo?
An quodcumque facit Maecenas te quoque verum est
tantum dissimilem et tanto certare minorem?
Absentis ranae pullis vituli pede pressis,
unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
belua cognatos eliserit. Illa rogare
quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?
"Maior dimidio." "Num tanto?" Cum magis atque
se magis inflaret, "Non si te ruperis," inquit,
"par eris." Haec a te non multum abludit imago.
Adde poëmata nunc, hoc est, oleum adde camino;
quae si quis sanus fecit sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem.' Iam desine. 'Cultum
maiorem censu.' Teneas, Damasippe, tuis te.
'Mille puellarum, puerorum mille furores.'
O maior tandem parcas, insane, minori!

IV

UNDE et quo Catius? 'Non est mihi tempus aventi
ponere signa novis praeceptis, qualia vincent
Pythagoran Anytique reum doctumque Platona.'
Peccatum fateor, cum te sic tempore laevo

interpellarim; sed des veniam bonus oro.
Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox,
sive est naturae hoc sive artis, mirus utroque.
'Quin id erat curae quo pacto cuncta tenerem,
utpote res tenues tenui sermone peractas.'
Ede hominis nomen, simul et Romanus an hospes.
'Ipsa memor praecepta canam, celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit illa memento,
ut suci melioris et ut magis alba rotundis,
ponere; namque marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano qui siccis crevit in agris
dulcior; irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
ne gallina malum responset dura palato,
doctus eris vivam mixto mersare Falerno;
hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
natura est; aliis male creditur. Ille salubres
aestates peraget qui nigris prandia moris
finiet, ante gravem quae legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,
mendose, quoniam vacuis committere venis
nil nisi lene decet; leni praecordia mulso
prolueris melius. Si dura morabitur alvus,
mitulus et viles pellent obstantia conchae
et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunae;
sed non omne mare est generosae fertile testae.
Murice Baiano melior Lucrina peloris,
ostrea Circeiis, Miseno oriuntur echini,
pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cenarum quivis temere arroget artem,

non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara pisces averrere mensa
ignarum quibus est ius aptius et quibus assis
languidus in cubitum iam se conviva reponet.
Umber et iligna nutritus glande rotundas
curvat aper lances carnem vitantis inertem;
nam Laurens malus est, ulvis et harundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper edules.
Fecundae leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quae natura et foret aetas,
ante meum nulli patuit quaesita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re una consumere curam;
ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si caelo suppones vina sereno
nocturna si quid crassi est tenuabitur aura,
et decedet odor nervis inimicus; at illa
integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet faece Falerna
vina columbino limum bene colligit ovo,
quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
potorem cochlea; nam lactuca innatat acri
post vinum stomacho; perna magis ac magis hillis
flagitat immorsus refici; quin omnia malit
quaecumque immundis fervent allata popinis.
Est operae pretium duplicis pernoscere iuris
naturam. Simplex e dulci constat olivo,
quod pingui miscere mero muriaque decebit,

non alia quam qua Byzantia putuit orca.
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis
Corycioque croco sparsum stetit, insuper addes
pressa Venafranae quod baca remisit olivae.
Picenis cedunt pomis Tiburtia suco;
nam facie praestant. Venucula convenit ollis;
rectius Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego faecem primus et allec,
primus et invenior piper album cum sale nigro
incretum puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium dare milia terna macello
angustoque vagos pisces urgere catino.
Magna movet stomacho fastidia, seu puer unctis
tractavit calicem manibus dum furta ligurrit;
sive gravis veteri craterae limus adhaesit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus
consistit sumptus? Neglectis flagitium ingens.
Ten lapides varios lutulenta radere palma
et Tyrias dare circum inluta toralia vestes,
oblitum quanto curam sumptumque minorem
haec habeant, tanto reprehendi iustius illis
quae nisi divitibus nequeant contingere mensis?'
Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
ducere me auditum, perges quocumque, memento.
Nam quamvis memori referas mihi pectore cuncta,
non tamen interpres tantundem iuveris. Adde
vultum habitumque hominis, quem tu vidisse beatus
non magni pendis, quia contigit; at mihi cura
non mediocris inest, fontes ut adire remotos
atque haurire queam vitae praecepta beatae.

V

Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata petenti
responde, quibus amissas reparare queam res
artibus atque modis. Quid rides? 'Iamne doloso
non satis est Ithacam revehi patriosque penates
aspicere?' O nulli quicquam mentite, vides ut
nudus inopsque domum redeam, te vate, neque illic
aut apotheca procis intacta est aut pecus; atqui
et genus et virtus nisi cum re vilior alga est.
'Quando pauperiem, missis ambagibus, horres,
accipe qua ratione queas ditescere. Turdus
sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc
res ubi magna nitet domino sene; dulcia poma
et quoscumque feret cultus tibi fundus honores
ante Larem gustet venerabilior Lare dives;
qui quamvis periurus erit, sine gente, cruentus
sanguine fraterno, fugitivus, ne tamen illi
tu comes exterior si postulet ire recuses.'
Utne tegam spurco Damae latus? Haud ita Troiae
me gessi certans semper melioribus. 'Ergo
pauper eris.' Fortem hoc animum tolerare iubebo;
et quondam maiora tuli. Tu protinus unde
divitias aerisque ruam dic, augur, acervos.
'Dixi equidem et dico: captes astutus ubique
testamenta senum, neu, si vafer unus et alter
insidiatorem praeroso fugerit hamo,
aut spem deponas aut artem illusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim,
vivet uter locuples sine natis, improbus, ultro

qui meliorem audax vocet in ius, illius esto
defensor ; fama civem causaque priorem
sperne, domi si natus erit fecundave coniunx.
"Quinte," puta, aut "Publi," (gaudent praenomine molles
auriculae) "tibi me virtus tua fecit amicum ;
ius anceps novi, causas defendere possum ;
eripiet quivis oculos citius mihi, quam te
contemptum cassa nuce pauperet ; haec mea cura est,
ne quid tu perdas neu sis iocus." Ire domum atque
pelliculam curare iube ; fi cognitor ipse,
persta atque obdura, seu rubra Canicula findet
infantes statuas, seu pingui tentus omaso
Furius hibernas cana nive conspuet Alpes.
Nonne vides, aliquis cubito stantem prope tangens
inquiet, ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures adnabunt thunni et cetaria crescent.
Si cui praeterea validus male filius in re
praeclara sublatus aletur, ne manifestum
caelibis obsequium nudet te, leniter in spem
adrepe officiosus, ut et scribare secundus
heres et, si quis casus puerum egerit Orco,
in vacuum venias : perraro haec alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
abnuere et tabulas a te removere memento.
Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo
cera velit versu ; solus multisne coheres,
veloci percurre oculo. Plerumque recoctus
scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
captatorque dabit risus Nasica Corano.'

Num furis? an prudens ludis me obscura canendo?
'O Laërtiade, quicquid dicam aut erit aut non:
divinare etenim magnus mihi donat Apollo.'
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
'Tempore quo iuvenis Parthis horrendus, ab alto
demissum genus Aenea, tellure marique
magnus erit, forti nubet procera Corano
filia Nasicae metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit atque
ut legat orabit; multum Nasica negatas
accipiet tandem et tacitus leget, invenietque
nil sibi legatum praeter plorare suisque.
Illud ad haec iubeo: mulier si forte dolosa
libertusve senem delirum temperet, illis
accedas socius; laudes, lauderis ut absens.
Adiuvat hoc quoque; sed vincit longe prius ipsum
expugnare caput. Scribet mala carmina vecors:
laudato. Scortator erit: cave te roget; ultro
Penelopam facilis potiori trade.' Putasne?
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
quam nequiere proci recto depellere cursu?
'Venit enim magnum donandi parca iuventus,
nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae.
Sic tibi Penelope frugi est, quae si semel uno
de sene gustarit tecum partita lucellum,
ut canis a corio numquam absterrebitur uncto.
Me sene quod dicam factum est: anus improba Thebis
ex testamento sic est elata: cadaver
unctum oleo largo nudis umeris tulit heres,
scilicet elabi si posset mortua; credo

quod nimium institerat viventi. Cautus adito:
neu desis operae neve immoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendet garrulus; ultra
non etiam sileas. Davus sis comicus atque
stes capite obstipo, multum similis metuenti.
Obsequio grassare; mone, si increbruit aura,
cautus uti velet carum caput; extrahe turba
oppositis umeris; aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari; donec Ohe! iam
ad caelum manibus sublatis dixerit, urge,
crescentem tumidis infla sermonibus utrem
Cum te servitio longo curaque levarit,
et certum vigilans, QUARTAE SIT PARTIS ULIXES,
audieris, HERES: 'Ergo nunc Dama sodalis
nusquam est? Unde mihi tam fortem tamque fidelem?'
sparge subinde, et, si paulum potes, illacrimare: est
gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
permissum arbitrio sine sordibus exstrue; funus
egregie factum laudet vicinia. Si quis
forte coheredum senior male tussiet, huic tu
dic, ex parte tua seu fundi sive domus sit
emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
imperiosa trahit Proserpina; vive valeque.'

VI

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus,
hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons
et paulum silvae super his foret. Auctius atque
di melius fecere. Bene est. Nil amplius oro.

Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.
Si neque maiorem feci ratione mala rem
nec sum facturus vitio culpave minorem;
si veneror stultus nihil horum: 'O si angulus ille
proximus accedat qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quae mihi monstret, ut illi
thesauro invento qui mercennarius agrum
illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule!'; si quod adest gratum iuvat, hac prece te oro:
pingue pecus domino facias et cetera praeter
ingenium, utque soles custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
quid prius illustrem satiris musaque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit nec plumbeus Auster
autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.
Matutine pater, seu, Iane, libentius audis,
unde homines operum primos vitaeque labores
instituunt, sic dis placitum, tu carminis esto
principium. Romae sponsorem me rapis: 'Eia,
ne prior officio quisquam respondeat, urge.'
Sive Aquilo radit terras seu bruma nivalem
interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo quod mi obsit clare certumque locuto,
luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
'Quid vis, insane, et quas res agis?' improbus urget
iratis precibus; 'tu pulses omne quod obstat,
ad Maecenatem memori si mente recurras?'
Hoc iuvat et melli est; non mentiar. At simul atras

ventum est Esquilias aliena negotia centum
per caput et circa saliunt latus. ‘Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.’
‘De re communi scribae magna atque nova te
orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.’
‘Imprimat his, cura, Maecenas signa tabellis.’
Dixeris, ‘Experiar:’ ‘Si vis, potes,’ addit et instat.
Septimus octavo propior iam fugerit annus
ex quo Maecenas me coepit habere suorum
in numero; dumtaxat ad hoc, quem tollere raeda
vellet iter faciens et cui concredere nugas
hoc genus: ‘Hora quota est? Thrax est Gallina
    Syro par?
Matutina parum cautos iam frigora mordent:’
et quae rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam
invidiae noster. Ludos spectaverat una,
luserat in campo: ‘Fortunae filius!’ omnes.
Frigidus a Rostris manat per compita rumor:
quicumque obvius est me consulit: ‘O bone, nam te
scire deos quoniam propius contingis oportet;
numquid de Dacis audisti?’ Nil equidem. ‘Ut tu
semper eris derisor!’ At omnes di exagitent me
si quicquam. ‘Quid, militibus promissa Triquetra
praedia Caesar an est Itala tellure daturus?’
Iurantem me scire nihil mirantur ut unum
scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur haec inter misero lux non sine votis:
O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit
nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?

O quando faba Pythagorae cognata simulque
uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes cenaeque deum! quibus ipse meique
ante Larem proprium vescor vernasque procaces
pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est
siccat inaequales calices conviva, solutus
legibus insanis, seu quis capit acria fortis
pocula seu modicis uvescit laetius. Ergo
sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
nec male necne Lepos saltet; sed quod magis ad nos
pertinet et nescire malum est agitamus: utrumne
divitiis homines an sint virtute beati;
quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos;
et quae sit natura boni summumque quid eius.
Cervius haec inter vicinus garrit aniles
ex re fabellas. Si quis nam laudat Arelli
sollicitas ignarus opes, sic incipit: 'Olim
rusticus urbanum murem mus paupere fertur
accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
asper et attentus quaesitis, ut tamen artum
solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille
sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
aridum et ore ferens acinum semesaque lardi
frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
vincere tangentis male singula dente superbo;
cum pater ipse domus palea porrectus in horna
esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc: "Quid te iuvat," inquit, "amice,
praerupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?

Carpe viam, mihi crede, comes; terrestria quando
mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
aut magno aut parvo leti fuga: quo, bone, circa,
dum licet in rebus iucundis vive beatus;
vive memor quam sis aevi brevis." Haec ubi dicta
agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde
ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
moenia nocturni subrepere. Iamque tenebat
nox medium caeli spatium, cum ponit uterque
in locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
tincta super lectos canderet vestis eburnos,
multaque de magna superessent fercula cena,
quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
agrestem, veluti succinctus cursitat hospes
continuatque dapes nec non verniliter ipsis
fungitur officiis, praelambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte bonisque
rebus agit laetum convivam, cum subito ingens
valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magisque
exanimes trepidare simul domus alta Molossis
personuit canibus. Tum rusticus: "Haud mihi vita
est opus hac," ait, "et valeas; me silva cavusque
tutus ab insidiis tenui solabitur ervo." '

VII

'IAMDUDUM ausculto et cupiens tibi dicere servus
pauca reformido.' Davusne? 'Ita, Davus, amicum
mancipium domino et frugi quod sit satis, hoc est

ut vitale putes.' Age, libertate Decembri,
quando ita maiores voluerunt, utere; narra.
'Pars hominum vitiis gaudet constanter et urget
propositum; pars multa natat, modo recta capessens,
interdum pravis obnoxia. Saepe notatus
cum tribus anellis, modo laeva Priscus inani,
vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas,
aedibus ex magnis subito se conderet, unde
mundior exiret vix libertinus honeste;
iam moechus Romae, iam mallet doctus Athenis
vivere, Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi iusta cheragra
contudit articulos, qui pro se tolleret atque
mitteret in phimum talos, mercede diurna
conductum pavit; quanto constantior isdem
in vitiis, tanto levius miser ac prior illo,
qui iam contento, iam laxo fune laborat.'
Non dices hodie, quorsum haec tam putida tendant,
furcifer? 'Ad te, inquam.' Quo pacto, pessime? 'Laudas
fortunam et mores antiquae plebis, et idem
si quis ad illa deus subito te agat usque recuses,
aut quia non sentis quod clamas rectius esse,
aut quia non firmus rectum defendis, et haeres
nequiquam caeno cupiens evellere plantam.
Romae rus optas, absentem rusticus urbem
tollis ad astra levis. Si nusquam es forte vocatus
ad cenam laudas securum olus ac, velut usquam
vinctus eas, ita te felicem dicis amasque

13 doctor

quod nusquam tibi sit potandum. Iusserit ad se
Maecenas serum sub lumina prima venire
convivam: "Nemon oleum feret ocius? Ecquis
audit?" cum magno blateras clamore fugisque.
Mulvius et scurrae tibi non referenda precati
discedunt. "Etenim fateor me," dixerit ille,
"Duci ventre levem, nasum nidore supinor,
imbecillus, iners, si quid vis adde popino.
Tu, cum sis quod ego et fortassis nequior, ultro
insectere velut melior verbisque decoris
obvolvas vitium?" Quid, si me stultior ipso
quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
me vultu terrere; manum stomachumque teneto,
dum quae Crispini docuit me ianitor edo.
Te coniunx aliena capit, meretricula Davum:
peccat uter nostrum cruce dignius? Acris ubi me
natura intendit, sub clara nuda lucerna
quaecumque excepit turgentis verbera caudae,
clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
dimittit neque famosum neque sollicitum ne
ditior aut formae melioris meiat eodem.
Tu cum proiectis insignibus, anulo equestri
Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama
turpis, odoratum caput obscurante lacerna,
non es quod simulas? Metuens induceris atque
altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert uri virgis, ferroque necari
auctoratus eas, an turpi clausus in arca,
quo te demisit peccati conscia erilis,
contractum genibus tangas caput? Estne marito

34 fert 35 furis

matronae peccantis in ambo iusta potestas?
In corruptorem vel iustior. Illa tamen se
non habitu mutatve loco, peccatve superne.
Cum te formidet mulier neque credat amanti,
ibis sub furcam prudens, dominoque furenti
committes rem omnem et vitam et cum corpore famam.
Evasti: credo metues doctusque cavebis:
quaeres quando iterum paveas iterumque perire
possis, o toties servus! Quae belua ruptis,
cum semel effugit, reddit se prava catenis?
Non sum moechus, ais. Neque ego hercule fur ubi vasa
praetereo sapiens argentea: tolle periclum,
iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque
tot tantisque minor, quem ter vindicta quaterque
imposita haud unquam misera formidine privet?
Adde super, dictis quod non levius valeat: nam
sive vicarius est qui servo paret, uti mos
vester ait, seu conservus, tibi quid sum ego? Nempe
tu mihi qui imperitas alii servis miser atque
duceris ut nervis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? Sapiens sibi qui imperiosus,
quem neque pauperies neque mors neque vincula terrent,
responsare cupidinibus, contemnere honores
fortis, et in se ipso totus, teres, atque rotundus,
externi ne quid valeat per leve morari,
in quem manca ruit semper fortuna. Potesne
ex his ut proprium quid noscere? Quinque talenta

83 sibique

poscit te mulier, vexat foribusque repulsum
perfundit gelida, rursus vocat: eripe turpi
colla iugo; 'Liber, liber sum,' dic age. Non quis;
urget enim dominus mentem non lenis et acres
subiectat lasso stimulos versatque negantem.
Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella,
qui peccas minus atque ego, cum Fulvi Rutubaeque
aut Pacideiani contento poplite miror
proelia rubrica picta aut carbone, velut si
re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
arma viri? Nequam et cessator Davus; at ipse
subtilis veterum iudex et callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
virtus atque animus cenis responsat opimis?
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim. Qui tu impunitior illa
quae parvo sumi nequeunt obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulae sine fine petitae.
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
furtiva mutat strigili: qui praedia vendit,
nil servile gulae parens habet? Adde, quod idem
non horam tecum esse potes, non otia recte
ponere, teque ipsum vitas, fugitivus et erro,
iam vino quaerens, iam somno fallere curam:
frustra; nam comes atra premit sequiturque fugacem.'
Unde mihi lapidem?—'Quorsum est opus?'—Unde sagittas?
'Aut insanit homo aut versus facit.' Ocius hinc te
ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

VIII

Ut Nasidieni iuvit te cena beati?
Nam mihi quaerenti convivam dictus here illic
de medio potare die. 'Sic ut mihi numquam
in vita fuerit melius.' Dic, si grave non est,
quae prima iratum ventrem placaverit esca.
'In primis Lucanus aper; leni fuit Austro
captus, ut aiebat cenae pater; acria circum
rapula, lactucae, radices, qualia lassum
pervellunt stomachum, siser, allec, faecula Coa.
His ubi sublatis puer alte cinctus acernam
gausape purpureo mensam pertersit, et alter
sublegit quodcumque iaceret inutile quodque
posset cenantes offendere; ut Attica virgo
cum sacris Cereris procedit fuscus Hydaspes
Caecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hic erus: Albanum, Maecenas, sive Falernum
te magis appositis delectat, habemus utrumque.'
Divitias miseras! Sed quis cenantibus una,
Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro.
'Summus ego et prope me Viscus Thurinus et infra
si memini Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quas Maecenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra
ridiculus totas simul absorbere placentas;
Nomentanus ad hoc, qui si quid forte lateret
indice monstraret digito: nam cetera turba,
nos, inquam, cenamus aves, conchylia, pisces,
longe dissimilem noto celantia succum;
ut vel continuo patuit, cum passeris atque

ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere minorem
ad lunam delecta. Quid hoc intersit ab ipso
audieris melius. Tum Vibidius Balatroni:
"Nos nisi damnose bibimus moriemur inulti:"
et calices poscit maiores. Vertere pallor
tum parochi faciem nil sic metuentis ut acres
potores, vel quod male dicunt liberius vel
fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus; imi
convivae lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter murena natantes
in patina porrecta. Sub hoc erus: "Haec gravida," inquit,
"capta est, deterior post partum carne futura.
His mixtum ius est: oleo quod prima Venafri
pressit cella; garo de sucis piscis Hiberi;
vino quinquenni, verum citra mare nato,
dum coquitur—cocto Chium sic convenit, ut non
hoc magis ullum aliud;—pipere albo, non sine aceto
quod Methymnaeam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
monstravi incoquere, inlutos Curtillus echinos,
ut melius muria quod testa marina remittat."
Interea suspensa graves aulaea ruinas
in patinam fecere, trahentia pulveris atri
quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti postquam nihil esse pericli
sensimus erigimur. Rufus posito capite, ut si
filius immaturus obisset, flere. Quis esset

finis ni sapiens sic Nomentanus amicum
tolleret: "Heu, Fortuna, quis est crudelior in nos
te deus? Ut semper gaudes illudere rebus
humanis!" Varius mappa compescere risum
vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
"Haec est condicio vivendi," aiebat, "eoque
responsura tuo numquam est par fama labori.
Tene ut ego accipiar laute torquerier omni
sollicitudine districtum, ne panis adustus,
ne male conditum ius apponatur, ut omnes
praecincti recte pueri comptique ministrent!
Adde hos praeterea casus, aulaea ruant si,
ut modo; si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris uti ducis ingenium res
adversae nudare solent, celare secundae."
Nasidienus ad haec: "Tibi di quaecumque preceris
commoda dent! Ita vir bonus es convivaque comis."
Et soleas poscit. Tum in lecto quoque videres
stridere secreta divisos aure susurros.'
Nullos his mallem ludos spectasse; sed illa
redde age quae deinceps risisti. 'Vibidius dum
quaerit de pueris num sit quoque fracta lagena,
quod sibi poscenti non dantur pocula, dumque
ridetur fictis rerum Balatrone secundo,
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte
emendaturus fortunam; deinde secuti
mazonomo pueri magno discerpta ferentes
membra gruis sparsi sale multo, non sine farre;
pinguibus et ficis pastum iecur anseris albae
et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,
quam si cum lumbis quis edit; tum pectore adusto

vidimus et merulas poni et sine clune palumbes,
suaves res, si non causas narraret earum et
naturas dominus; quem nos sic fugimus ulti,
ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris.'

Q. HORATI FLACCI

EPISTULARUM

LIBER PRIMUS

I

PRIMA dicte mihi, summa dicende Camena,
spectatum satis et donatum iam rude quaeris,
Maecenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est aetas, non mens. Veianius armis
Herculis ad postem fixis latet abditus agro,
ne populum extrema toties exoret harena.
Est mihi purgatam crebro qui personet aurem:
'Solve senescentem mature sanus equum, ne
peccet ad extremum ridendus et ilia ducat.'
Nunc itaque et versus et cetera ludicra pono,
quid verum atque decens, curo et rogo et omnis in hoc sum;
condo et compono quae mox depromere possim.
Ac ne forte roges quo me duce, quo lare tuter,
nullius addictus iurare in verba magistri,
quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc agilis fio et mersor civilibus undis,
virtutis verae custos rigidusque satelles;
nunc in Aristippi furtim praecepta relabor,

et mihi res, non me rebus subiungere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, diesque
longa videtur opus debentibus, ut piger annus
pupillis quos dura premit custodia matrum;
sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quae spem
consiliumque morantur agendi naviter id quod
aeque pauperibus prodest, locupletibus aeque,
aeque neglectum pueris senibusque nocebit.
Restat ut his ego me ipse regam solerque elementis.
Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
non tamen idcirco contemnas lippus inungi;
nec quia desperes invicti membra Glyconis,
nodosa corpus nolis prohibere cheragra.
Est quadam prodire tenus, si non datur ultra.
Fervet avaritia miseroque cupidine pectus;
sunt verba et voces quibus hunc lenire dolorem
possis et magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes; sunt certa piacula quae te
ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
nemo adeo ferus est ut non mitescere possit,
si modo culturae patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere et sapientia prima
stultitia caruisse. Vides quae maxima credis
esse mala, exiguum censum turpemque repulsam,
quanto devites animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
ne cures ea, quae stulte miraris et optas,
discere et audire, et meliori credere non vis?
Quis circum pagos et circum compita pugnax

magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
cui sit condicio dulcis sine pulvere palmae?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
'O cives, cives, quaerenda pecunia primum est;
virtus post nummos:' haec Ianus summus ab imo
prodocet, haec recinunt iuvenes dictata senesque,
laevo suspensi loculos tabulamque lacerto.
Est animus tibi, sunt mores et lingua fidesque;
sed quadringentis sex septem milia desunt;
plebs eris. At pueri ludentes, 'Rex eris,' aiunt,
'Si recte facies.' Hic murus aëneus esto,
nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, dic sodes, melior lex an puerorum est
nenia, quae regnum recte facientibus offert,
et maribus Curiis et decantata Camillis?
Isne tibi melius suadet qui, rem facias, rem,
si possis recte, si non, quocumque modo rem,
ut propius spectes lacrimosa poëmata Pupi,
an qui Fortunae te responsare superbae
liberum et erectum praesens hortatur et aptat?
Quodsi me populus Romanus forte roget, cur
non ut porticibus sic iudiciis fruar isdem,
nec sequar aut fugiam quae diligit ipse vel odit,
olim quod vulpes aegroto cauta leoni
respondit referam: 'Quia me vestigia terrent,
omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.'
Belua multorum es capitum. Nam quid sequar aut quem?
Pars hominum gestit conducere publica, sunt qui
frustis et pomis viduas venentur avaras,

78 crustis

excipiantque senes quos in vivaria mittant;
multis occulto crescit res fenore. Verum
esto aliis alios rebus studiisque teneri:
idem eadem possunt horam durare probantes?
'Nullus in orbe sinus Bais praelucet amoenis,'
si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
festinantis eri; cui si vitiosa libido
fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
tolletis, fabri. Lectus genialis in aula est,
nil ait esse prius, melius nil caelibe vita;
si non est, iurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? Ride: mutat cenacula, lectos,
balnea, tonsores, conducto navigio aeque
nauseat ac locuples quem ducit priva triremis.
Si curatus inaequali tonsore capillos
occurri, rides; si forte subucula pexae
trita subest tunicae vel si toga dissidet impar,
rides: quid mea cum pugnat sententia secum,
quod petiit spernit, repetit quod nuper omisit,
aestuat et vitae disconvenit ordine toto,
diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis?
Insanire putas sollemnia me neque rides,
nec medici credis nec curatoris egere
a praetore dati, rerum tutela mearum
cum sis et prave sectum stomacheris ob unguem
de te pendentis, te respicientis amici.
Ad summam: sapiens uno minor est Iove, dives,
liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;
praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

II

TROIANI belli scriptorem, Maxime Lolli,
dum tu declamas Romae Praeneste relegi;
qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim nisi quid te distinet audi.
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem
Graecia Barbariae lento collisa duello,
stultorum regum et populorum continet aestus.
Antenor censet belli praecidere causam:
quid Paris? Ut salvus regnet vivatque beatus
cogi posse negat. Nestor componere lites
inter Peliden festinat et inter Atriden;
hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quicquid delirant reges plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, scelere atque libidine et ira
Iliacos intra muros peccatur et extra.
Rursus quid virtus et quid sapientia possit
utile proposuit nobis exemplar Ulixen,
qui domitor Troiae multorum providus urbes
et mores hominum inspexit, latumque per aequor,
dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
Sirenum voces et Circae pocula nosti;
quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
vixisset canis immundus vel amica luto sus.

4 plenius 5 detinet

Nos numerus sumus et fruges consumere nati,
sponsi Penelopae, nebulones, Alcinoique
in cute curanda plus aequo operata iuventus,
cui pulchrum fuit in medios dormire dies et
ad strepitum citharae cessatum ducere curam.
Ut iugulent hominem surgunt de nocte latrones:
ut te ipsum serves non expergisceris? Atqui
si noles sanus, curres hydropicus; et ni
posces ante diem librum cum lumine, si non
intendes animum studiis et rebus honestis,
invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur
quae laedunt oculos festinas demere, si quid
est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti qui coepit habet; sapere aude;
incipe. Qui recte vivendi prorogat horam
rusticus exspectat dum defluat amnis; at ille
labitur et labetur in omne volubilis aevum.
Quaeritur argentum puerisque beata creandis
uxor, et incultae pacantur vomere silvae:
quod satis est cui contingit nihil amplius optet.
Non domus et fundus, non aeris acervus et auri
aegroto domini deduxit corpore febres,
non animo curas. Valeat possessor oportet,
si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus et res
ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram,
auriculas citharae collecta sorde dolentes.
Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis acescit.
Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget: certum voto pete finem.

31 ducere somnum

Invidus alterius macrescit rebus opimis:
invidia Siculi non invenere tyranni
maius tormentum. Qui non moderabitur irae
infectum volet esse dolor quod suaserit et mens,
dum poenas odio per vim festinat inulto.
Ira furor brevis est: animum rege, qui nisi paret
imperat; hunc frenis, hunc tu compesce catena.
Fingit equum tenera docilem cervice magister
ire viam qua monstret eques; venaticus, ex quo
tempore cervinam pellem latravit in aula,
militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro
pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens servabit odorem
testa diu. Quodsi cessas aut strenuus anteis,
nec tardum opperior nec praecedentibus insto.

III

Iuli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracane vos Hebrusque nivali compede vinctus,
an freta vicinas inter currentia turres,
an pingues Asiae campi collesque morantur?
Quid studiosa cohors operum struit? Hoc quoque curo.
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis et paces longum diffundit in aevum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
fastidire lacus et rivos ausus apertos.
Ut valet? ut meminit nostri? Fidibusne Latinis

Thebanos aptare modos studet auspice Musa,
an tragica desaevit et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monendus
privatas ut quaerat opes, et tangere vitet
scripta Palatinus quaecumque recepit Apollo,
ne, si forte suas repetitum venerit olim
grex avium plumas, moveat cornicula risum
furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes?
Quae circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum
ingenium, non incultum est et turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu civica iura
respondere paras, seu condis amabile carmen,
prima feres hederae victricis praemia. Quodsi
frigida curarum fomenta relinquere posses,
quo te caelestis sapientia duceret ires.
Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
si patriae volumus, si nobis vivere cari.
Debes hoc etiam rescribere, sit tibi curae
quantae conveniat Munatius. An male sarta
gratia nequiquam coit et rescinditur, ac vos
seu calidus sanguis seu rerum inscitia vexat
indomita cervice feros? Ubicumque locorum
vivitis, indigni fraternum rumpere foedus,
pascitur in vestrum reditum votiva iuvenca.

IV

ALBI, nostrorum sermonum candide iudex,
quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat,

an tacitum silvas inter reptare salubres,
curantem quicquid dignum sapiente bonoque est?
Non tu corpus eras sine pectore. Di tibi formam,
di tibi divitias dederunt artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula maius alumno,
qui sapere et fari possit quae sentiat, et cui
gratia, fama, valetudo contingat abunde,
et mundus victus non deficiente crumena?
Inter spem curamque, timores inter et iras,
omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
grata superveniet quae non sperabitur hora.
Me pinguem et nitidum bene curata cute vises
cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

V

Si potes Archiacis conviva recumbere lectis,
nec modica cenare times olus omne patella,
supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa palustres
inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum.
Si melius quid habes arcesse vel imperium fer.
Iamdudum splendet focus et tibi munda supellex
Mitte leves spes et certamina divitiarum
et Moschi causam: cras nato Caesare festus
dat veniam somnumque dies; impune licebit
aestivam sermone benigno tendere noctem.
Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam nimiumque severus
adsidet insano. Potare et spargere flores

V 12 fortuna

incipiam, patiarque vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas dissignat? Operta recludit,
spes iubet esse ratas, ad proelia trudit inertem;
sollicitis animis onus eximit, addocet artes.
Fecundi calices quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?
Haec ego procurare et idoneus imperor et non
invitus, ne turpe toral, ne sordida mappa
corruget nares, ne non et cantharus et lanx
ostendat tibi te, ne fidos inter amicos
sit qui dicta foras eliminet, ut coeat par
iungaturque pari. Butram tibi Septiciumque,
et nisi cena prior potiorque puella Sabinum
detinet, adsumam: locus est et pluribus umbris:
sed nimis arta premunt olidae convivia caprae.
Tu quotus esse velis rescribe, et rebus omissis
atria servantem postico falle clientem.

VI

Nil admirari prope res est una, Numici,
solaque, quae possit facere et servare beatum.
Hunc solem et stellas et decedentia certis
tempora momentis sunt qui formidine nulla
imbuti spectent: quid censes munera terrae,
quid maris extremos Arabas ditantis et Indos,
ludicra quid, plausus et amici dona Quiritis,
quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?
Qui timet his adversa fere miratur eodem
quo cupiens pacto; pavor est utrobique molestus,

16 designat

improvisa simul species exterret utrumque.
Gaudeat an doleat, cupiat metuatne, quid ad rem,
si quicquid vidit melius peiusve sua spe
defixis oculis animoque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, aequus iniqui,
ultra quam satis est virtutem si petat ipsam.
I nunc, argentum et marmor vetus aeraque et artes
suspice, cum gemmis Tyrios mirare colores;
gaude quod spectant oculi te mille loquentem;
navus mane forum et vespertinus pete tectum,
ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus et (indignum, quod sit peioribus ortus)
hic tibi sit potius quam tu mirabilis illi.
Quicquid sub terra est in apricum proferet aetas;
defodiet condetque nitentia. Cum bene notum
porticus Agrippae et via te conspexerit Appi,
ire tamen restat Numa quo devenit et Ancus.
Si latus aut renes morbo temptantur acuto
quaere fugam morbi. Vis recte vivere: quis non?
Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis
hoc age deliciis. Virtutem verba putas et
lucum ligna: cave ne portus occupet alter,
ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas;
mille talenta rotundentur, totidem altera, porro et
tertia succedant et quae pars quadrat acervum
Scilicet uxorem cum dote fidemque et amicos
et genus et formam regina Pecunia donat,
ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
Mancipiis locuples eget aeris Cappadocum rex:
ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
si posset centum scaenae praebere rogatus,

'Qui possum tot?' ait; 'tamen et quaeram et quot habebo
mittam:' post paulo scribit sibi milia quinque
esse domi chlamydum; partem vel tolleret omnes.
Exilis domus est ubi non et multa supersunt
et dominum fallunt et prosunt furibus. Ergo,
si res sola potest facere et servare beatum,
hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species et gratia praestat,
mercemur servum qui dictet nomina, laevum
qui fodicet latus et cogat trans pondera dextram
porrigere: 'Hic multum in Fabia valet, ille Velina;
cui libet hic fasces dabit eripietque curule
cui volet importunus ebur.' Frater, Pater, adde;
ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta.
Si bene qui cenat bene vivit, lucet, eamus
quo ducit gula, piscemur, venemur, ut olim
Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
differtum transire forum populumque iubebat,
unus ut e multis populo spectante referret
emptum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,
quid deceat, quid non, obliti, Caerite cera
digni, remigium vitiosum Ithacensis Ulixei,
cui potior patria fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti censet, sine amore iocisque
nil est iucundum, vivas in amore iocisque.
Vive, vale. Si quid novisti rectius istis
candidus imperti; si non, his utere mecum.

VII

QUINQUE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. Atqui,
si me vivere vis sanum recteque valentem,
quam mihi das aegro, dabis aegrotare timenti,
Maecenas, veniam, dum ficus prima calorque
dissignatorem decorat lictoribus atris,
dum pueris omnis pater et matercula pallet,
officiosaque sedulitas et opella forensis
adducit febres et testamenta resignat.
Quodsi bruma nives Albanis illinet agris,
ad mare descendet vates tuus et sibi parcet
contractusque leget: te, dulcis amice, reviset
cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
Non quo more piris vesci Calaber iubet hospes
tu me fecisti locupletem. 'Vescere sodes.'
'Iam satis est.' 'At tu quantum vis tolle.' 'Benigne.'
'Non invisa feres pueris munuscula parvis.'
'Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.'
'Ut libet; haec porcis hodie comedenda relinques.'
Prodigus et stultus donat quae spernit et odit;
haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus,
nec tamen ignorat quid distent aera lupinis:
dignum praestabo me etiam pro laude merentis.
Quodsi me noles usquam discedere, reddes
forte latus, nigros angusta fronte capillos,
reddes dulce loqui, reddes ridere decorum, et
inter vina fugam Cinarae maerere protervae.

Forte per angustam tenuis vulpecula rimam
repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus
ire foras pleno tendebat corpore frustra;
cui mustela procul, 'Si vis,' ait, 'effugere istinc,
macra cavum repetes artum, quem macra subisti.'
Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno;
nec somnum plebis laudo satur altilium, nec
otia divitiis Arabum liberrima muto.
Saepe verecundum laudasti, rexque paterque
audisti coram, nec verbo parcius absens:
inspice si possum donata reponere laetus.
Haud male Telemachus, proles patientis Ulixei:
'Non est aptus equis Ithace locus, ut neque planis
porrectus spatiis nec multae prodigus herbae,
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.'
Parvum parva decent; mihi iam non regia Roma,
sed vacuum Tibur placet aut imbelle Tarentum.
Strenuus et fortis causisque Philippus agendis
clarus, ab officiis octavam circiter horam
dum redit, atque Foro nimium distare Carinas
iam grandis natu queritur, conspexit, ut aiunt,
adrasum quendam vacua tonsoris in umbra
cultello proprios purgantem leniter ungues.
'Demetri,'—puer hic non laeve iussa Philippi
accipiebat—'abi, quaere et refer, unde domo, quis,
cuius fortunae, quo sit patre quove patrono.'
It, redit et narrat, Vulteium nomine Menam,
praeconem, tenui censu, sine crimine, notum
et properare loco et cessare et quaerere et uti,
gaudentem parvisque sodalibus et lare certo

29 nitedula, *coni. Bentl.*

et ludis et post decisa negotia Campo.
'Scitari libet ex ipso quodcumque refers; dic
ad cenam veniat.' Non sane credere Mena,
mirari secum tacitus. Quid multa? 'Benigne,'
respondet. 'Neget ille mihi?' 'Negat improbus et te
neglegit aut horret.' Vulteium mane Philippus
vilia vendentem tunicato scruta popello
occupat et salvere iubet prior. Ille Philippo
excusare laborem et mercennaria vincla,
quod non mane domum venisset, denique quod non
providisset eum. 'Sic ignovisse putato
me tibi, si cenas hodie mecum.' 'Ut libet.' 'Ergo
post nonam venies; nunc i, rem strenuus auge.'
Ut ventum ad cenam est, dicenda tacenda locutus
tandem dormitum dimittitur. Hic ubi saepe
occultum visus decurrere piscis ad hamum,
mane cliens et iam certus conviva, iubetur
rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis arvum caelumque Sabinum
non cessat laudare. Videt ridetque Philippus,
et sibi dum requiem, dum risus undique quaerit,
dum septem donat sestertia, mutua septem
promittit, persuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. Ne te longis ambagibus ultra
quam satis est morer, ex nitido fit rusticus atque
sulcos et vineta crepat mera; praeparat ulmos,
immoritur studiis et amore senescit habendi.
Verum ubi oves furto, morbo periere capellae,
spem mentita seges, bos est enectus arando,
offensus damnis media de nocte caballum

arripit iratusque Philippi tendit ad aedes.
Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus,
'Durus,' ait, 'Vultei, nimis attentusque videris
esse mihi.' 'Pol me miserum, patrone, vocares,
si velles,' inquit, 'verum mihi ponere nomen!
Quod te per Genium dextramque deosque Penates
obsecro et obtestor, vitae me redde priori.'
Qui semel aspexit quantum dimissa petitis
praestent, mature redeat repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.

VIII

CELSO gaudere et bene rem gerere Albinovano
Musa rogata refer, comiti scribaeque Neronis.
Si quaeret quid agam, dic multa et pulchra minantem
vivere nec recte nec suaviter; haud quia grando
contuderit vites oleamque momorderit aestus,
nec quia longinquis armentum aegrotet in agris;
sed quia mente minus validus quam corpore toto
nil audire velim, nil discere, quod levet aegrum;
fidis offendar medicis, irascar amicis,
cur me funesto properent arcere veterno;
quae nocuere sequar, fugiam quae profore credam;
Romae Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post haec ut valeat, quo pacto rem gerat et se
ut placeat iuveni percontare, utque cohorti.
Si dicet, 'Recte,' primum gaudere, subinde
praeceptum auriculis hoc instillare memento:
ut tu fortunam sic nos te, Celse, feremus.

IX

SEPTIMIUS, Claudi, nimirum intelligit unus
quanti me facias. Nam cum rogat et prece cogit
scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
munere cum fungi propioris censet amici,
quid possim videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi cur excusatus abirem;
sed timui mea ne finxisse minora putarer,
dissimulator opis propriae, mihi commodus uni.
Sic ego maioris fugiens opprobria culpae
frontis ad urbanae descendi praemia. Quodsi
depositum laudas ob amici iussa pudorem,
scribe tui gregis hunc et fortem crede bonumque.

X

URBIS amatorem Fuscum salvere iubemus
ruris amatores, hac in re scilicet una
multum dissimiles, at cetera paene gemelli
fraternis animis—quicquid negat alter et alter—
annuimus pariter, vetuli notique columbi.
Tu nidum servas; ego laudo ruris amoeni
rivos et musco circumlita saxa nemusque.
Quid quaeris? Vivo et regno simul ista reliqui
quae vos ad caelum effertis rumore secundo:
utque sacerdotis fugitivus liba recuso;
pane egeo iam mellitis potiore placentis.
Vivere naturae si convenienter oportet,
ponendaeque domo quaerenda est area primum,

novistine locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hiemes, ubi gratior aura
leniat et rabiem Canis et momenta Leonis,
cum semel accepit Solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum
quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur silva columnas,
laudaturque domus longos quae prospicit agros.
Naturam expelles furca tamen usque recurret,
et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non qui Sidonio contendere callidus ostro
nescit Aquinatem potantia vellera fucum
certius accipiet damnum propiusque medullis,
quam qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavere secundae,
mutatae quatient. Si quid mirabere pones
invitus. Fuge magna: licet sub paupere tecto
reges et regum vita praecurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
pellebat, donec minor in certamine longo
imploravit opes hominis frenumque recepit;
sed postquam victor violens discessit ab hoste
non equitem dorso, non frenum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus potiore metallis
libertate caret, dominum vehit improbus atque
serviet aeternum, quia parvo nesciet uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,

37 victo ridens, *coni. Haupt*

si pede maior erit subvertet, si minor uret.
Laetus sorte tua vives sapienter, Aristi,
nec me dimittes incastigatum ubi plura
cogere quam satis est ac non cessare videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
tortum digna sequi potius quam ducere funem.
Haec tibi dictabam post fanum putre Vacunae,
excepto quod non simul esses cetera laetus.

XI

Quid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos,
quid concinna Samos, quid Croesi regia Sardis,
Smyrna quid et Colophon, maiora minorave fama?
Cunctane prae Campo et Tiberino flumine sordent?
An venit in votum Attalicis ex urbibus una,
an Lebedum laudas odio maris atque viarum?
'Scis Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
Fidenis vicus; tamen illic vivere vellem,
oblitusque meorum obliviscendus et illis
Neptunum procul e terra spectare furentem.'
Sed neque qui Capua Romam petit imbre lutoque
aspersus volet in caupona vivere; nec qui
frigus collegit, furnos et balnea laudat
ut fortunatam plene praestantia vitam.
Nec si te validus iactaverit Auster in alto,
idcirco navem trans Aegaeum mare vendas.
Incolumi Rhodos et Mytilene pulchra facit quod
paenula solstitio, campestre nivalibus auris,

3 minòrane. *Bentl. et al. invitis codd.*

per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet ac vultum servat Fortuna benignum,
Romae laudetur Samos et Chios et Rhodos absens
Tu quamcumque deus tibi fortunaverit horam
grata sume manu, neu dulcia differ in annum,
ut quocumque loco fueris vixisse libenter
te dicas; nam si ratio et prudentia curas,
non locus effusi late maris arbiter aufert,
caelum non animum mutant qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
quadrigis petimus bene vivere. Quod petis hic est,
est Ulubris, animus si te non deficit aequus.

XII

Fructibus Agrippae Siculis quos colligis, Icci,
si recte frueris, non est ut copia maior
ab Iove donari possit tibi. Tolle querellas;
pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil
divitiae poterunt regales addere maius.
Si forte in medio positorum abstemius herbis
vivis et urtica, sic vives protinus, ut te
confestim liquidus Fortunae rivus inauret;
vel quia naturam mutare pecunia nescit,
vel quia cuncta putas una virtute minora.
Miramur si Democriti pecus edit agellos
cultaque, dum peregre est animus sine corpore velox,
cum tu inter scabiem tantam et contagia lucri
nil parvum sapias et adhuc sublimia cures;

quae mare compescant causae, quid temperet annum,
stellae sponte sua iussaene vagentur et errent,
quid premat obscurum lunae, quid proferat orbem,
quid velit et possit rerum concordia discors,
Empedocles an Stertinium deliret acumen.
Verum, seu pisces seu porrum et caepe trucidas,
utere Pompeio Grospho, et si quid petet ultro
defer; nil Grosphus nisi verum orabit et aequum.
Vilis amicorum est annona bonis ubi quid deest.
Ne tamen ignores quo sit Romana loco res:
Cantaber Agrippae, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit; ius imperiumque Phraates
Caesaris accepit genibus minor; aurea fruges
Italiae pleno defundit Copia cornu.

XIII

UT proficiscentem docui te saepe diuque,
Augusto reddes signata volumina, Vini,
si validus, si laetus erit, si denique poscet;
ne studio nostri pecces odiumque libellis
sedulus importes opera vehemente minister.
Si te forte meae gravis uret sarcina chartae,
abicito potius quam quo perferre iuberis
clitellas ferus impingas, Asinaeque paternum
cognomen vertas in risum et fabula fias.
Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
Victor propositi simul ac perveneris illuc,
sic positum servabis onus, ne forte sub ala
fasciculum portes librorum ut rusticus agnum,

ut vinosa glomus furtivae Pyrrhia lanae,
ut cum pilleolo soleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
carmina, quae possint oculos auresque morari
Caesaris, oratus multa prece nitere porro.
Vade, vale, cave ne titubes mandataque frangas.

XIV

Vilice silvarum et mihi me reddentis agelli,
quem tu fastidis habitatum quinque focis et
quinque bonos solitum Variam dimittere patres,
certemus spinas animone ego fortius an tu
evellas agro, et melior sit Horatius an res.
Me quamvis Lamiae pietas et cura moratur
fratrem maerentis, rapto de fratre dolentis
insolabiliter, tamen istuc mens animusque
fert et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus uterque locum immeritum causatur inique:
in culpa est animus, qui se non effugit umquam.
Tu mediastinus tacita prece rura petebas,
nunc urbem et ludos et balnea vilicus optas;
me constare mihi scis, et discedere tristem
quandocumque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur; eo disconvenit inter
meque et te: nam quae deserta et inhospita tesqua
credis, amoena vocat mecum qui sentit, et odit
quae tu pulchra putas. Fornix tibi et uncta popina
incutiunt urbis desiderium, video, et quod

angulus iste feret piper et tus ocius uva,
nec vicina subest vinum praebere taberna
quae possit tibi, nec meretrix tibicina, cuius
ad strepitum salias terrae gravis: et tamen urges
iampridem non tacta ligonibus arva bovemque
disiunctum curas et strictis frondibus exples;
addit opus pigro rivus, si decidit imber,
multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age, quid nostrum concentum dividat audi.
Quem tenues decuere togae nitidique capilli,
quem scis immunem Cinarae placuisse rapaci,
quem bibulum liquidi media de luce Falerni,
cena brevis iuvat et prope rivum somnus in herba.
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
limat, non odio obscuro morsuque venenat;
rident vicini glebas et saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis:
horum tu in numerum voto ruis; invidet usum
lignorum et pecoris tibi calo argutus et horti.
Optat ephippia bos, piger optat arare caballus;
quam scit uterque libens censebo exerceat artem.

XV

Quae sit hiemps Veliae, quod caelum, Vala, Salerni,
quorum hominum regio et qualis via, (nam mihi Baias
Musa supervacuas Antonius, et tamen illis
me facit invisum, gelida cum perluor unda
per medium frigus. Sane myrteta relinqui,
dictaque cessantem nervis elidere morbum

sulpura contemni, vicus gemit, invidus aegris,
qui caput et stomachum supponere fontibus audent
Clusinis Gabiosque petunt et frigida rura.
Mutandus locus est et deversoria nota
praeteragendus equus. 'Quo tendis? Non mihi Cumas
est iter aut Baias,' laeva stomachosus habena
dicet eques; sed equi frenato est auris in ore)
maior utrum populum frumenti copia pascat;
collectosne bibant imbres puteosne perennes
iugis aquae, (nam vina nihil moror illius orae;
rure meo possum quidvis perferre patique;
ad mare cum veni, generosum et lene requiro,
quod curas abigat, quod cum spe divite manet
in venas animumque meum, quod verba ministret,
quod me Lucanae iuvenem commendet amicae)
tractus uter plures lepores, uter educet apros,
utra magis pisces et echinos aequora celent,
pinguis ut inde domum possim Phaeaxque reverti,
scribere te nobis, tibi nos accredere par est.
Maenius, ut rebus maternis atque paternis
fortiter absumptis urbanus coepit haberi,
scurra vagus non qui certum praesepe teneret,
impransus non qui civem dinosceret hoste,
quaelibet in quemvis opprobria fingere saevus,
pernicies et tempestas barathrumque macelli,
quicquid quaesierat ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiae fautoribus et timidis nil
aut paulum abstulerat, patinas cenabat omasi
vilis et agninae, tribus ursis quod satis esset;

32 donarat *codd. Bland.* donaret *coni. Bentl.*

scilicet ut ventres lamna candente nepotum
diceret urendos, correctus Bestius. Idem
quicquid erat nactus praedae maioris ubi omne
verterat in fumum et cinerem, 'Non hercule miror,'
aiebat, 'si qui comedunt bona, cum sit obeso
nil melius turdo, nil vulva pulchrius ampla.'
Nimirum hic ego sum; nam tuta et parvula laudo
cum res deficiunt, satis inter vilia fortis;
verum ubi quid melius contingit et unctius, idem
vos sapere et solos aio bene vivere, quorum
conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

XVI

Ne perconteris fundus meus, optime Quincti,
arvo pascat erum an bacis opulentet olivae,
pomisne an pratis an amicta vitibus ulmo,
scribetur tibi forma loquaciter et situs agri.
Continui montes, ni dissocientur opaca
valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat Sol,
laevum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benigni
corna vepres et pruna ferant? si quercus et ilex
multa fruge pecus multa dominum iuvet umbra?
Dicas adductum propius frondere Tarentum.
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus.
infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hae latebrae dulces, etiam, si credis, amoenae,
incolumem tibi me praestant Septembribus horis.

37 correptus *codd. al.* corrector *coni. Lambinus*

Tu recte vivis si curas esse quod audis.
Iactamus iampridem omnis te Roma beatum;
sed vereor ne cui de te plus quam tibi credas,
neve putes alium sapiente bonoque beatum,
neu si te populus sanum recteque valentem
dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella tibi terra pugnata marique
dicat et his verbis vacuas permulceat aures,
'Tene magis salvum populus velit an populum tu,
servet in ambiguo qui consulit et tibi et urbi
Iuppiter,' Augusti laudes agnoscere possis:
cum pateris sapiens emendatusque vocari,
respondesne tuo, dic sodes, nomine? 'Nempe
vir bonus et prudens dici delector ego ac tu.'
Qui dedit hoc hodie cras, si volet, auferet, ut si
detulerit fasces indigno, detrahet idem.
'Pone, meum est:' inquit. Pono tristisque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
contendat laqueo collum pressisse paternum;
mordear opprobriis falsis mutemque colores?
Falsus honor iuvat et mendax infamia terret
quem nisi mendosum et medicandum? Vir bonus est quis?
'Qui consulta patrum, qui leges iuraque servat,
quo multae magnaeque secantur iudice lites,
quo res sponsore et quo causae teste tenentur.'
Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
introrsum turpem, speciosum pelle decora.
'Nec furtum feci nec fugi,' si mihi dicat

servus, 'Habes pretium, loris non ureris,' aio.
'Non hominem occidi.' 'Non pasces in cruce corvos.'
'Sum bonus et frugi.' Renuit negitatque Sabellus:
cautus enim metuit foveam lupus accipiterque
suspectos laqueos et opertum miluus hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore;
tu nihil admittes in te formidine poenae:
sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabae modiis cum surripis unum,
damnum est non facinus mihi pacto lenius isto.
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
quandocumque deos vel porco vel bove placat,
Iane pater! clare, clare cum dixit, Apollo!
labra movet metuens audiri: 'Pulchra Laverna,
da mihi fallere, da iusto sanctoque videri,
noctem peccatis et fraudibus obice nubem.'
Qui melior servo, qui liberior sit avarus,
in triviis fixum cum se demittit ob assem,
non video; nam qui cupiet metuet quoque; porro,
qui metuens vivet, liber mihi non erit umquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
semper in augenda festinat et obruitur re.
Vendere cum possis captivum occidere noli;
serviet utiliter: sine pascat durus aretque,
naviget ac mediis hiemet mercator in undis;
annonae prosit; portet frumenta penusque.
Vir bonus et sapiens audebit dicere: 'Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique
indignum coges?' 'Adimam bona.' 'Nempe pecus, rem,

lectos, argentum: tollas licet.' 'In manicis et
compedibus saevo te sub custode tenebo.'
'Ipse deus, simul atque volam, me solvet.' Opinor
hoc sentit, 'Moriar.' Mors ultima linea rerum est.

XVII

QUAMVIS, Scaeva, satis per te tibi consulis, et scis
quo tandem pacto deceat maioribus uti,
disce, docendus adhuc quae censet amiculus, ut si
caecus iter monstrare velit; tamen aspice si quid
et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies et primam somnus in horam
delectat, si te pulvis strepitusque rotarum,
si laedit caupona, Ferentinum ire iubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis,
nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.
Si prodesse tuis pauloque benignius ipsum
te tractare voles, accedes siccus ad unctum.
'Si pranderet olus patienter, regibus uti
nollet Aristippus.' 'Si sciret regibus uti,
fastidiret olus qui me notat.' Utrius horum
verba probes et facta doce, vel iunior audi
cur sit Aristippi potior sententia; namque
mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
'Scurror ego ipse mihi, populo tu; rectius hoc et
splendidius multo est. Equus ut me portet, alat rex
officium facio: tu poscis vilia, verum
dante minor, quamvis fers te nullius egentem.'
Omnis Aristippum decuit color et status et res,

21 vilia rerum

temptantem maiora, fere praesentibus aequum:
contra, quem duplici panno patientia velat,
mirabor, vitae via si conversa decebit.
Alter purpureum non exspectabit amictum,
quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
personamque feret non inconcinnus utramque;
alter Mileti textam cane peius et angui
vitabit chlamydem, morietur frigore si non
rettuleris pannum. Refer et sine vivat ineptus.
Res gerere et captos ostendere civibus hostes
attingit solium Iovis et caelestia temptat:
principibus placuisse viris non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit qui timuit ne non succederet. Esto!
Quid, qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
hic est aut nusquam quod quaerimus. Hic onus horret,
ut parvis animis et parvo corpore maius:
hic subit et perfert. Aut virtus nomen inane est,
aut decus et pretium recte petit experiens vir.
Coram rege suo de paupertate tacentes
plus poscente ferent; distat sumasne pudenter
an rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
'Indotata mihi soror est, paupercula mater,
et fundus nec vendibilis nec pascere firmus,'
qui dicit, clamat, 'Victum date.' Succinit alter:
'Et mihi!' Dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
plus dapis et rixae multo minus invidiaeque.
Brundisium comes aut Surrentum ductus amoenum,

qui queritur salebras et acerbum frigus et imbres,
aut cistam effractam et subducta viatica plorat,
nota refert meretricis acumina, saepe catellam,
saepe periscelidem raptam sibi flentis, uti mox
nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
fracto crure planum, licet illi plurima manet
lacrima, per sanctum iuratus dicat Osirim:
'Credite, non ludo; crudeles, tollite claudum.'
'Quaere peregrinum,' vicinia rauca reclamat.

XVIII

Si bene te novi, metues, liberrime Lolli,
scurrantis speciem praebere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit atque
discolor, infido scurrae distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium prope maius,
asperitas agrestis et inconcinna gravisque,
quae se commendat tonsa cute, dentibus atris,
dum vult libertas dici mera veraque virtus.
Virtus est medium vitiorum et utrimque reductum.
Alter in obsequium plus aequo pronus et imi
derisor lecti sic nutum divitis horret,
sic iterat voces et verba cadentia tollit,
ut puerum saevo credas dictata magistro
reddere vel partes mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lana saepe caprina,
propugnat nugis armatus: 'Scilicet ut non
sit mihi prima fides, et vere quod placet ut non
acriter elatrem! Pretium aetas altera sordet.'

Ambigitur quid enim? Castor sciat an Dolichos plus;
Brundisium Minuci melius via ducat an Appi.
Quem damnosa Venus, quem praeceps alea nudat,
gloria quem supra vires et vestit et ungit,
quem tenet argenti sitis importuna famesque,
quem paupertatis pudor et fuga, dives amicus,
saepe decem vitiis instructior, odit et horret:
aut si non odit, regit ac veluti pia mater
plus quam se sapere et virtutibus esse priorem
vult, et ait prope vera: 'Meae (contendere noli)
stultitiam patiuntur opes; tibi parvula res est:
arta decet sanum comitem toga; desine mecum
certare.' Eutrapelus cuicumque nocere volebat
vestimenta dabat pretiosa: 'beatus enim iam
cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes,
dormiet in lucem, scorto postponet honestum
officium, nummos alienos pascet, ad imum
Thrax erit aut olitoris aget mercede caballum.'
Arcanum neque tu scrutaberis illius umquam,
commissumque teges et vino tortus et ira;
nec tua laudabis studia aut aliena reprendes,
nec cum venari volet ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
moribus Amphion: tu cede potentis amici
lenibus imperiis, quotiensque educet in agros
Aetolis onerata plagis iumenta canesque,
surge et inhumanae senium depone Camenae,

19 Docilis *codd. plerique*

cenes ut pariter pulmenta laboribus empta;
Romanis sollemne viris opus, utile famae
vitaeque et membris, praesertim cum valeas et
vel cursu superare canem vel viribus aprum
possis. Adde, virilia quod speciosius arma
non est qui tractet: scis, quo clamore coronae
proelia sustineas campestria; denique saevam
militiam puer et Cantabrica bella tulisti
sub duce qui templis Parthorum signa refigit
nunc, et si quid abest Italis adiudicat armis.
Ac, ne te retrahas et inexcusabilis absis,
quamvis nil extra numerum fecisse modumque
curas, interdum nugaris rure paterno;
partitur lintres exercitus; Actia pugna
te duce per pueros hostili more refertur,
adversarius est frater, lacus Hadria, donec
alterutrum velox Victoria fronde coronet.
Consentire suis studiis qui crediderit te,
fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam, si quid monitoris eges tu,
quid, de quoque viro, et cui dicas saepe videto.
Percontatorem fugito, nam garrulus idem est,
nec retinent patulae commissa fideliter aures,
et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum iecur ulceret ulla puerve
intra marmoreum venerandi limen amici,
ne dominus pueri pulchri caraeve puellae
munere te parvo beet aut incommodus angat.
Qualem commendes etiam atque etiam aspice, ne mox
incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Fallimur et quondam non dignum tradimus: ergo
quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
ut penitus notum, si temptent crimina, serves
tuterisque tuo fidentem praesidio: qui
dente Theonino cum circumroditur, ecquid
ad te post paulo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet,
et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes tristemque iocosi,
sedatum celeres, agilem navumque remissi;
potores bibuli media de nocte Falerni
oderunt porrecta negantem pocula, quamvis
nocturnos iures te formidare tepores.
Deme supercilio nubem; plerumque modestus
occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges et percontabere doctos,
qua ratione queas traducere leniter aevum;
num te semper inops agitet vexetque cupido,
num pavor et rerum mediocriter utilium spes;
virtutem doctrina paret, naturane donet;
quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum;
quid pure tranquillet, honos an dulce lucellum,
an secretum iter et fallentis semita vitae.
Me quotiens reficit gelidus Digentia rivus,
quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus,
quid sentire putas? quid credis, amice, precari?
Sit mihi quod nunc est, etiam minus; et mihi vivam

91 *codd. multi omittunt*

quod superest aevi, si quid superesse volunt di;
sit bona librorum et provisae frugis in annum
copia, neu fluitem dubiae spe pendulus horae.
Sed satis est orare Iovem qui ponit et aufert,
det vitam, det opes: aequum mi animum ipse parabo.

XIX

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino,
nulla placere diu nec vivere carmina possunt
quae scribuntur aquae potoribus. Ut male sanos
adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
vina fere dulces oluerunt mane Camenae.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus;
Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
prosiluit dicenda. 'Forum putealque Libonis
mandabo siccis, adimam cantare severis:'
hoc simul edixi, non cessavere poëtae
nocturno certare mero, putere diurno.
Quid, si quis vultu torvo ferus et pede nudo
exiguaeque togae simulet textore Catonem,
virtutemne repraesentet moresque Catonis?
Rupit Iarbitam Timagenis aemula lingua,
dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile; quodsi
pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
O imitatores, servum pecus, ut mihi saepe
bilem, saepe iocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps,
non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidet

111 quae donat

dux reget examen. Parios ego primus iambos
ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes
quod timui mutare modos et carminis artem,
temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,
temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar,
nec socerum quaerit quem versibus oblinat atris,
nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinus
vulgavi fidicen; iuvat immemorata ferentem
ingenuis oculisque legi manibusque teneri.
Scire velis mea cur ingratus opuscula lector
laudet ametque domi, premat extra limen iniquus:
non ego ventosae plebis suffragia venor
impensis cenarum et tritae munere vestis;
non ego, nobilium scriptorum auditor et ultor,
grammaticas ambire tribus et pulpita dignor:
hinc illae lacrimae. 'Spissis indigna theatris
scripta pudet recitare et nugis addere pondus,'
si dixi: 'Rides,' ait, 'et Iovis auribus ista
servas; fidis enim manare poëtica mella
te solum, tibi pulcher.' Ad haec ego naribus uti
formido, et luctantis acuto ne secer ungui,
'displicet iste locus,' clamo, et diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen et iram,
ira truces inimicitias et funebre bellum.

XX

VERTUMNUM Ianumque, liber, spectare videris,
scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves et grata sigilla pudico;
paucis ostendi gemis et communia laudas,
non ita nutritus. Fuge quo descendere gestis.
Non erit emisso reditus tibi. 'Quid miser egi?
Quid volui?' dices ubi quis te laeserit, et scis
in breve te cogi cum plenus languet amator.
Quodsi non odio peccantis desipit augur,
carus eris Romae donec te deserat aetas;
contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
coeperis, aut tineas pasces taciturnus inertes,
aut fugies Uticam aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille
qui male parentem in rupes protrusit asellum
iratus: quis enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
occupet extremis in vicis balba senectus.
Cum tibi sol tepidus plures admoverit aures,
me, libertino natum patre et in tenui re,
maiores pennas nido extendisse loqueris,
ut quantum generi demas virtutibus addas;
me primis Urbis belli placuisse domique;
corporis exigui, praecanum, solibus aptum,
irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Forte meum si quis te percontabitur aevum,
me quater undenos sciat implevisse Decembres
collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

EPISTULAR

LIBER SECUN

I

CUM tot sustineas et tanta ne
res Italas armis tuteris, mo
legibus emendes, in publica com
si longo sermone morer tua temp
Romulus et Liber pater et cum
post ingentia facta deorum in te
dum terras hominumque colu
bella
componunt, agros assignant, opp
ploravere suis non respondere fa
speratum meritis. Diram qui c
notaque fatali portenta labore s
comperit invidiam supremo fine
Urit enim fulgore suo, qui praeg
infra se positas: exstinctus ama
Praesenti tibi maturos largimur
iurandasque tuum per numen p
nil oriturum alias, nil ortum tal
Sed tuus hic populus, sapiens et

16 nomen

te nostris ducibus, te Grais anteferendo,
cetera nequaquam simili ratione modoque
aestimat, et nisi quae terris semota suisque
temporibus defuncta videt, fastidit et odit;
sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes
quas bis quinque viri sanxerunt, foedera regum
vel Gabiis vel cum rigidis aequata Sabinis,
pontificum libros, annosa volumina vatum,
dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Graiorum sunt antiquissima quaeque
scripta vel optima, Romani pensantur eadem
scriptores trutina, non est quod multa loquamur:
nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri;
venimus ad summum fortunae; pingimus atque
psallimus et luctamur Achivis doctius unctis.
Si meliora dies ut vina poëmata reddit,
scire velim, chartis pretium quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
perfectos veteresque referri debet, an inter
viles atque novos? Excludat iurgia finis.
'Est vetus atque probus centum qui perficit annos.'
Quid, qui deperiit minor uno mense vel anno,
inter quos referendus erit? veteresne poëtas,
an quos et praesens et postera respuat aetas?
'Iste quidem veteres inter ponetur honeste,
qui vel mense brevi vel toto est iunior anno.'
Utor permisso, caudaeque pilos ut equinae
paulatim vello et demo unum, demo etiam unum,
dum cadat elusus ratione ruentis acervi
qui redit in fastos et virtutem aestimat annis,

46 et item unum

miraturque nihil nisi quod Libitina sacravit.
Ennius et sapiens et fortis et alter Homerus,
ut critici dicunt, leviter curare videtur
quo promissa cadant et somnia Pythagorea.
Naevius in manibus non est et mentibus haeret
paene recens? Adeo sanctum est vetus omne poëma.
Ambigitur quotiens, uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti,
dicitur Afrani toga convenisse Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
vincere Caecilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit et hos arto stipata theatro
spectat Roma potens; habet hos numeratque poëtas
ad nostrum tempus Livi scriptoris ab aevo.
Interdum vulgus rectum videt, est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poëtas
ut nihil anteferat, nihil illis comparet, errat:
si quaedam nimis antique, si pleraque dure
dicere credit eos, ignave multa fatetur,
et sapit et mecum facit et Iove iudicat aequo.
Non equidem insector delendave carmina Livi
esse reor, memini quae plagosum mihi parvo
Orbilium dictare; sed emendata videri
pulchraque et exactis minimum distantia miror;
inter quae verbum emicuit si forte decorum, et
si versus paulo concinnior unus et alter,
iniuste totum ducit venditque poëma.
Indignor quicquam reprehendi, non quia crasse
compositum illepideve putetur, sed quia nuper;

nec veniam antiquis, sed honorem et praemia posci.
Recte necne crocum floresque perambulet Attae
fabula si dubitem, clament periisse pudorem
cuncti paene patres, ea cum reprehendere coner
quae gravis Aesopus, quae doctus Roscius egit:
vel quia nil rectum nisi quod placuit sibi ducunt,
vel quia turpe putant parere minoribus, et quae
imberbi didicere, senes perdenda fateri.
Iam Saliare Numae carmen qui laudat, et illud
quod mecum ignorat solus vult scire videri,
ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
nostra sed impugnat, nos nostraque lividus odit.
Quod si tam Graecis novitas invisa fuisset
quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
quod legeret tereretque viritim publicus usus?
Ut primum positis nugari Graecia bellis
coepit et in vitium fortuna labier aequa,
nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum,
marmoris aut eboris fabros aut aeris amavit,
suspendit picta vultum mentemque tabella,
nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragoedis;
sub nutrice puella velut si luderet infans,
quod cupide petiit mature plena reliquit.
Quid placet aut odio est quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonae ventique secundi.
Romae dulce diu fuit et sollemne reclusa
mane domo vigilare, clienti promere iura,
cautos nominibus rectis expendere nummos,
maiores audire, minori dicere, per quae

101 *post* 107 *pos. Lachmann*

crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutavit mentem populus levis et calet uno
scribendi studio; pueri patresque severi
fronde comas vincti cenant et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me adfirmo scribere versus
invenior Parthis mendacior, et prius orto
sole vigil calamum et chartas et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet; abrotonum aegro
non audet nisi qui didicit dare; quod medicorum est
promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
scribimus indocti doctique poëmata passim.
Hic error tamen et levis haec insania quantas
virtutes habeat sic collige: vatis avarus
non temere est animus; versus amat, hoc studet unum;
detrimenta, fugas servorum, incendia ridet;
non fraudem socio puerove incogitat ullam
pupillo; vivit siliquis et pane secundo;
militiae quamquam piger et malus, utilis urbi,
si das hoc, parvis quoque rebus magna iuvari.
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat,
torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem,
mox etiam pectus praeceptis format amicis,
asperitatis et invidiae corrector et irae;
recte facta refert, orientia tempora notis
instruit exemplis, inopem solatur et aegrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus et praesentia numina sentit,
caelestes implorat aquas docta prece blandus,
avertit morbos, metuenda pericula pellit,

impetrat et pacem et locupletem frugibus annum.
Carmine di superi placantur, carmine Manes.
Agricolae prisci, fortes parvoque beati,
condita post frumenta levantes tempore festo
corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,
cum sociis operum pueris et coniuge fida,
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
floribus et vino Genium memorem brevis aevi.
Fescennina per hunc inventa licentia morem
versibus alternis opprobria rustica fudit,
libertasque recurrentes accepta per annos
lusit amabiliter, donec iam saevus apertam
in rabiem coepit verti iocus et per honestas
ire domos impune minax. Doluere cruento
dente lacessiti; fuit intactis quoque cura
condicione super communi; quin etiam lex
poenaque lata, malo quae nollet carmine quemquam
describi: vertere modum, formidine fustis
ad bene dicendum delectandumque redacti.
Graecia capta ferum victorem cepit et artes
intulit agresti Latio. Sic horridus ille
defluxit numerus Saturnius et grave virus
munditiae pepulere; sed in longum tamen aevum
manserunt hodieque manent vestigia ruris.
Serus enim Graecis admovit acumina chartis,
et post Punica bella quietus quaerere coepit,
quid Sophocles et Thespis et Aeschylus utile ferrent.
Temptavit quoque rem, si digne vertere posset,
et placuit sibi, natura sublimis et acer;
nam spirat tragicum satis et feliciter audet,

sed turpem putat inscite metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
sudoris minimum, sed habet comoedia tanto
plus oneris, quanto veniae minus. Aspice, Plautus
quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
ut patris attenti, lenonis ut insidiosi;
quantus sit Dossennus edacibus in parasitis,
quam non adstricto percurrat pulpita socco;
gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc
securus cadat an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scaenam ventoso gloria curru
exanimat lentus spectator, sedulus inflat:
sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
subruit aut reficit. Valeat res ludicra si me
palma negata macrum, donata reducit opimum.
Saepe etiam audacem fugat hoc terretque poëtam,
quod numero plures, virtute et honore minores,
indocti stolidique, et depugnare parati
si discordet eques, media inter carmina poscunt
aut ursum aut pugiles; his nam plebecula gaudet.
Verum equitis quoque iam migravit ab aure voluptas
omnis ad incertos oculos et gaudia vana.
Quattuor aut plures aulaea premuntur in horas,
dum fugiunt equitum turmae peditumque catervae;
mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
esseda festinant, pilenta, petorrita, naves,
captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
diversum confusa genus panthera camelo,
sive elephas albus vulgi converteret ora;

spectaret populum ludis attentius ipsis,
ut sibi praebentem nimio spectacula plura;
scriptores autem narrare putaret asello
fabellam surdo. Nam quae pervincere voces
evaluere sonum referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus aut mare Tuscum,
tanto cum strepitu ludi spectantur et artes,
divitiaeque peregrinae, quibus oblitus actor
cum stetit in scaena, concurrit dextera laevae.
Dixit adhuc aliquid? Nil sane. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne forte putes me, quae facere ipse recusem,
cum recte tractent alii, laudare maligne;
ille per extentum funem mihi posse videtur
ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.
Verum age et his, qui se lectori credere malunt
quam spectatoris fastidia ferre superbi,
curam redde brevem, si munus Apolline dignum
vis complere libris et vatibus addere calcar,
ut studio maiore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala saepe poëtae
(ut vineta egomet caedam mea), cum tibi librum
sollicito damus aut fesso; cum laedimur, unum
si quis amicorum est ausus reprehendere versum;
cum loca iam recitata revolvimus irrevocati;
cum lamentamur non apparere labores
nostros et tenui deducta poëmata filo;

198 mimo

cum speramus eo rem venturam ut, simul atque
carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
arcessas et egere vetes et scribere cogas.
Sed tamen est operae pretium cognoscere, quales
aedituos habeat belli spectata domique
virtus, indigno non committenda poëtae.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Choerilus, incultis qui versibus et male natis
rettulit acceptos, regale nomisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
atramenta, fere scriptores carmine foedo
splendida facta linunt. Idem rex ille poëma
qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
edicto vetuit ne quis se praeter Apellen
pingeret, aut alius Lysippo duceret aera
fortis Alexandri vultum simulantia. Quodsi
iudicium subtile videndis artibus illud
ad libros et ad haec Musarum dona vocares,
Boeotum in crasso iurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se iudicia atque
munera, quae multa dantis cum laude tulerunt,
dilecti tibi Vergilius Variusque poëtae;
nec magis expressi vultus per aënea signa,
quam per vatis opus mores animique virorum
clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
repentes per humum quam res componere gestas,
terrarumque situs et flumina dicere, et arces
montibus impositas, et barbara regna, tuisque
auspiciis totum confecta duella per orbem,
claustraque custodem pacis cohibentia Ianum,
et formidatam Parthis te principe Romam,

si quantum cuperem, possem quoque; sed neque parvum
carmen maiestas recipit tua, nec meus audet
rem temptare pudor quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stulte quem diligit urget,
praecipue cum se numeris commendat et arte:
discit enim citius meminitque libentius illud
quod quis deridet, quam quod probat et veneratur.
Nil moror officium quod me gravat, ac neque ficto
in peius vultu proponi cereus usquam,
nec prave factis decorari versibus opto,
ne rubeam pingui donatus munere, et una
cum scriptore meo, capsa porrectus operta,
deferar in vicum vendentem tus et odores
et piper et quicquid chartis amicitur ineptis.

II

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure vel Gabiis, et tecum sic agat: 'Hic et
candidus et talos a vertice pulcher ad imos
fiet eritque tuus nummorum milibus octo,
verna ministeriis ad nutus aptus eriles,
litterulis Graecis imbutus, idoneus arti
cuilibet; argilla quidvis imitaberis uda;
quin etiam canet indoctum sed dulce bibenti:
multa fidem promissa levant, ubi plenius aequo
laudat venales qui vult extrudere merces:
res urget me nulla; meo sum pauper in aere:

268 aperta

nemo hoc mangonum faceret tibi; non temere a me
quivis ferret idem. Semel hic cessavit et, ut fit,
in scalis latuit metuens pendentis habenae.
Des nummos, excepta nihil te si fuga laedit:'
ille ferat pretium poenae securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum; dicta tibi est lex:
insequeris tamen hunc et lite moraris iniqua?
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
talibus officiis prope mancum, ne mea saevus
iurgares ad te quod epistula nulla rediret.
Quid tum profeci mecum facientia iura
si tamen attemptas? Quereris super hoc etiam, quod
exspectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
perdiderat; post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
praesidium regale loco deiecit, ut aiunt,
summe munito et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
accipit et bis dena super sestertia nummum.
Forte sub hoc tempus castellum evertere praetor
nescio quod cupiens hortari coepit eundem
verbis quae timido quoque possent addere mentem:
'I, bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto,
grandia laturus meritorum praemia. Quid stas?'
Post haec ille catus, quantumvis rusticus: 'Ibit,
ibit eo quo vis qui zonam perdidit,' inquit.
Romae nutriri mihi contigit, atque doceri

iratus Grais quantum nocuisset Achilles.
adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
scilicet ut vellem curvo dinoscere rectum,
atque inter silvas Academi quaerere verum.
Dura sed emovere loco me tempora grato,
civilisque rudem belli tulit aestus in arma
Caesaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primum me dimisere Philippi,
decisis humilem pennis inopemque paterni
et laris et fundi, paupertas impulit audax,
ut versus facerem: sed quod non desit habentem
quae poterunt umquam satis expurgare cicutae,
ni melius dormire putem quam scribere versus?
Singula de nobis anni praedantur euntes;
eripuere iocos, Venerem, convivia, ludum;
tendunt extorquere poëmata; quid faciam vis?
Denique non omnès eadem mirantur amantque:
carmine tu gaudes, hic delectatur iambis,
ille Bioneis sermonibus et sale nigro.
Tres mihi convivae prope dissentire videntur,
poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter;
quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.
Praeter cetera me Romaene poëmata censes
scribere posse inter tot curas totque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta relictis
omnibus officiis; cubat hic in colle Quirini,
hic extremo in Aventino, visendus uterque;
intervalla vides humane commoda. Verum

44 possem

purae sunt plateae, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis gerulisque redemptor,
torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum,
tristia robustis luctantur funera plaustris,
hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus:
i nunc et versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbem,
rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra:
tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
vis canere et contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium sibi quod vacuas desumpsit Athenas,
et studiis annos septem dedit insenuitque
libris et curis, statua taciturnius exit
plerumque et risu populum quatit; hic ego rerum
fluctibus in mediis et tempestatibus urbis
verba lyrae motura sonum conectere digner?
Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
alterius sermone meros audiret honores,
Gracchus ut hic illi, foret huic ut Mucius ille,
qui minus argutos vexat furor iste poëtas?
Carmina compono, hic elegos. 'Mirabile visu
caelatumque novem Musis opus!' Aspice primum,
quanto cum fastu, quanto molimine circum-
spectemus vacuam Romanis vatibus aedem!
mox etiam, si forte vacas, sequere et procul audi,
quid ferat et quare sibi nectat uterque coronam.
Caedimur et totidem plagis consumimus hostem
lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcaeus puncto illius; ille meo quis?

80 contacta   89 hic ut Mucius illi, *codd. omnes*

Quis nisi Callimachus? Si plus adposcere visus,
fit Mimnermus et optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
cum scribo et supplex populi suffragia capto;
idem, finitis studiis et mente recepta,
obturem patulas impune legentibus aures.
Ridentur mala qui componunt carmina; verum
gaudent scribentes et se venerantur, et ultro,
si taceas, laudant quicquid scripsere beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
cum tabulis animum censoris sumet honesti;
audebit, quaecumque parum splendoris habebunt
et sine pondere erunt et honore indigna ferentur,
verba movere loco, quamvis invita recedant
et versentur adhuc intra penetralia Vestae:
obscurata diu populo bonus eruet atque
proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
quae priscis memorata Catonibus atque Cethegis
nunc situs informis premit et deserta vetustas;
adsciscet nova, quae genitor produxerit usus:
vehemens et liquidus puroque simillimus amni
fundet opes Latiumque beabit divite lingua;
luxuriantia compescet, nimis aspera sano
levabit cultu, virtute carentia tollet,
ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
Praetulerim scriptor delirus inersque videri,
dum mea delectent mala me vel denique fallant,
quam sapere et ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
qui se credebat miros audire tragoedos,

112 feruntur 114 inter *codd. omnes*

in vacuo laetus sessor plausorque theatro;
cetera qui vitae servaret munia recto
more, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
comis in uxorem, posset qui ignoscere servis
et signo laeso non insanire lagenae,
posset qui rupem et puteum vitare patentem:
hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
expulit elleboro morbum bilemque meraco,
et redit ad sese: 'Pol me occidistis, amici,
non servastis,' ait, 'cui sic extorta voluptas
et demptus per vim mentis gratissimus error.'
Nimirum sapere est abiectis utile nugis,
et tempestivum pueris concedere ludum;
ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
sed verae numerosque modosque ediscere vitae.
Quocirca mecum loquor haec tacitusque recordor:
si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
narrares medicis; quod quanto plura parasti
tanto plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi monstrata radice vel herba
non fieret levius, fugeres radice vel herba
proficiente nihil curarier. Audieras, cui
rem di donarent illi decedere pravam
stultitiam; et cum sis nihilo sapientior ex quo
plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?
At si divitiae prudentem reddere possent,
si cupidum timidumque minus te, nempe ruberes,
viveret in terris te si quis avarior uno.
Si proprium est quod quis libra mercatus et aere est,
quaedam, si credis consultis, mancipat usus;
qui te pascit ager tuus est, et vilicus Orbi,

cum segetes occat tibi mox frumenta daturas,
te dominum sentit. Das nummos, accipis uvam,
pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis
aut etiam supra nummorum milibus emptum.
Quid refert vivas numerato nuper an olim?
Emptor Aricini quondam, Veientis et arvi,
emptum cenat olus, quamvis aliter putat; emptis
sub noctem gelidam lignis calefactat aënum;
sed vocat usque suum, qua populus adsita certis
limitibus vicina refugit iurgia; tamquam
sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horae
nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte suprema
permutet dominos et cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur usus, et heres
heredem alterius velut unda supervenit undam,
quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris
saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus
grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
argentum, vestes Gaetulo murice tinctas,
sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
Cur alter fratrum cessare et ludere et ungui
praeferat Herodis palmetis pinguibus, alter
dives et importunus ad umbram lucis ab ortu
silvestrem flammis et ferro mitiget agrum,
scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
naturae deus humanae, mortalis in unum
quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.

167 quoniam, *codd. plerique*

Utar, et ex modico quantum res poscet acervo
tollam, nec metuam quid de me iudicet heres,
quod non plura datis invenerit; et tamen idem
scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
discrepet et quantum discordet parcus avaro.
Distat enim spargas tua prodigus an neque sumptum
invitus facias neque plura parare labores,
ac potius, puer ut festis Quinquatribus olim,
exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domus procul absit: ego, utrum
nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis aquilone secundo;
non tamen adversis aetatem ducimus austris,
viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus: abi. Quid, cetera iam simul isto
cum vitio fugere? Caret tibi pectus inani
ambitione? Caret mortis formidine et ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
Natales grate numeras? Ignoscis amicis?
Lenior et melior fis accedente senecta?
Quid te exempta iuvat spinis de pluribus una?
Vivere si recte nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti:
tempus abire tibi est, ne potum largius aequo
rideat et pulset lasciva decentius aetas.

206 fuge rite 212 levat

Q. HORATI FLACCI

ARS POETICA

HUMANO capiti cervicem pictor equinam
iungere si velit, et varias inducere plumas
undique collatis membris, ut turpiter atrum
desinat in piscem mulier formosa superne,
spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulae fore librum
persimilem cuius, velut aegri somnia, vanae
fingentur species, ut nec pes nec caput uni
reddatur formae. 'Pictoribus atque poëtis
quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.'
Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim;
sed non ut placidis coëant immitia, non ut
serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque et magna professis
purpureus, late qui splendeat, unus et alter
adsuitur pannus, cum lucus et ara Dianae
et properantis aquae per amoenos ambitus agros,

aut flumen Rhenum aut pluvius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus. Et fortasse cupressum
scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
navibus aere dato qui pingitur? Amphora coepit
institui; currente rota cur urceus exit?
Denique sit quodvis, simplex dumtaxat et unum.
Maxima pars vatum, pater et iuvenes patre digni,
decipimur specie recti: brevis esse laboro,
obscurus fio; sectantem levia nervi
deficiunt animique; professus grandia turget;
serpit humi tutus nimium timidusque procellae;
qui variare cupit rem prodigialiter unam,
delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpae fuga si caret arte.
Aemilium circa ludum faber imus et ungues
exprimet et molles imitabitur aere capillos,
infelix operis summa, quia ponere totum
nesciet. Hunc ego me, si quid componere curem,
non magis esse velim quam naso vivere pravo,
spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
viribus, et versate diu, quid ferre recusent,
quid valeant umeri. Cui lecta potenter erit res,
nec facundia deseret hunc nec lucidus ordo.
Ordinis haec virtus erit et venus, aut ego fallor,
ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici,
pleraque differat et praesens in tempus omittat;
hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis
dixeris egregie notum si callida verbum

32 faber unus 45 *post* 46 *posuit Bentl.*

reddiderit iunctura novum. Si forte necesse est
indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
fingere cinctutis non exaudita Cethegis
continget, dabiturque licentia sumpta pudenter;
et nova fictaque nuper habebunt verba fidem si
Graeco fonte cadent, parce detorta. Quid autem
Caecilio Plautoque dabit Romanus ademptum
Vergilio Varioque? Ego cur acquirere pauca
si possum invideor, cum lingua Catonis et Enni
sermonem patrium ditaverit et nova rerum
nomina protulerit? Licuit semperque licebit
signatum praesente nota producere nomen.
Ut silvae foliis pronos mutantur in annos,
prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.
Debemur morti nos nostraque; sive receptus
terra Neptunus classes aquilonibus arcet,
regis opus, sterilisve diu palus aptaque remis
vicinas urbes alit et grave sentit aratrum,
seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis
doctus iter melius, mortalia facta peribunt,
nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
Multa renascentur quae iam cecidere, cadentque
quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.
Res gestae regumque ducumque et tristia bella
quo scribi possent numero monstravit Homerus.
Versibus impariter iunctis querimonia primum,
post etiam inclusa est voti sententia compos:
quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,

65 palus prius, *conj. Bentl.* palus diu, *Gesner et al.*

grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armavit iambo;
hunc socci cepere pedem grandesque cothurni,
alternis aptum sermonibus et populares
vincentem strepitus et natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos puerosque deorum
et pugilem victorem et equum certamine primum
et iuvenum curas et libera vina referre.
Descriptas servare vices operumque colores
cur ego si nequeo ignoroque, poëta salutor?
Cur nescire pudens prave quam discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult;
indignatur item privatis ac prope socco
dignis carminibus narrari cena Thyestae.
Singula quaeque locum teneant sortita decentem.
Interdum tamen et vocem comoedia tollit,
iratusque Chremes tumido delitigat ore;
et tragicus plerumque dolet sermone pedestri
Telephus et Peleus, cum pauper et exsul uterque
proicit ampullas et sesquipedalia verba,
si curat cor spectantis tetigisse querella.
Non satis est pulchra esse poëmata; dulcia sunto,
et quocumque volent animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
humani vultus: si vis me flere, dolendum est
primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia laedent,
Telephe vel Peleu; male si mandata loqueris
aut dormitabo aut ridebo. Tristia maestum
vultum verba decent, iratum plena minarum,
ludentem lasciva, severum seria dictu.

92 decenter

Format enim natura prius nos intus ad omnem
fortunarum habitum; iuvat aut impellit ad iram
aut ad humum maerore gravi deducit et angit;
post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multum divusne loquatur an heros,
maturusne senex an adhuc florente iuventa
fervidus, et matrona potens an sedula nutrix,
mercatorne vagus cultorne virentis agelli,
Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis.
Aut famam sequere aut sibi convenientia finge.
Scriptor honoratum si forte reponis Achillem,
impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scaenae committis et audes
personam formare novam, servetur ad imum
qualis ab incepto processerit, et sibi constet.
Difficile est proprie communia dicere; tuque
rectius Iliacum carmen deducis in actus,
quam si proferres ignota indictaque primus.
Publica materies privati iuris erit, si
non circa vilem patulumque moraberis orbem,
nec verbo verbum curabis reddere fidus
interpres, nec desilies imitator in artum
unde pedem proferre pudor vetet aut operis lex:
nec sic incipies ut scriptor cyclicus olim:
'Fortunam Priami cantabo et nobile bellum.'
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic qui nil molitur inepte :
' Dic mihi, Musa, virum captae post tempora Troiae
qui mores hominum multorum vidit et urbes.'
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphaten Scyllamque et cum Cyclope Charybdin.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo
semper ad eventum festinat et in medias res
non secus ac notas auditorem rapit, et quae
desperat tractata nitescere posse relinquit ;
atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego et populus mecum desideret audi :
si plausoris eges aulaea manentis et usque
sessuri donec cantor ' Vos plaudite ' dicat,
aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces iam scit puer et pede certo
signat humum, gestit paribus colludere, et iram
colligit ac ponit temere, et mutatur in horas.
Imberbus iuvenis tandem custode remoto
gaudet equis canibusque et aprici gramine campi,
cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
utilium tardus provisor, prodigus aeris,
sublimis cupidusque et amata relinquere pernix.
Conversis studiis aetas animusque virilis
quaerit opes et amicitias, inservit honori,
commisisse cavet quod mox mutare laboret.

161 Imberbis

Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
quaerit et inventis miser abstinet ac timet uti,
vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
difficilis, querulus, laudator temporis acti
se puero, castigator censorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum,
multa recedentes adimunt. Ne forte seniles
mandentur iuveni partes pueroque viriles;
semper in adiunctis aevoque morabimur aptis.
Aut agitur res in scaenis aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
quam quae sunt oculis subiecta fidelibus, et quae
ipse sibi tradit spectator: non tamen intus
digna geri promes in scaenam, multaque tolles
ex oculis quae mox narret facundia praesens.
Ne pueros coram populo Medea trucidet,
aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
aut in avem Procne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor neu sit quinto productior actu
fabula, quae posci vult et spectata reponi.
Nec deus intersit nisi dignus vindice nodus
inciderit; nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
defendat, neu quid medios intercinat actus
quod non proposito conducat et haereat apte.
Ille bonis faveatque et consilietur amice,
et regat iratos et amet peccare timentes;
ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem

190 spectanda   197 pacare tumentes.

iustitiam legesque et apertis otia portis;
ille tegat commissa deosque precetur et oret,
ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta tubaeque
aemula, sed tenuis simplexque foramine pauco
adspirare et adesse choris erat utilis atque
nondum spissa nimis complere sedilia flatu;
quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
et frugi castusque verecundusque coibat.
Postquam coepit agros extendere victor et urbes
latior amplecti murus vinoque diurno
placari Genius festis impune diebus,
accessit numerisque modisque licentia maior;
indoctus quid enim saperet liberque laborum
rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscae motumque et luxuriem addidit arti
tibicen traxitque vagus per pulpita vestem;
sic etiam fidibus voces crevere severis,
et tulit eloquium insolitum facundia praeceps,
utiliumque sagax rerum et divina futuri
sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper
incolumi gravitate iocum temptavit, eo quod
illecebris erat et grata novitate morandus
spectator, functusque sacris et potus et exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces
conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
ne quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
regali conspectus in auro nuper et ostro,
migret in obscuras humili sermone tabernas,

aut, dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire leves indigna Tragoedia versus,
ut festis matrona moveri iussa diebus,
intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solum
verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo ;
nec sic enitar tragico differre colori,
ut nihil intersit Davusne loquatur et audax
Pythias emuncto lucrata Simone talentum,
an custos famulusque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
speret idem, sudet multum frustraque laboret
ausus idem : tantum series iuncturaque pollet,
tantum de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant me iudice Fauni,
ne velut innati triviis ac paene forenses
aut nimium teneris iuvenentur versibus umquam,
aut immunda crepent ignominiosaque dicta ;
offenduntur enim quibus est equus et pater et res,
nec, si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,
aequis accipiunt animis donantve corona.
Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus,
pes citus ; unde etiam trimetris accrescere iussit
nomen iambeis, cum senos redderet ictus
primus ad extremum similis sibi. Non ita pridem,
tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
spondeos stabiles in iura paterna recepit
commodus et patiens, non ut de sede secunda
cederet aut quarta socialiter. Hic et in Acci
nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni
in scaenam missos cum magno pondere versus

aut operae celeris nimium curaque carentis
aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata iudex,
et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircone vager scribamque licenter? an omnes
visuros peccata putem mea, tutus et intra
spem veniae cautus? Vitavi denique culpam,
non laudem merui. Vos exemplaria Graeca
nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
laudavere sales: nimium patienter utrumque
ne dicam stulte mirati, si modo ego et vos
scimus inurbanum lepido seponere dicto
legitimumque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum tragicae genus invenisse Camenae
dicitur et plaustris vexisse poëmata Thespis,
quae canerent agerentque peruncti faecibus ora.
Post hunc personae pallaeque repertor honestae
Aeschylus et modicis instravit pulpita tignis
et docuit magnumque loqui nitique cothurno.
Successit vetus his comoedia, non sine multa
laude; sed in vitium libertas excidit et vim
dignam lege regi; lex est accepta chorusque
turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nil intemptatum nostri liquere poëtae,
nec minimum meruere decus vestigia Graeca
ausi deserere et celebrare domestica facta,
vel qui praetextas vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis
quam lingua Latium, si non offenderet unum
quemque poëtarum limae labor et mora. Vos, o

Pompilius sanguis, carmen reprehendite quod non
multa dies et multa litura coërcuit atque
praesectum decies non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte
credit et excludit sanos Helicone poëtas
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque poëtae,
si tribus Anticyris caput insanabile numquam
tonsori Licino commiserit. O ego laevus,
qui purgor bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poëmata. Verum
nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
reddere quae ferrum valet exsors ipsa secandi;
munus et officium nil scribens ipse docebo,
unde parentur opes, quid alat formetque poëtam;
quid deceat, quid non; quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte sapere est et principium et fons:
rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae,
verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriae quid debeat et quid amicis,
quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae
partes in bellum missi ducis, ille profecto
reddere personae scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitae morumque iubebo
doctum imitatorem et vivas hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis morataque recte
fabula nullius veneris, sine pondere et arte,

294 perfectum

valdius oblectat populum meliusque moratur
quam versus inopes rerum nugaeque canorae.
Grais ingenium, Grais dedit ore rotundo
Musa loqui, praeter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem
discunt in partes centum diducere. ‘ Dicat
filius Albini : Si de quincunce remota est
uncia, quid superat? Poteras dixisse.’ ‘Triens.’ ‘Eu!
Rem poteris servare tuam. Redit uncia, quid fit?’
‘ Semis.’ An haec animos aerugo et cura peculi
cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
posse linenda cedro et levi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt aut delectare poëtae,
aut simul et iucunda et idonea dicere vitae.
Quicquid praecipies esto brevis, ut cito dicta
percipiant animi dociles teneantque fideles ;
omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causa sint proxima veris,
ne quodcumque velit poscat sibi fabula credi,
neu pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo.
Centuriae seniorum agitant expertia frugis,
celsi praetereunt austera poëmata Ramnes :
omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
lectorem delectando pariterque monendo ;
hic meret aera liber Sosiis ; hic et mare transit
et longum noto scriptori prorogat aevum.
Sunt delicta tamen quibus ignovisse velimus ;
nam neque chorda sonum reddit quem vult manus
    et mens,
poscentique gravem persaepe remittit acutum ;

330 at   339 volet

nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.
Verum ubi plura nitent in carmine non ego paucis
offendar maculis, quas aut incuria fudit
aut humana parum cavit natura. Quid ergo est?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque
quamvis est monitus venia caret; ut citharoedus
ridetur chorda qui semper oberrat eadem:
sic mihi qui multum cessat fit Choerilus ille,
quem bis terque bonum cum risu miror; et idem
indignor quandoque bonus dormitat Homerus;
verum operi longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura poësis: erit quae si propius stes
te capiat magis, et quaedam si longius abstes.
Haec amat obscurum, volet haec sub luce videri,
iudicis argutum quae non formidat acumen;
haec placuit semel, haec decies repetita placebit.
O maior iuvenum, quamvis et voce paterna
fingeris ad rectum et per te sapis, hoc tibi dictum
tolle memor, certis medium et tolerabile rebus
recte concedi. Consultus iuris et actor
causarum mediocris abest virtute diserti
Messalae nec scit quantum Cascellius Aulus,
sed tamen in pretio est: mediocribus esse poëtis
non homines, non di, non concessere columnae.
Ut gratas inter mensas symphonia discors
et crassum unguentum et Sardo cum melle papaver
offendunt, poterat duci quia cena sine istis:
sic animis natum inventumque poëma iuvandis,
si paulum summo decessit vergit ad imum.
Ludere qui nescit campestribus abstinet armis,

358 terve

indoctusque pilae discive trochive quiescit,
ne spissae risum tollant impune coronae :
qui nescit versus tamen audet fingere. Quidni?
Liber et ingenuus, praesertim census equestrem
summam nummorum vitioque remotus ab omni.
Tu nihil invita dices faciesve Minerva ;
id tibi iudicium est, ea mens. Si quid tamen olim
scripseris, in Maeci descendat iudicis aures
et patris et nostras, nonumque prematur in annum,
membranis intus positis : delere licebit
quod non edideris ; nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque deorum
caedibus et victu foedo deterruit Orpheus,
dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones ;
dictus et Amphion, Thebanae conditor urbis,
saxa movere sono testudinis et prece blanda
ducere quo vellet. Fuit haec sapientia quondam,
publica privatis secernere, sacra profanis,
concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor et nomen divinis vatibus atque
carminibus venit. Post hos insignis Homerus
Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
versibus exacuit ; dictae per carmina sortes ;
et vitae monstrata via est ; et gratia regum
Pieriis temptata modis ; ludusque repertus
et longorum operum finis : ne forte pudori
sit tibi Musa lyrae sollers et cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen an arte

393 rapidos 394 arcis

quaesitum est: ego nec studium sine divite vena
nec rude quid prosit video ingenium; alterius sic
altera poscit opem res et coniurat amice.
Qui studet optatam cursu contingere metam
multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit,
abstinuit Venere et vino: qui Pythia cantat
tibicen, didicit prius extimuitque magistrum.
Nunc satis est dixisse: 'Ego mira poëmata pango;
occupet extremum scabies; mihi turpe relinqui,
et quod non didici sane nescire fateri.'
Ut praeco, ad merces turbam qui cogit emendas,
assentatores iubet ad lucrum ire poëta
dives agris, dives positis in fenore nummis.
Si vero est unctum qui recte ponere possit
et spondere levi pro paupere et eripere atris
litibus implicitum, mirabor si sciet inter-
noscere mendacem verumque beatus amicum.
Tu seu donaris seu quid donare voles cui,
nolito ad versus tibi factos ducere plenum
laetitiae; clamabit enim 'Pulchre! bene! recte!
pallescet super his, etiam stillabit amicis
ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere dicunt
et faciunt prope plura dolentibus ex animo, sic
derisor vero plus laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis
et torquere mero quem perspexisse laborant
an sit amicitia dignus: si carmina condes
numquam te fallent animi sub vulpe latentes.
Quintilio si quid recitares, 'Corrige sodes

410 possit 416 Nec 423 artis, *coni. Bentl.*

hoc,' aiebat, ' et hoc :' melius te posse negares
bis terque expertum frustra, delere iubebat
et male tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum quam vertere malles,
nullum ultra verbum aut operam insumebat inanem
quin sine rivali teque et tua solus amares.
Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
culpabit duros, incomptis allinet atrum
traverso calamo signum, ambitiosa recidet
ornamenta, parum claris lucem dare coget,
arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
fiet Aristarchus; non dicet : ' Cur ego amicum
offendam in nugis?' Hae nugae seria ducent
in mala derisum semel exceptumque sinistre.
Ut mala quem scabies aut morbus regius urget
aut fanaticus error et iracunda Diana,
vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam
qui sapiunt ; agitant pueri incautique sequuntur.
Hic, dum sublimis versus ructatur et errat,
si veluti merulis intentus decidit auceps
in puteum foveamve, licet, ' Succurrite,' longum
clamet, ' Io cives !', non sit qui tollere curet.
Si curet quis opem ferre et demittere funem,
' Qui scis an prudens huc se proiecerit atque
servari nolit?' dicam, Siculique poëtae
narrabo interitum. Deus immortalis haberi
dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
insiluit. Sit ius liceatque perire poëtis :
invitum qui servat idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit, nec si retractus erit iam
fiet homo et ponet famosae mortis amorem.

Nec satis apparet cur versus factitet, utrum
minxerit in patrios cineres, an triste bidental
moverit incestus: certe furit, ac velut ursus,
obiectos caveae valuit si frangere clathros,
indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
quem vero arripuit, tenet occiditque legendo,
non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

INDEX